

การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

นางสาววิมลรัตน์ วราสิริกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Protection of Prisoners from abuse of function prison officer

Miss Wimonrat Warasirikul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

วิมลรัตน์ วราสิริกุล : การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ (The Protection of Prisoners from abuse of function prison officer) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ชัชพล ไชยพร, 182 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวคิดรวมทั้งหลักมาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ รวมถึงนำเสนอแนวทางในการแก้ไขพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทยยังมีได้มีบทบัญญัติที่เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเท่าที่ควร ส่งผลให้ปัจจุบันยังมีการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังอันเป็นผลเสียต่อการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์การลงโทษในปัจจุบันที่มุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำและยังส่งผลถึงความน่าเชื่อถือของกรมราชทัณฑ์ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อศึกษาแนวคิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 พบว่าได้มีการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้เข้ามามีส่วนช่วยในการตรวจสอบการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ การคุ้มครองในเรื่องการร้องทุกข์ การใช้กำลังบังคับ และการแจ้ง นอกจากนี้จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษในต่างประเทศพบว่าตามกฎหมายบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) ประเทศแอฟริกาใต้ ล้วนมีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีนี้โดยวิธีที่แตกต่างกันออกไป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ในส่วนของการร้องทุกข์กรณีที่ถูกผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณและเสนอให้มีการตรากฎกระทรวงมหาดไทยที่เป็นการกำหนดแนวทางและขั้นตอนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในเรื่องการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ในการมีส่วนร่วมคุ้มครองผู้ต้องขัง การร้องทุกข์ การใช้กำลังบังคับ และการแจ้ง

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

5886019334 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: GUIDELINE / PROTECT OF PRISONERS / TREATMENT / HUMAN RIGHT OF PRISONERS

WIMONRAT WARASIRIKUL: The Protection of Prisoners from abuse of function prison officer. ADVISOR: ASST. PROF. CHACHAPON JAYAPHORN, Ph.D., 182 pp.

This thesis is aimed to study some concepts and international standard about protection of prisoners assaulted or tortured by the correctional staff's misbehaved performance of duties as well as to propose a direction for Thailand's penitentiary laws including the Penitentiary Act B.E.2560 and Ministry of Interior's regulations issued in accordance with section 58 of the Penitentiary Act B.E.2479.

According to the research, Thailand's penitentiary laws lack of sufficient provisions which are direction of actions to protect prisoners assaulted or tortured by the correctional staff's misbehaved performance of duties. This results in an offense of the prisoner's human rights and dignity and causes negative impact on the prisoner's habitual-behavior development to achieve the current purpose of sentence which is intended to improve and rehabilitate the prisoner to be able to live happily in the society without repeating the same fault. This will also affect the credibility of Correction, an organization functioning as part of the process of justice. After studying a concept based on minimum standard of United Nations regarding prisoner treatment in 2015, it was found that some measures are specified to protect the prisoners assaulted or tortured by the correctional staff's misbehaved performance of duties by assigning role and duty to a doctor or medical staff to take part in investigating an assault or torture by the correctional staff's misbehaved performance of duties and providing protection to the prisoner in case of complaints, enforcement, and notification.

In addition, based on the research about legal enforcement in some foreign countries like the Federal Republic of Germany, Australia (New South Wales state), South Africa, there are some provisions to protect the prisoner against this issue in different ways.

This thesis, therefore, proposes some amendments of the Penitentiary Act B.E.2560 in regards to complaints and issuance of MOI ministerial regulations to specify a direction and process on how to treat prisoners assaulted or tortured by the correctional staff's misbehaved performance of duties by assigning the doctor's role in taking part of protecting the prisoner in complaints, enforcement, and notification.

Field of Study: Laws

Academic Year: 2017

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะความอนุเคราะห์อย่างสูงจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชพล ไชยพร ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าของท่านมารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้โดยท่านได้ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาตั้งแต่ต้นจนจบตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. คณพล จันทน์หอม ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์ และ ดร.นันทิ จิตสว่าง ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านทั้งสองได้คอยให้คำแนะนำแนวทางในการวิเคราะห์และการเขียนรวมถึงให้ความรู้ทางวิชาการอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเรื่อง การค้นคว้าข้อมูลทางกฎหมายต่างประเทศและให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับกฎหมายต่างประเทศที่เป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดาและครอบครัวที่คอยให้กำลังใจและให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ผู้เขียนตลอดมาและขอกราบขอบพระคุณคุณน้าปริมดา นามประเสริฐกุล ที่คอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เขียนทั้งเรื่องการศึกษาและการใช้ชีวิตตลอดระยะเวลาที่ผู้เขียนได้เข้ามาทำการศึกษาที่กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนๆและพี่น้องหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิตสาขากฎหมายอาญาและกระบวนยุติธรรมทางอาญาทุกท่านและบุคคลอีกหลายท่านที่ไม่อาจกล่าวได้หมดในนี้สำหรับการสนับสนุน แนะนำช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนเสมอมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีคุณประโยชน์แก่วงการนิติศาสตร์และผู้ที่มีสนใจในประการใด ผู้เขียนขอมอบความดีความชอบนั้นให้แก่บุคคลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้หากมีข้อผิดพลาดประการใดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนขอกราบอภัยเป็นอย่างยิ่งและขอน้อมรับผิดเอาไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	8
1.3 สมมติฐาน.....	8
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	9
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
1.7 บทนิยามศัพท์	10
บทที่ 2 กฎหมายราชทัณฑ์กับการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ.....	14
2.1 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560	15
2.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้อยู่ในภาวะเบียดเบียนของเรือนจำ	20
2.3 ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง	27
2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณ.....	29
2.4.1 แนวคิดและวิวัฒนาการของการลงโทษ	29
2.4.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	32
2.4.3 การลงโทษจำคุก.....	35

2.4.4	หลักนิติธรรม	36
2.4.5	แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขัง	41
2.5	การคุ้มครองของผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามหลักมาตรฐานสากล.....	43
2.5.1	ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right) หรือ UDHR.....	44
2.5.2	อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment-CAT 1975)	45
2.5.3	ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการ ที่มีใช้การคุมขังสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures of Women Offenders).....	48
2.5.4	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner: SMR)	50
2.5.5	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 The United Nation Minimum Rules for The Treatment of Prisoners (The Mandela Rules)	52
2.6	การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (The United Nation Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (The Mandela Rules)).....	56
2.7	ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศไทย	62
บทที่ 3	การคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในกฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศและประเทศไทย	75

3.1 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	75
3.1.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	77
3.1.2 การร้องทุกข์	78
3.1.3 การใช้กำลังบังคับ	79
3.1.4 การแจ้ง	81
3.2 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์)	81
3.2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	82
3.2.2 การร้องทุกข์	83
3.2.3 การใช้กำลังบังคับ	85
3.2.4 การแจ้ง	86
3.3 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้.....	87
3.3.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	88
3.3.2 การร้องทุกข์	88
3.3.3 การใช้กำลังบังคับ	89
3.3.4 การแจ้ง	90
3.4 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศไทย.....	91
3.4.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	91
3.4.2 การร้องทุกข์	93
3.4.3 การใช้กำลังบังคับ	93
3.4.4 การแจ้ง	96

บทที่ 4 บทวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือ	
ทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ.....	98
4.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์	98
4.2 การร้องทุกข์.....	104
4.3 การใช้กำลังบังคับ.....	112
4.4 การแจ้ง.....	120
4.5 บทสรุปการวิเคราะห์.....	125
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	128
5.1 บทสรุป	128
5.2 ข้อเสนอแนะ	132
รายการอ้างอิง	175
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	182

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง กรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ.....	19
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ.....	61
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง(ข้อกำหนดแมนเดล่า)กับกฎหมายบังคับโทษต่างประเทศและประเทศไทย.....	97
ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ	102
ตารางที่ 5 เปรียบเทียบเรื่องการร้องทุกข์.....	111
ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการใช้กำลังบังคับ.....	118
ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการแจ้ง.....	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมีเรือนจำ และทัณฑสถานทำหน้าที่หลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลประกอบด้วยการลงโทษ การควบคุม การให้อบรม การฝึกวิชาชีพ บำบัดรักษา สงเคราะห์และจัดสวัสดิการแก่ผู้กระทำความผิดรวมทั้งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังใน สถานะพลเมืองของชาติ เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขและปรับปรุง ปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดภายใต้รูปแบบการลงโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำเป็นรายบุคคล ตลอดจนการปฏิบัติการลงโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ¹

กฎหมายราชทัณฑ์เป็นการใช้มาตรการบังคับโทษทางอาญาประเภทหนึ่งซึ่งได้แก่ “โทษจำคุก” เพื่อให้เกิดสภาพบังคับอย่างแท้จริงตามภารกิจของกฎหมายอาญาโดยมุ่งที่จะเป็นการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิด เป็นการคุ้มครองสังคมภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก กฎหมายราชทัณฑ์ที่ดีจึงควรที่จะต้องมียุทธศาสตร์เช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย กล่าวคือ ต้องมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังและมีความโปร่งใส มีความเป็นภาววิสัยสามารถตรวจสอบได้ทั้งจากองค์กรภายในและภายนอกซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรม คือ กฎหมายราชทัณฑ์ต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²

กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้มีการแก้ไขพัฒนาจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับเดิมนั้นได้มีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลายาวนานทำให้มีบทบัญญัติบางประการที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศประกอบกับปัจจุบันได้มีการพัฒนากฎหมายและกฎเกณฑ์ในระดับสากลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทต่างๆ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับเดิมยังมิได้มีการบัญญัติ

¹ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558), หน้า 23.

² ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์ (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558), หน้า 65.

ไว้ส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องตามมาตรฐานสากล³ จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงมาเป็นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นอกจากนี้กฎหมายราชทัณฑ์ยังหมายความรวมถึงกฎกระทรวงและระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อีกด้วย

การควบคุมดูแลผู้ต้องขัง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพฤตินิสัยและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในเรือนจำนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำตามที่กฎหมายราชทัณฑ์บัญญัติให้อำนาจไว้และกฎหมายยังได้กำหนดมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำหรือก่อความวุ่นวายในเรือนจำ โดยใช้มาตรการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังเมื่อกระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้แก่⁴

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นแต่เป็นกรณีการติดต่อกับทนายความตามที่กฎหมายกำหนด หรือเป็นการติดต่อของผู้ต้องขังหญิงกับบุตรผู้เยาว์
- (5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน
- (7) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ

โทษทางวินัยได้มีการแก้ไขพัฒนาจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 ให้มีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังโดยยกเลิกการลงโทษที่โหดร้ายทารุณ กล่าวคือ ได้ทำการยกเลิกการลงโทษโดยวิธีเชี่ยนตีและการขังในห้องมืด ซึ่งเดิมได้มีการกระทรวงยกเลิกการลงโทษด้วยวิธีดังกล่าวแล้วแต่ยังไม่ได้ยกเลิกออกจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ในฉบับ พ.ศ. 2479 โดยชัดเจนอย่างในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

นอกจากนี้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยใช้กำลังบังคับนั้นจะกระทำต่อเมื่อมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดกล่าวคือ เป็นการกระทำเพื่อป้องกันตัว กรณีที่ผู้ต้องขังหลบหนี กรณีผู้ต้องขังใช้

³ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ..." [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560. แหล่งที่มา: www.senate.go.th

⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 69

กำลังกายขัดขึ้นโดยตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของพนักงานเรือนจำหรือระเบียบของกรมราชทัณฑ์ โดยการดำเนินการใช้กำลังบังคับได้เท่าที่จำเป็น และเหมาะสมกับพฤติการณ์และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำ⁵ ส่วนการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้นโดยหลักจะกระทำมิได้⁶ เว้นแต่จะเป็นกรณีตามที่กฎหมายกำหนด

ดังนั้น หากมีการลงโทษผู้ต้องขังนอกเหนือไปจากที่กฎหมายให้อำนาจกระทำได้หรือใช้กำลังบังคับหรือใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยปราศจากเหตุอันสมควรตามที่กฎหมายกำหนดการกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำย่อมเป็นการปฏิบัติต่อหน้าที่โดยมิชอบ เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 อันเป็นการที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำด้วยการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการทารุณหรือทำร้ายผู้ต้องขัง การใช้อาวุธกับผู้ต้องขังโดยปราศจากเหตุตามที่กฎหมายกำหนดรวมทั้งการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง อีกทั้งมิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ ทั้งการที่องค์กรภายนอกจะเข้าทำการตรวจสอบก็เป็นไปได้ยากเนื่องจากเป็นเรื่องภายในเรือนจำทำให้ยากแก่การที่องค์กรภายนอกจะทราบเรื่องราวการถูกทำร้ายหรือทารุณและเข้ามาทำการตรวจสอบ นอกจากการที่ผู้ต้องขังจะร้องทุกข์เพื่อเอาผิดกับเจ้าพนักงานเรือนจำผู้นั้นโดยยื่นคำร้องทุกข์ต่อองค์กรภายนอกเพื่อให้เข้ามาทำการตรวจสอบ ทั้งกฎหมายก็ได้มีหลักประกันในความปลอดภัยให้กับผู้ต้องขังแต่อย่างใด อย่างเช่น การกักตัวหรือพักงานเจ้าพนักงานเรือนจำผู้นั้นไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีการสอบสวนเสร็จ ทำให้ผู้ต้องขังบางรายเกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำและเกรงว่าตนจะไม่สามารถได้รับความปลอดภัยเนื่องจากต้องอาศัยอยู่ในเรือนจำนั้นต่อไปจึงไม่กล้าที่จะยื่นเรื่องร้องทุกข์และการร้องทุกข์นั้นมิมีขั้นตอนในการปฏิบัติมากซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้าไม่ทันต่อการเข้าช่วยเหลือ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 บัญญัติให้ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือทูลเกล้า ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ การรักษาความลับของการร้องทุกข์นั้นผู้ต้องขังจะต้องสอดหนังสือไว้ในซองปิดผนึกแล้วเขียนหน้าซองว่า “ลับ” ซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้าและการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์หลังเกิดเหตุการณ์ถูกทำร้ายหรือทารุณนั้นเป็นเรื่องที่คาดเดาได้ไม่ยากว่าการร้องทุกข์นั้นจะเป็นการร้องทุกข์ในเรื่องของการปฏิบัติหน้าที่โดยมิ

⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 20

⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21

ชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ แม้กฎหมายจะมีวิธีการปิดผนึกจดหมายแล้วเขียนหน้าซองว่าลับก็ตาม

การร้องทุกข์กรณีผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณนั้นแตกต่างจากกรณีผู้ต้องขังถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการเพิ่มเติมการคุ้มครองผู้ต้องขังเป็นพิเศษกล่าวคือ ผู้ต้องขังที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบให้ได้เข้ารับคำปรึกษาในทันทีและให้มีเจ้าพนักงานอัยการเข้ามาทำการตรวจสอบเรื่องการล่วงละเมิด โดยให้เหตุผลเนื่องจากเป็นเรื่องความละเอียดอ่อนทางเพศจึงควรได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ⁸ หากมองในแง่ของความร้ายแรงของผลที่จะเกิดในกรณีที่ผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณนั้นจะเห็นว่าบางกรณีของการทำร้ายอาจนำไปสู่การเสียชีวิตของผู้ต้องขังได้ ทั้งการร้องทุกข์กรณีถูกร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบใช้วิธีการร้องทุกข์ทั่วไปซึ่งไม่ได้มีมาตรการที่เป็นการประกันความปลอดภัยของผู้ต้องขังที่ร้องทุกข์จึงอาจทำให้ผู้ต้องขังเกรงกลัวไม่กล้าร้องทุกข์และไม่มีบทบาทบัญญัติให้มีองค์กรภายนอกเข้ามาตรวจสอบโดยตรง อาจทำให้เกิดความไม่โปร่งใสและข้อสงสัยต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลปกครองที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำอยู่จริง เช่น คำพิพากษาศาลปกครองคดีหมายเลขแดงที่ 1438/2552 ที่เป็นเรื่องของผู้ต้องขังซึ่งเป็นโจทก์ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองขอให้ศาลสั่งให้กรมราชทัณฑ์ยกเลิกการใช้เครื่องพันธนาการประเภทตรวนแก่โจทก์อยู่ตลอดเวลา ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้ยื่นคำให้การแก้คำฟ้องของโจทก์โดยอ้างเหตุจำเป็นที่ต้องใช้ตรวนกับโจทก์เนื่องจากโจทก์เป็นผู้ต้องโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต ย่อมมีแรงจูงใจในการที่จะหลบหนีทั้งสภาพของเรือนจำยังไม่มั่นคงแข็งแรงพอและจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมมีจำนวนน้อย⁹

ศาลปกครองกลางได้พิพากษาคดีนี้ กล่าวโดยสรุปว่า ตามบทบัญญัติมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งใช้บังคับอยู่ที่เกิดข้อพิพาท และมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งใช้บังคับอยู่ขณะที่ศาลได้ทำการวินิจฉัยคดีนี้บัญญัติสอดคล้องกันว่า การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึง

⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 47

⁸ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ..." [ออนไลน์].

⁹ คำพิพากษาศาลปกครอง คดีหมายเลขแดงที่ 1438/2552

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้มาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และมาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 บัญญัติสอดคล้องกันว่าบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายการทรมานการทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำไม่ได้ มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อผู้อื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาจะหายแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์พุทธศักราช 2479 บัญญัติห้ามไม่ให้ใช้เครื่องพันธนาการ แก่ผู้ต้องขังเว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกควบคุมไปนอก เรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ
- (5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

จึงเห็นได้ว่าในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวบัญญัติห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เว้นแต่จะเข้ากรณีตามที่กฎหมายบัญญัติ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเฉพาะในกรณีที่น่าจะทำอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อป้องกันการหลบหนีเท่านั้น การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังจึงสมควรต้องเป็นไปเท่าที่จำเป็น การจะนำเหตุที่ผู้ต้องขังถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษประหารชีวิตมาเป็นเหตุผลในการใช้เครื่องพันธนาการประเภทตรวน อันแสดงถึงการใช้อำนาจที่ผู้ถูกดำเนินคดีในฐานะความผิดที่มีอัตราโทษสูง เป็นผู้ต้องขังที่น่าจะหลบหนีทั้งๆที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ต้องขังดังกล่าวกระทำความผิดซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการใช้เครื่องพันธนาการอันเป็นการขัดต่อมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

ทั้งนี้ การถูกจำตรวนที่ข้อเท้าทั้งสองข้างด้วยห่วงเหล็กที่มีขนาดใหญ่มีโซ่ล่ามนั้นทำให้ผู้ต้องขังซึ่งเป็นโจทก์เคลื่อนไหวร่างกายไม่สะดวกโดยขณะเดินโจทก์ต้องลากตรวนไปด้วยหรือต้องใช้เชือกผูกตรวนถือไว้ตลอดเวลาและบริเวณข้อเท้าที่สวมตรวนจะเสียดสีกับตรวนซึ่งเป็นวัสดุ

ที่ทำจากโลหะอยู่ตลอดเวลาช่วยทำให้การใช้ชีวิตประจำวันของโจทก์นั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น¹⁰ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดต่อเสรีภาพในร่างกายและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีลักษณะเป็นการทรมาน

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่เป็นการกำหนดหลักการและแนวทางการปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสร้างประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการเรือนจำ เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 โดยองค์การสันนิบาตชาติได้มีข้อเสนอต่อคณะกรรมการราชทัณฑ์ระหว่างประเทศ (IPPC) ทำการประชุมกันที่กรุงเบิร์น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2498 องค์การสหประชาชาติได้มีการจัดการประชุมว่าด้วยการป้องกันและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นครั้งแรกที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้มีหลักเกณฑ์เป็นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอที่เกี่ยวข้องซึ่งต่อมาได้เป็นที่แพร่หลายเป็นแบบฉบับของนานาอารยประเทศ

ต่อมาเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีมติเอกฉันท์รับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ภายใต้ชื่อใหม่ที่เรียกว่า “ข้อกำหนดแมนเดลา” (The Mandela Rules) ซึ่งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุงใหม่นี้เป็นการแก้ไขพัฒนาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับเดิมในปี พ.ศ. 2498 โดยข้อกำหนดดังกล่าวไม่ได้เป็นการแก้ไขข้อกำหนดเดิมทั้งหมดแต่เป็นการปรับปรุงข้อกำหนดเดิมให้มีการบริหารจัดการต่อผู้ต้องขังที่ดีขึ้นและเพื่อให้เกิดความเคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขังมากขึ้น เนื่องจากข้อกำหนดฉบับเดิมได้มีการกำหนดขึ้นมาเป็นเวลานานถึง 60 ปี ทำให้ข้อกำหนดดังกล่าวมีความล้าสมัยไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันและยังไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในด้านสิทธิมนุษยชนเท่าที่ควร¹¹ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวมิใช่กฎหมายและไม่มีสภาพบังคับแต่อย่างใด ประเทศต่างๆจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ ซึ่งการปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวจะเป็นไปได้มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านกฎหมาย สังคม

¹⁰ สุชิน คำกระเด็น "การใช้ตรวน ปัญหาที่รุกรานแก้ไข," วารสารราชทัณฑ์, ฉบับที่ 1 (14 มิถุนายน 2553): หน้า 21.

¹¹ United Nation Office on Drug and Crime, "The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rule)," [Online] Accessed: 15 March 2016. Available from: <https://www.unodc.org>

เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์¹² ของแต่ละประเทศประกอบด้วย เพียงแต่ข้อหนดดังกล่าวเป็นการกระตุ้น และส่งเสริมให้ประเทศต่างๆพยายามปฏิบัติตามเนื่องจากเป็นข้อกำหนดที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลให้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและเพื่อประสิทธิภาพและการบริหารจัดการเรือนจำ¹³

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับดังกล่าวนี้เป็นแนวทางที่ประเทศไทยได้ร่วมเป็นผู้สนับสนุนการร่างหลักการสำคัญของข้อกำหนดฉบับปรับปรุงใหม่นี้¹⁴ และในเรื่องของการผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นข้อสำคัญข้อหนึ่งที่ได้มีการแก้ไขจากข้อกำหนดฉบับเดิม โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีนี้อยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ของแพทย์ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง การแจ้ง การร้องทุกข์ ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะทำการศึกษาความถึงสอดคล้องระหว่างการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง พร้อมทั้งศึกษาเปรียบเทียบการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีดังกล่าวกับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศออสเตรเลียในรัฐนิวเซาท์เวลส์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศแอฟริกาใต้ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ล้วนมีพื้นฐานการเป็นประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ประชาชนมีส่วนร่วมทางสังคมค่อนข้างสูงและรากฐานทางการเมืองและวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญด้านสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค จึงส่งผลในทางบวกต่อระบบรัฐสวัสดิการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศเหล่านี้ ทำให้สามารถดำเนินงานด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณ

ทั้งนี้ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยให้ผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองในกรณีที่ผู้ต้องขังถูกทำร้ายโดยเจ้าพนักงานเรือนจำและเพื่อความสอดคล้องตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำอันเป็นที่ยอมรับในนานาประเทศรวมถึงประเทศไทยว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในเรื่องของการสอบสวนการถูกทำร้ายรวมไปถึงการร้องเรียนกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณ กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยจึงควรที่จะมีมาตรการคุ้มครองผู้ต้องขังอย่างเหมาะสม โดยควรที่จะมีการบัญญัติในกรณีการร้องเรียนการถูกทำร้ายอย่างเป็นทางการและเป็นความลับ และได้รับการตรวจสอบที่

¹² เรื่องเดิม.

¹³ ธานี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 50.

¹⁴ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, "ประกาศขับเคลื่อนการนำข้อกำหนดแมนเดลา แห่งแรกในโลก"

รวดเร็วจากองค์กรภายนอกเพื่อความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง อันจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้ต้องขังและเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและเหตุผลของการแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 2015 โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงหรือระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กับข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายบังคับโทษของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แอฟริกาใต้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

1.2.4 เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ในส่วนของการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ผู้ต้องขังถูกทำร้าย ให้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดโดยคำนึงถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย และภูมิศาสตร์ของประเทศไทย

1.3 สมมติฐาน

แม้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จะได้มีการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เพื่อให้มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นและเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง แต่ในการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นกลับไม่ได้รับการแก้ไขพัฒนาให้มีหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองเท่าที่ควร ทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาพหุตินิสัยของผู้ต้องขังรวมถึงความน่าเชื่อถือของกรมราชทัณฑ์ กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยจึงควรที่จะมีบทบัญญัติที่ชัดเจนในการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำโดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้มีส่วนช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องขัง การคุ้มครอง

ผู้ต้องขังเป็นพิเศษกรณีมีการร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายหรือทารุณ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง และการแจ้งการสอบสวนการถูกทำร้ายหรือทารุณ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

วิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวคิด หลักการและกลไกการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ตามข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ในส่วนที่มีการแก้ไขพัฒนาในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในระหว่างการควบคุมตัว รวมทั้งกรณีที่มีการร้องเรียนเรื่องการทรมาน การปฏิบัติและการลงโทษที่ไร้มนุษยธรรม โดยนำมาศึกษาและเปรียบเทียบกับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศออสเตรเลีย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ให้มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังอันเป็นไปตามมาตรฐานสากล

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากกฎหมายพระราชบัญญัติ หนังสือกฎหมาย บทความ วิทยานิพนธ์ และวารสารทางกฎหมายต่างๆทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งการสอบถามข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปปัญหาในการวิจัยเพื่อหาแนวทางเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ตระหนักถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังตามกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย

1.6.2 ทำให้ทราบถึงความสอดคล้องระหว่างกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

1.6.3 ทำให้ทราบถึงความเป็นไปได้และสภาพปัญหาในการพัฒนาปรับปรุงมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

1.6.4 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติของกฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศเพื่อนำมาประกอบการกำหนดแนวทางการพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยต่อไป

1.6.5 ทำให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเจ้าพนักงานเรือนจำภายใต้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015

1.7 บทนิยามศัพท์

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการนิยามศัพท์คำว่า “ผู้ต้องขัง” หมายความว่า ความรวมถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก

“นักโทษเด็ดขาด”¹⁵ หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด

“คนต้องขัง”¹⁶ หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง

“คนฝาก”¹⁷ หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา

“เจ้าพนักงานเรือนจำ”¹⁸ หมายความว่า ผู้ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดและอธิบดีได้แต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 โดยอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นเป็นไปตามที่อธิบดีกำหนดในส่วนที่เกี่ยวกับการงานและความรับผิดชอบ ตลอดจนเงื่อนไขที่จะปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่นั้น ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการ ผู้บัญชาการเรือนจำอาจแต่งตั้งให้ข้าราชการหรือบุคลากรจากส่วนราชการอื่นเป็นผู้ช่วยเหลือกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่หรือภารกิจต่างๆตามที่ได้รับมอบหมายเป็นครั้งคราวได้ โดยให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าพนักงานเรือนจำ¹⁹

¹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4

¹⁶ เรื่องเดิม.

¹⁷ เรื่องเดิม.

¹⁸ เรื่องเดิม.

¹⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 17

“ผู้บัญชาการเรือนจำ” หมายถึง บุคคลผู้มีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชา กิจการเรือนจำโดยทั่วไปและมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือเจ้าพนักงานรวมถึงผู้ต้องขังทั้งปวงที่ สังกัดกิจการเรือนจำนั้นนอกจากหน้าที่ดังกล่าว ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่ตรวจเรือนจำตาม ระเบียบที่กำหนด เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ต้องขัง เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ร้องทุกข์อย่าง สะดวก และมีหน้าที่ควบคุมเจ้าพนักงานเรือนจำ²⁰

“พัศดี” หมายถึง เจ้าพนักงานเรือนจำรองจากสารวัตรเรือนจำหรือรองจากผู้บัญชาการ เรือนจำในกรณีที่ไม่มีสารวัตรเรือนจำอยู่ พิศดีมีอำนาจบังคับบัญชาในส่วนงานที่ได้มอบหมาย ให้มีหน้าที่เหนือเจ้าพนักงานและผู้ต้องขังทั้งปวง เว้นแต่สมุหบัญชีเรือนจำกลาง โดยพัศดีจะต้อง รับผิดชอบในการงานที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่และในกรณีที่มีการมอบหมายเป็นส่วนๆ พิศดีมี หน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองและควบคุมระเบียบ วินัย ของเจ้าพนักงานในสังกัด
- (2) แบ่งงานของเรือนจำออกเป็นส่วนๆ มอบหมายให้เจ้าพนักงานในสังกัดไปดำเนินการ ควบคุมหรือจัดทำ
- (3) รักษาและดูแลบูรณะสถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
- (4) ควบคุมดูแลการทะเบียนบัญชีของเรือนจำ
- (5) หากเรือนจำใดทางการมิได้แต่งตั้งสมุหบัญชีไว้ ต้องรับผิดชอบในการและจ่ายเงิน อัน เกี่ยวเป็นกิจการของเรือนจำ
- (6) ปกครองและควบคุมระเบียบ วินัย ของผู้ต้องขัง
- (7) ตรวจตราป้องกันการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังตลอดจนกรหลบหนีและจับกุมเมื่อมี การกระทำผิดอาญา
- (8) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง
- (9) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง
- (10) ดูแลการอนามัยของผู้ต้องขัง การสุขภาพของเรือนจำ และการจัดให้เป็นไปตาม คำแนะนำของแพทย์
- (11) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้สะดวกเต็มที่

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง²¹ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่องนับจากที่ ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขัง จึงครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติต่อ

²⁰ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามคามาในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 11

²¹ กรมราชทัณฑ์, "แผนปฏิบัติการราชการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 - 2562" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560.

ผู้ต้องขังทั้งในด้านการจัดบริการอบรมแก้ไข การดูแลควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัยและไม่หลบหนีภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาขั้นตอนและมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เป็น 3 ช่วง²² ได้แก่

ช่วงแรก คือ การรับตัวผู้ต้องขัง

ช่วงที่สอง คือ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ

ช่วงที่สาม คือ การปล่อยตัวผู้ต้องขัง ซึ่งให้หมายรวมถึงในกรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิต

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ไม่ใช้ความรุนแรง

“การทำร้าย” มีผู้เชี่ยวชาญให้คำนิยามคำว่า การทำร้ายไว้หลายความหมายดังต่อไปนี้ ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ได้ให้คำนิยามคำว่า “การทำร้าย” หมายถึง การกระทำต่อร่างกายหรือร่างกายของผู้อื่นในทางให้เจ็บ หรือแตกหัก เสียหาย ไม่ว่าจะผู้กระทำจะกระทำโดยมีอาวุธหรือไม่ก็ตามและไม่ว่าจะกระทำโดยถูกเนื้อต้องตัวผู้เสียหายหรือไม่ก็ตาม เช่น หลอกให้เสียใจมากจนวิกลจริต²³

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ ได้ให้นิยามคำว่า “การทำร้าย” หมายถึง การกระทำต่อร่างกาย หรือจิตใจของผู้อื่นในทางให้บาดเจ็บ เสียหาย ไม่ว่าจะได้ทำโดยการถูกเนื้อต้องตัวผู้ถูกกระทำหรือไม่ เช่น การหลอกให้ผู้อื่นตกใจกลัวจนเสียสติ เอายาพิษมาเจือปนในอาหารให้รับประทาน เป็นต้น แต่มิได้รวมถึงการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลใดที่ไม่อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ เช่น การเอาปืนขู่ให้อยู่นิ่งๆ ไม่เป็นการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจและการทำร้ายผู้อื่นนั้น “ผู้อื่น” ต้องมีสภาพบุคคลอยู่ในขณะถูกทำร้าย เช่น หากใช้มีดแทงหญิงที่ตั้งครรภ์ไปถูกทารกที่อยู่ในครรภ์บาดเจ็บแม้ภายหลังที่คลอดออกมาทารกนั้นมีร่างกายพิการก็เป็นการทำร้ายหญิงมิใช่การทำร้ายบุคคลที่คลอดออกมาเนื่องจากขณะทำร้าย ทารกยังไม่มีสภาพบุคคลหรือหากมีการทำร้ายบุคคลที่เสียชีวิตแล้วก็ไม่เป็นความผิดฐานทำร้ายเช่นกัน²⁴

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร ได้ให้นิยามคำว่า “การทำร้าย”²⁵ หมายความว่า “การกระทำที่มีขอบต่อร่างกาย” หรือ “การทำให้เสียสุขภาพอนามัย” การทำร้ายนั้นต้องเป็นการทำ

²² เรื่องเดิม.

²³ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 2-3 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 26.

²⁴ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, หลักกฎหมายอาญา ภาคความผิด (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 48-49).

²⁵ คณิต ญ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559), หน้า 161.

ให้สภาพร่างกายของผู้ถูกทำร้ายเลวลง หากการทำร้ายทำให้สภาพร่างกายของผู้ถูกระทำได้ดีขึ้น เช่น การบำบัดรักษาของแพทย์ที่กระทำโดยความยินยอมของผู้ป่วยหรือได้กระทำโดยมี ความยินยอมที่บอกกล่าว (Informed Consent) จึงมิใช่ “การทำร้าย” ในความหมายของกฎหมาย²⁶

“การทารุณกรรม” หมายถึง การกระทำอย่างโหดร้าย การข่มเหง การทรมาน ซึ่งตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือ ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ให้ความหมายของการทรมานว่าหมายถึง การกระทำใดก็ตามที่กระทำโดยมีเจตนาทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดคนหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำหรือ เป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดเมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดยหรือด้วยการยุยง หรือโดยความยินยอม หรือโดยรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษทั้งปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย²⁷

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁶ เรื่องเดิม

²⁷ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ข้อ. 1

บทที่ 2

กฎหมายราชทัณฑ์กับการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้ในหมวดที่ 3 เรื่องของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณหรือการลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้¹ ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศจึงต้องได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้นจึงจะต้องไม่มีลักษณะที่เป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมีเรือนจำและทัณฑสถานทำหน้าที่หลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ประกอบด้วย การลงโทษ การควบคุม การให้การศึกษอบรม ฝึกอาชีพ บำบัดรักษา สงเคราะห์และจัดสวัสดิการแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังในฐานะพลเมืองของชาติเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปรับปรุงและปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดภายใต้รูปแบบการลงโทษที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ตลอดจนปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ

กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้มีการประกาศใช้เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 ได้ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและมีบทบัญญัติบางประการที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศ ประกอบกับในปัจจุบันมีกฎหมายในระดับสากลที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทต่างๆ และการปฏิบัติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งยังไม่ได้นำมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และยังไม่สามารถจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังเฉพาะรายหรือเฉพาะคดีได้อย่างเหมาะสมเนื่องจาก ยังไม่มีบทบัญญัติใดที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการไว้²

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28

² สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ..." [ออนไลน์].

นอกจากการปรับปรุงพัฒนาในเรื่องดังกล่าวแล้วนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ยังได้มีการบัญญัติให้มีคณะกรรมการนโยบายการราชทัณฑ์เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางการบริหารงานราชทัณฑ์และปรับปรุงกฎหมายให้สามารถแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังกับทั้งเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาอื่นในการบริหารจัดการกระบวนการของกรมราชทัณฑ์

ในบทนี้ผู้เขียนจึงจะกล่าวถึงความเป็นมาและความแตกต่างของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่ได้มีการแก้ไขใหม่จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในภาพรวมและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขัง อธิบายถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำกรณีที่ผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของเรือนจำ ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง การใช้กำลังกับผู้ต้องขัง การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง และการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย รวมทั้งอธิบายถึงแนวคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้และปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2.1 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

เมื่อปี พ.ศ. 2546 กองนิติการ สังกัดกรมราชทัณฑ์ได้มีการริเริ่มที่จะทำการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์พุทธศักราช พ.ศ. 2479 ในบางประเด็น ซึ่งร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ ..) ได้ผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อปี พ.ศ. 2550 และได้เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาแล้ว แต่ค้างการพิจารณาต่อมากระทรวงยุติธรรมไม่ได้ทำการยืนยันร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่..) ในปี พ.ศ. 2554 ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงตกไป³

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 สำนักงานกิจการยุติธรรมได้นำร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ...ที่ได้เคยดำเนินการยกร่างไว้ในปี พ.ศ. 2554 มาแก้ไขเพิ่มเติมและดำเนินการเพื่อผลักดันร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ... โดยมีเหตุผลว่าจากที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฉบับ พ.ศ. 2479 ได้ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาอันนานและมีบทบัญญัติบางประการที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศประกอบกับในปัจจุบันมีกฎหมายในระดับสากลที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทต่างๆและการปฏิบัติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งยังไม่ได้นำมาบัญญัติไว้

³ กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ กองนิติการ, "คำถามที่พบบ่อยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560. แหล่งที่มา: <http://lad.correct.go.th/main/>

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้การดำเนินงานต่างๆของเจ้าหน้าที่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและยังไม่สามารถจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังเฉพาะรายหรือเฉพาะคดีจนกระทั่งตามกระบวนการขั้นตอนต่อไปอีกครั้งหนึ่งจนสำเร็จเป็นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560⁴

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้การปฏิบัติงานราชทัณฑ์มีความเป็นมาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือ ตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้อธิบดีเป็นผู้วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานในเรือนจำและสถานที่คุมขัง การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำและเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขังรวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานในเรือนจำเป็นแนวทางและมาตรฐานเดียวกันเปรียบได้กับคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Standard Operating Procedures : SOPs) โดยมีชื่อเรียกว่า ประมวลระเบียบงานราชทัณฑ์ (Correctional Service Code - CSC) ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปรับปรุง กฎ ระเบียบ และการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ในเรื่องต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานสอดคล้องกับหลักการในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และหลักเกณฑ์ วิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายลำดับรองแล้ว

นอกจากการบังคับโทษตามคำพิพากษาศาลแล้ว งานราชทัณฑ์ยังเป็นงานที่มีหลายด้านที่ต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังในทุกเรื่องซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนมากมีความละเอียดและซับซ้อน หลายกรณีจึงสมควรที่จะต้องวางระเบียบและขั้นตอนการปฏิบัติไว้เป็นให้ชัดเจนเพื่อให้เจ้าพนักงานเรือนจำและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีมาตรฐาน และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ต่อมาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 และจะมีผลใช้บังคับเมื่อพ้น 90 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดังนั้น จะมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560⁵

ข้อดีของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่และให้ความสำคัญกับระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนกผู้ต้องขังจนถึงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคม และไม่หวนกลับมากระทำความผิด

⁴ เรื่องเดิม.

⁵ เรื่องเดิม.

ซ้ำอีกควบคู่กับการปกป้องสังคมโดยเน้นควบคุมผู้กระทำผิดที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อสังคม หรือ อาชญากรโดยสันดาน ซึ่งสามารถสรุปข้อดีของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับใหม่เป็น 3 มิติ ดังนี้

มิติแรก คือ มิติต่อประชาชนและสังคมด้านความปลอดภัยและการคืนคนดีสู่สังคม มีการ กำหนดระยะเวลาที่ถูกคุมขัง การได้ประโยชน์ การพัฒนาพฤตินิสัยและการเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อยเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทอย่างแท้จริง

มิติที่สอง คือ มิติต่อองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ภาพลักษณ์ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้

มิติที่สาม คือ มิติต่อผู้ต้องขังมีการคุ้มครองสิทธิตามมาตรฐานสากล

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ฉบับเดิม ดังนี้

(ก) เพิ่มเวลาติดตามจับกุมผู้ต้องขังหลบหนีจาก 24 ชั่วโมง เป็น 48 ชั่วโมง

(ข) มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากลไว้ในพระราชบัญญัติ (เดิมเป็น เพียงระเบียบฯ และแนวปฏิบัติ) เช่น การศึกษา ศาสนา การรักษาพยาบาลการดูแลผู้ต้องขังที่มี ครรภ์หรือคลอดบุตร

(ค) มีการปรับปรุงการแยกประเภทหรือชั้นของเรือนจำ

(ง) ได้กำหนดการดำเนินงานที่สำคัญไว้ในพระราชบัญญัติฯ (เดิมอยู่ในกฎหมายลำดับ รองหรือเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติ) ได้แก่

- (1) ระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง
- (2) ระบบการจัดชั้น กลุ่ม และการแยกคุมขังผู้ต้องขัง
- (3) ระบบการพัฒนาพฤตินิสัย
- (4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ยังมีบทบัญญัติที่เป็นหลักการ ใหม่ คือ มีคณะกรรมการราชทัณฑ์ซึ่งมีอำนาจหน้าที่หลักในการกำหนดทิศทางนโยบายการ บริหารงานราชทัณฑ์และเน้นความโปร่งใสโดยการมีส่วนร่วมจากองค์กรและบุคคลภายนอก มี การบทบัญญัติเรื่องมาตรการบังคับโทษด้วยวิธีอื่นแทนการจำคุกและการกำหนดสถานที่อื่นเป็น สถานที่คุมขัง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาพฤตินิสัยและลดปัญหาความแออัดภายใน เรือนจำและมีการเพิ่มอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานเรือนจำมากขึ้น⁶ ดังต่อไปนี้

- (1) เพิ่มอำนาจเข้าตรวจค้นสถานที่ ยานพาหนะ เพื่อติดตามผู้ต้องขังหลบหนี
- (2) เพิ่มอำนาจการตรวจจดหมาย พัสดุภัณฑ์ และการสกัดกั้นการติดต่อสื่อสาร

⁶ เรื่องเดิม.

(3) เพิ่มอำนาจการตรวจค้นภายในเขตปลอดภัย (บริเวณภายนอกรอบเรือนจำ) รวมทั้งให้อำนาจในการทำลายอุปกรณ์นำส่งสิ่งของต้องห้าม เช่น ยิงโดรนส่งยาเสพติดเข้าเรือนจำ

(4) มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ และมีทบทวนเรื่องเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ

(5) กำหนดชื่อเรือนจำ โดยใช้คำว่า “เรือนจำ” เป็นคำขึ้นต้น แล้วต่อด้วยชื่อของเรือนจำ และกำหนดเขตความรับผิดชอบของเรือนจำโดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด โดยให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และรองรับการดำเนินการของศาล

(6) มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล เช่น การคุ้มครองกรณีถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งเป็นหลักการใหม่ในพระราชบัญญัตินี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง กรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ⁷

พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479	พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560	ที่มา/อ้างอิง	เหตุผลในการแก้ไข เพิ่มเติม
ไม่มี	คุ้มครองกรณีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง(มาตรา 20)	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อที่ 82	เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ
ไม่มี	การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ต้องขังซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี ผู้ต้องขังหญิงหรือผู้ต้องขังที่ป่วยพศติผู้มีอำนาจสั่ง เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุม ต้องเห็นเป็นการจำเป็น ให้ผู้สั่งใช้เครื่องพันธนาการบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง	หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/ว38 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2548 หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ0705/1978 ลว 15 กันยายน 2552	เนื่องจากผู้ต้องขังดังกล่าวมานี้มีสภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไปจึงได้กำหนดขั้นตอนการคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ การลงบันทึกเหตุผลของการใช้เครื่องพันธนาการเพื่อความโปร่งใสในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำ

⁷ เรื่องเดิม.

พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479	พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560	ที่มา/อ้างอิง	เหตุผลในการแก้ไข เพิ่มเติม
ไม่มี	สิทธิของผู้ต้องขังใน การร้องเรียนเกี่ยวกับ การถูกล่วงละเมิดทาง เพศจากการปฏิบัติ หน้าที่โดยมิชอบของ เจ้าพนักงานเรือนจำ	ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 25(2)	เพื่อให้มีความ สอดคล้องกับ ข้อกำหนดกรุงเทพ โดยมีการขยายความ คุ้มครองไปถึงผู้ต้องขัง ชาย
ไม่มี	ให้ผู้บัญชาการเรือนจำ แจ้งญาติผู้ต้องขังกรณี ผู้ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกลจริตหรือจิตไม่ปกติ โดยไม่ชักช้า	ข้อกำหนดแมนเดลา ข้อที่ 68	เพื่อให้สอดคล้องกับ ข้อกำหนดแมนเดลาข้อ ที่ 68

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นว่าบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มีความพยายามที่จะบัญญัติกฎหมายราชทัณฑ์ให้มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นจากพระราชบัญญัติฉบับเดิมเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวยังมีได้แสดงให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเท่าที่ควร

2.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้อยู่ในภาวะเบียดเบียนของเรือนจำ

ในแต่ละสังคมจำเป็นต้องมีภาวะเบียดเบียนของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเพื่อความสงบเรียบร้อย เช่นเดียวกันผู้ต้องขังที่อาศัยอยู่ในเรือนจำย่อมต้องมีการอาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้ต้องขังคนอื่นอีกทั้งยังต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของเรือนจำเพื่อประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสร้างควมมีระเบียบวินัยและลดปัญหาความวุ่นวายต่างๆที่จะเกิดขึ้นภายในเรือนจำ

2.2.1 ระเบียบวินัยผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเรือนจำล้วนมาจากครอบครัว วัฒนธรรม สภาพสังคมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไปแต่เมื่อบุคคลเหล่านี้มีความจำเป็นจะต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันในเรือนจำ ระเบียบวินัยผู้ต้องขัง จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกฝน ควบคุมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูพฤติกรรมเสียของผู้ต้องขัง การปฏิบัติตามวินัยของผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 48 ได้บัญญัติให้ผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำ และระเบียบกรมราชทัณฑ์⁸ หากผู้ต้องขังผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำหรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 68 ให้ถือว่าผู้ต้องขังนั้นกระทำความผิดวินัย⁹

การที่จะจูงใจให้ผู้ต้องขังประพฤติอยู่ในกฎระเบียบวินัยของเรือนจำนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 52 กล่าวคือ นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดี มีความอดสาหัส ความก้าวหน้าในการศึกษาและทำการงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษอาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้¹⁰

- (1) ได้รับความสะดวกในเรือนจำตามระเบียบกรมราชทัณฑ์
- (2) เลื่อนชั้น
- (3) ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ
- (4) ลาไม่เกินเจ็ดวันในคราวหนึ่ง โดยไม่นับรวมเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทางเข้าด้วย เมื่อมีความจำเป็นเห็นประจักษ์เกี่ยวกับธุระสำคัญหรือกิจการในครอบครัว แต่ห้ามมิให้ออกไปนอกราชอาณาจักรและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบกรมราชทัณฑ์ ระยะเวลาที่อนุญาตให้ลาครั้งนี้ มิให้หักออกจากการคำนวณกำหนดโทษ ถ้านักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับอนุญาตให้ลาออกไปไม่กลับเข้าเรือนจำภายในเวลาที่กำหนดเกินยี่สิบสี่ชั่วโมง ให้ถือว่านักโทษเด็ดขาดผู้นั้นหลบหนีที่คุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา

(5) ลดวันต้องโทษจำคุกให้เดือนละไม่เกินห้าวัน แต่การลดวันต้องโทษจำคุกจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือนหรือหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้นแล้วแล้วแต่อย่างใดจะมากกว่า หรือน้อย

⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 48

⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 68

¹⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52

กว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัยลดวันต้องโทษจำคุก

(6) ลดวันต้องโทษจำคุกลงอีกไม่เกินจำนวนวันที่ทำงานสาธารณะหรือทำงานอื่นใดเพื่อประโยชน์ของทางราชการนอกเรือนจำตามมาตรา 49 และอาจได้รับเงินรางวัลด้วยก็ได้

(7) พักการลงโทษเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือนหรือหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้นแล้วแต่อย่างไรก็ตามจะมากกว่า หรือน้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา และกำหนดระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขให้กำหนดเท่ากับกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ ทั้งนี้ ในการคำนวณระยะเวลาการพักโทษ การลงโทษ ถ้ามีวันลดวันต้องโทษจำคุกตาม (6)ให้นำมารวมกับระยะเวลาในการพักการลงโทษด้วยโดยในการพักการลงโทษ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัยการพักการลงโทษ

(8) ได้รับการพิจารณาอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำโดยมีหรือไม่มีผู้คุมก็ได้ แต่การอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพหรือการศึกษาอบรมนอกเรือนจำจะพึงกระทำได้ต่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งสามของกำหนดโทษตามหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุดในขณะนั้น และเหลือโทษจำคุกไม่เกินสามปีหกเดือน ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงประโยชน์ในการศึกษาอบรมและแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมร้ายของนักโทษเด็ดขาดและความปลอดภัยของสังคมประกอบกัน แต่ถ้านักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำโดยไม่มีผู้ควบคุมไม่กลับเข้าเรือนจำภายในเวลาที่กำหนดเกินกว่ายี่สิบสี่ชั่วโมง ให้ถือว่านักโทษเด็ดขาดผู้นั้นหลบหนีการคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา

2.2.2 โทษทางวินัย

การลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขังนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม บุคลิกนิสัยและทัศนคติของผู้ต้องขังให้รู้จักรักษาระเบียบวินัยและรู้จักเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้น กระบวนการขั้นตอนต่างๆในการลงโทษทางวินัยจะต้องมีลักษณะที่เหมาะสมและส่งเสริมเป้าหมายของการลงโทษ¹¹ โดยจะต้องคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังด้วย

¹¹ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 152.

เมื่อเกิดกรณีที่ผู้ต้องขังฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ กฎหมายราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดมาตรการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขังผู้นั้น ซึ่งแต่เดิมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติให้การลงโทษทางวินัยนั้นเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยอ่องแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนติดต่อกันไม่เกินสามเดือน เว้นไว้แต่ในกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- (5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน
- (7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกินสองวันในหนึ่งสัปดาห์ โดยความเห็นชอบของแพทย์
- (8) เขียนตีคร่าวหนึ่งไม่เกินยี่สิบที ในความควบคุมของแพทย์

ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้ออกระเบียบ ว่าด้วยการยกเลิกระเบียบกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 3 เรื่องการลงโทษเขียน พ.ศ. 2480 วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2548 ตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 3 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการลงโทษเขียนแก่ผู้ต้องขัง โดยการลงโทษด้วยวิธีดังกล่าวในปัจจุบันไม่มีการบังคับใช้เนื่องจากเห็นว่าการเขียนเป็นการลงโทษที่รุนแรง ไร้มนุษยธรรม กระทั่งต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง จึงได้มีการยกเลิกระเบียบกรมราชทัณฑ์ฉบับดังกล่าวรวมทั้งคำสั่งหรือหนังสือสั่งการอื่นใดที่ได้ออกตามระเบียบนั้นทั้งสิ้น¹² เมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จึงได้มีการยกเลิกการลงโทษดังกล่าวจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับนี้ ยกเลิกการลงโทษทางวินัยด้วยวิธีการขังในห้องมืด และแก้ไขการขังเดี่ยวโดยลดระยะเวลาให้ขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้ไม่เกินหนึ่งเดือนด้วยเหตุผลทางด้านสิทธิมนุษยชน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับโทษทางวินัยไว้ดังนี้ คือ

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น

¹² เรื่องเดิม.

(4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นแต่เป็นกรณี การติดต่อกับทนายความตามที่กฎหมายกำหนดหรือเป็นการติดต่อของผู้ต้องขังหญิงกับบุตร

(5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือบางอย่าง

(6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน

(7) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ

หลักในการควบคุมการลงโทษทางวินัย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยได้ระบุไว้ใน หมวด 5 เรื่อง การลงโทษฐานผิดวินัย กล่าวคือ ในกรณีที่การกระทำอันหนึ่งเป็นความผิดที่ จะต้องรับโทษหลายฐานนั้น ห้ามมิให้ลงโทษสำหรับความผิดนั้นเกินกว่า 3 ฐาน และในการขัง เดี่ยวนั้นให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังคนอื่นและคุมขังในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ ห้ามมิให้ติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2560 ไม่มีการบัญญัติถึงการลงโทษที่มี ลักษณะเป็นการลงโทษที่โหดร้ายทารุณกับผู้ต้องขังอีกต่อไปและมีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นมีเพียงการลงโทษด้วยวิธีขังเดี่ยวที่จะกระทำ โดยวิธีแยกตัวผู้ต้องขังผู้ถูกลงโทษออกจากผู้ต้องขังคนอื่น ๆ และคุมขังไว้ในสถานที่ที่จัดไว้เป็น พิเศษ ห้ามมิให้ติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น¹³ ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีดังกล่าวอาจมีความเสี่ยง ต่อสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง จึงได้มีการกำหนดให้แพทย์จัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาและ สังเกตเมื่อผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยและให้ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังนั้น¹⁴

2.2.3 การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง

การใช้กำลังบังคับ¹⁵ หมายถึง การใช้กำลังให้มีผลโดยตรงต่อบุคคลหรือทรัพย์สินโดยใช้ กำลัง การใช้อุปกรณ์ช่วยและการใช้อาวุธ เช่น การใช้อาวุธปืน การใช้เครื่องพันธนาการ อำนาจ ของเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังจะต้องเป็นไปตามกรอบการให้อำนาจ ตามที่กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจกระทำได้เพราะหากมีการกระทำ เกินอำนาจหน้าที่ย่อมอาจทำให้การกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญารัฐธรรมนูญทำร้ายร่างกายหรือฆ่า ผู้อื่นได้

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลัง บังคับกับผู้ต้องขัง เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อป้องกันตัวหรือกรณีผู้ต้องขังพยายามหลบหนีหรือใช้

¹³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 118

¹⁴ เรื่องเดิม.

¹⁵ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 130.

กำลังกายขัดขึ้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ การใช้กำลังบังคับนั้นต้องใช้เพียงเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์เท่านั้นและต้องมีการรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำทันที¹⁶ ซึ่งกรณีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนี้เดิมตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 มิได้มีบัญญัติไว้โดยมีการบัญญัติไว้แต่เฉพาะอำนาจในการใช้อาวุธและการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังเท่านั้นซึ่งบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ทำให้มีการควบคุมการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังที่กว้างขึ้นไม่จำกัดเฉพาะการใช้อาวุธหรือการใช้เครื่องพันธนาการเท่านั้นและยังมีการกำหนดให้การใช้กำลังบังคับนั้นจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์เท่านั้นอันถือเป็นการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้เขียนจะขอทำการอธิบายในเรื่องของการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังในตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 คือการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังเดิมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกโดยอาศัยความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือไม่สมประกอบ อันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกควบคุมตัวไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ
- (5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้ทัศนเป็นเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น

นอกจากนี้ยังมีการบัญญัติห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่มีอายุเกิน 60 ปี หรือผู้ต้องขังหญิงด้วยเว้นแต่เป็นคนดุร้ายหรือเสียวจริต ซึ่งจำเป็นจะต้องป้องกันเพื่อให้เกิดภัยอันตรายหรือเป็นผู้ต้องขังชายที่ก่อคดีอุกฉกรรจ์¹⁷

¹⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 20

¹⁷ ดาวเรือง หงษา, "การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังว่าด้วยกฎหมายราชทัณฑ์" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 12 มีนาคม 2560.

แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/>

ต่อมาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไขให้เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมากขึ้นโดยห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง¹⁸ เว้นแต่

- (1) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมที่จะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมหรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (3) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมที่น่าจะหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวไปนอกเรือนจำและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ
- (5) เมื่ออธิบดีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องจากสภาพของเรือนจำสภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น

ให้ผู้บัญชาการกำหนดตัวพศติผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ตาม (1) (2) หรือ (3) และสั่งเพิกถอนคำสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการนั้น การใช้เครื่องพันธนาการตาม (1) (2) (3) หรือ (4) กับผู้ต้องขังซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี ผู้ต้องขังที่มีอายุเกินหกสิบปี ผู้ต้องขังหญิง หรือผู้ต้องขังซึ่งเจ็บป่วย พศติผู้มีอำนาจสั่ง เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมแล้วแต่กรณี ต้องเห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการนั้นและให้ผู้สั่งใช้เครื่องพันธนาการบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้นไว้ด้วย

การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังกฎหมายได้บัญญัติข้อยกเว้นในการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังให้มีการรัดกุมมากขึ้นโดยมุ่งประสงค์เพื่อเป็นการป้องกันภัยอันตรายต่อผู้ต้องขังเองหรือต่อผู้อื่น และเพื่อป้องกันการหลบหนีการคุมขังเป็นสำคัญ ทั้งนี้กฎหมายได้บัญญัติเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังโดยหากจะต้องใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีและผู้ต้องขังซึ่งเจ็บป่วย ผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังที่มีอายุกว่าหกสิบปี เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมแล้วแต่กรณีจะต้องเห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการนั้นด้วยและผู้สั่งใช้เครื่องพันธนาการนั้นจะต้องบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่

ต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังไว้ด้วย¹⁹

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติจำแนกประเภทของเครื่องพันธนาการไว้ 4 ประเภท²⁰ คือ

- (1) ตรวน

¹⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21

¹⁹ ดาวเรือง หงษา, "การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังว่าด้วยกฎหมายราชทัณฑ์" [ออนไลน์].

²⁰ ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 25.

- (2) กุญแจมือ
- (3) กุญแจเท้า
- (4) โซ่ล่าม

ดังนั้น หากเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ได้กระทำการลงโทษ ใช้กำลังบังคับ หรือใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่นอกเหนือไปจากกรอบที่กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้อำนาจไว้หรือมีการใช้กำลังบังคับ ใช้อาวุธกับผู้ต้องขัง โดยไม่มีเหตุจำเป็นอันอาจเป็นความผิดเกี่ยวกับการกระทำละเมิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 หรือเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ได้แก่ การที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ไม่จำกัดเฉพาะความเสียหายที่เกิดกับทรัพย์สินเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความเสียหายในทุกๆทางไม่ว่าจะเป็นชื่อเสียง เสรีภาพ หรือร่างกาย²¹ คุณธรรมทางกฎหมายของบทบัญญัติดังกล่าวนี้ คือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐหรือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่ง²² และอาจเป็นความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นหรือฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญ่อีกด้วย

2.3 ความรับผิดของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง

กรณีที่เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ได้กระทำการลงโทษ ใช้กำลังบังคับ หรือใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่นอกเหนือไปจากขอบอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้ไว้หรือมีการใช้กำลังบังคับ ใช้อาวุธกับผู้ต้องขัง โดยไม่มีเหตุจำเป็นย่อมเป็นการที่เจ้าพนักงานเรือนจำนั้นปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อันเป็นความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี²³ ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานนี้คือ ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐหรือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่ง การที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรับผิดชอบนี้การกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติคือ การที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ และกระทำโดยมีเจตนาปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่กับกระทำโดยมีเหตุชกุงใจโดยทุจริต²⁴

²¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, หลักกฎหมายอาญา ภาคความผิด, หน้า 71.

²² คณิต ฅ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า 987.

²³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157

²⁴ คณิต ฅ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า 987.

การทำร้ายผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ย่อมมิใช่การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แต่เป็นกรณีมีเจตนาทำร้ายอันเป็นความผิดต่อร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา²⁵ เช่น ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น ตามมาตรา 391 ความผิดฐานทำร้ายกายตามมาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำร้ายรับอันตรายสาหัสตามมาตรา 290 เป็นต้น

นอกจากเป็นความผิดทางอาญาแล้ว การทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังยังเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงให้แก่ผู้อื่นและหากศาลได้มีคำพิพากษาว่าเจ้าพนักงานเรือนจำได้กระทำความผิดจริงและศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ย่อมเป็นกรณีเจ้าพนักงานการกระทำผิดวินัยร้ายแรงตาม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ซึ่งโทษทางวินัยมี 5 สถาน²⁶ ได้แก่

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) ตัดเงินเดือน
- (3) ลดเงินเดือน
- (4) ปลดออก
- (5) ไล่ออก

ตามพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 บัญญัติให้ข้าราชการกรมราชทัณฑ์ต้องปฏิบัติตามวินัยที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน²⁷

อีกทั้งการทำร้ายหรือทารุณหรือใช้กำลังบังคับเกินสมควรแก่เหตุยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ที่หน่วยงานของรัฐกรณีนี้ได้แก่กรมราชทัณฑ์ต้องรับผิดชอบผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้กระทำการปฏิบัติหน้าที่ ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าพนักงานเรือนจำมิใช่การกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว²⁸

²⁵ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญาระบบอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 37 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2560), หน้า 345.

²⁶ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 88

²⁷ พระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 มาตรา 6

²⁸ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 6

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณ

2.4.1 แนวคิดและวิวัฒนาการของการลงโทษ

แนวคิดเรื่องการลงโทษเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ในสมัยโบราณยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นหลักเกณฑ์กลางที่สังคมยอมรับนับถือปฏิบัติ การลงโทษมักเป็นเรื่องของการแก้แค้นต่อผู้กระทำผิดหรือพวกของคู่กรณี หากฝ่ายใดอ่อนแอกว่าก็จะเลิกหรือยุติไปเอง แต่หากไม่มีฝ่ายใดยอมเลิกการแก้แค้นนั้นก็จะมีอยู่เรื่อยๆ ไป

ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการปกครองที่มีแบบแผนมากขึ้น มีระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รัฐจึงเริ่มเข้ามาทำการไกล่เกลี่ยตัดสินคดีความเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและยุติการแก้แค้นกันเองโดยมีแนวคิดที่ว่า ผู้กระทำผิดที่ก่ออาชญากรรมนั้นนอกจากจะทำความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้วยังทำความเสียหายทำลายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และสังคมอีกด้วย จึงต้องเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาปราบปรามจับกุมรวมทั้งตัดสินลงโทษดำเนินการต่อผู้ที่กระทำผิด เพื่อให้คนสังคมเกิดความปลอดภัย วิธีการลงโทษก็จะใช้วิธีที่มีความรุนแรงเพื่อเป็นการข่มขู่เพื่อให้เกิดความหวาดกลัว ไม่เอาเป็นเยี่ยงอย่าง แนวคิดนี้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงศตวรรษที่ 18 จึงได้เริ่มมีการเรียกร้องให้มีการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับการกระทำผิด โดยสำนักอาชญาวิทยาต่างๆ ได้เสนอแนวคิดเรื่องการลงโทษไว้เป็นจำนวนมากอันเป็นรากฐานและทำให้เกิดวิวัฒนาการในการลงโทษ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจนนำไปสู่แนวคิดและวิธีการลงโทษที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดที่สำคัญได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องการลงโทษของ แบคคาเรีย (Baccaria) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้นต้องไม่ใช่เพื่อเป็นการแก้แค้น การกำหนดโทษในแต่ละฐานความผิดจะต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะของความผิดที่ผู้กระทำผิดได้ก่อด้วย ลักษณะหรือประเภทของโทษ ควรมีการกำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัวโดยถือหลักความเสมอภาคความเท่าเทียม และการพิจารณาเพื่อดำเนินการลงโทษนั้นจะต้องกระทำอย่างเปิดเผย แบคคาเรียเห็นว่า บุคคลที่กระทำผิดต่อรัฐควรได้รับการลงโทษที่หนักที่สุดเพียงแค่การเนรเทศ ไม่ควรมีให้มีการลงโทษประหารชีวิตเพราะเห็นว่าการลงโทษประหารชีวิต มิได้ส่งผลให้อาชญากรรมลดลงแต่อย่างใดและหากเกิดความผิดพลาดในการจับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษจะทำให้ไม่มีทางที่จะแก้ไขได้เลย จึงควรเปลี่ยนโทษประหารชีวิต

มาเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตแทน ซึ่งจะทำให้คนทั่วไปรู้สึกเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดและสามารถป้องกันอาชญากรรมได้มากกว่า²⁹

เจเรมี เบ็นธัม เสนอแนวคิดที่ว่า การลงโทษควรที่จะสาสมกับการกระทำความผิด กล่าวคือ ให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษที่ทำให้บุคคลผู้นั้นทุกข์ทรมาน มากกว่าผลแห่งความพอใจที่ผู้กระทำความผิดนั้นจะได้รับจากการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้คนทั่วไปไม่กล้าที่จะกระทำความผิดเพราะไม่คุ้มค่ากับโทษที่เขาจะได้รับ แนวคิดนี้เห็นว่าการลงโทษนั้นจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกทรมาน และให้ผู้อื่นเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดและยังเป็นการป้องกันการเกิดอาชญากรรมไปในตัว

นอกจากนี้ เบ็นธัม เห็นว่าการกำหนดโทษสำหรับความผิดในแต่ละประเภทไม่ควรที่จะตายตัว ศาลควรที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมในการลงโทษเป็นรายคนไปและวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดควรที่จะกระทำอย่างเปิดเผย เพื่อให้บุคคลอื่นได้เห็นและเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ทั้งสองแนวคิดนี้เป็นที่นิยมในช่วงแรกๆ เท่านั้นซึ่งต่อมาก็ได้มีผู้คัดค้านเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการพัฒนาจุดอ่อนของแนวความคิดเดิมนี้ โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด เนื่องจากเห็นว่าเหมาะสมรัดกุม มีความยุติธรรม แนวคิดนี้จะพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายคนไปโดยพิจารณา ตามความเป็นจริงว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่ากันและยังมีบุคคลอีกหลายประเภทที่ควรได้รับการผ่อนผันโทษ

ลอมโบรโซ (Lombroso) มีแนวคิดที่ว่าอาชญากรนั้นมีอยู่หลายประเภทซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นการลงโทษในอาชกรในแต่ละประเภทจึงควรใช้วิธีที่แตกต่างกัน แม้จะได้กระทำความผิดอย่างเดียวกัน

เฟอริ (Ferri) มีแนวคิดที่ว่า การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้นควรที่จะพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆอันมีผลทำให้อาชญากรกระทำความผิดด้วย การลงโทษนั้นควรมุ่งที่จะเป็นการแก้ไขสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมและพยายามห้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี

การาฟาโร (Garafalo) มีความคิดเห็นในเรื่องของการลงโทษที่คล้ายกับลอมโบโซที่ว่าอาชญากรรมมีหลากหลายประเภทแตกต่างกันซึ่งการลงก็ควรที่จะมีความแตกต่างกันและการาฟาโรได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าอาชญากรโดยกำเนิดควรได้รับการลงโทษด้วยการประหารชีวิตเพื่อกำจัดอาชญากรเหล่านี้ให้หมดไปจากสังคมส่วนอาชญากรที่มีลักษณะที่ดูร้ายควรได้รับการลงโทษโดยการจำคุกตลอดชีวิต อาชญากรที่ประทุษร้ายต่อทรัพย์ ควรได้รับการลงโทษโดยการให้

²⁹ สหชน รัตนไพจิตร, "ความประสงค์ของการลงโทษอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา," (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 24-25.

ทำงานหนักในเรือนจำหรือทัณฑสถาน และอาชญากรทางเพศควรที่จะเนรเทศบุคคลเหล่านี้ไปอยู่ในอาณานิคมนอกประเทศที่มีความห่างไกล

เดอไคม์ (Emile Durkheim) นักคิดชาวฝรั่งเศสผู้มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมวิทยาสมัยใหม่ (Modern Sociology) มีแนวความคิดในเรื่องของการลงโทษว่า การลงโทษนั้นมีความจำเป็นต่อการควบคุมสังคมการลงโทษนั้นก็เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม เดอไคม์เรียกการกระทำที่ต้องถูกลงโทษว่า อาชญากรรม กล่าวอีกนัยคือ การลงโทษเป็นลักษณะภายนอกของอาชญากรรม³⁰

แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องของการลงโทษของนักอาชญาวิทยาในปัจจุบัน Grupp Stayley E. ผู้เขียนหนังสือ Theories of Punishment ได้สรุปแนวคิดในการลงโทษตามกฎหมายอาญาเป็นทฤษฎี 4 ทฤษฎีคือ

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นให้แก่สังคม
2. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม
3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด
4. ทฤษฎีการลงโทษที่มีจุดมุ่งหมายรวม

ทฤษฎีทั้ง 4 นี้เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการลงโทษในปัจจุบันคือเพื่อความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของสังคม

Karl O Christiansen นักอาชญาวิทยาผู้มีชื่อเสียงในปัจจุบันเห็นว่าการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นการป้องกันอาชญากรรม และการป้องกันอาชญากรรมนั้นไม่ใช่จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายแต่เป็นหนทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงกว่าคือสวัสดิภาพของสังคม ผู้ที่ละเมิดต่อกฎหมายเท่านั้นที่จะต้องได้รับโทษไม่ว่าผู้นั้นจะกระทำโดยตั้งใจหรือประมาท ทั้งนี้การกำหนดโทษก็เพื่อประโยชน์แก่การป้องกันอาชญากรรม³¹

จากแนวคิดดังกล่าว ต่อมาจึงได้มีการวิวัฒนาการเป็นแนวคิดที่ว่า การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องพิจารณาลงโทษผู้นั้นเป็นรายๆไป โดยพิจารณาถึงลักษณะคดีประกอบ นอกจากนี้วิธีการลงโทษและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดได้พัฒนาให้มีการแยกประเภทและลักษณะของผู้ต้องขัง ตลอดจนการให้การอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ ในปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวนี้มีอิทธิพลมากต่อกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากเห็นว่าจะทำให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

³⁰ ประเทือง ธนิยผล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 15.

³¹ เรื่องเดิม.

2.4.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ก. เพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้นถือหลักว่า เมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนย่อมต้องได้รับผลตอบแทนจากการกระทำนั้นอย่างเหมาะสม การลงโทษด้วยวิธีนี้เป็นการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดโดยไม่มีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์แน่นอนขึ้นอยู่กับความพอใจเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งปรากฏว่าการลงโทษนั้นค่อนข้างรุนแรงและเกินขอบเขต มีความทารุณโหดร้าย ปราศจากมนุษยธรรม³² วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม³³ แม้ในปัจจุบันการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นได้มีวิวัฒนาการที่ไปในแนวความคิดทางอาชญาวิทยาสมัยใหม่ คือหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในการลงโทษและใช้วิธีลงโทษโดยการจำคุกแทน

จุดอ่อนของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน

(1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กล่าวคือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดนั้นอีกคือไม่ได้ทำให้เกิดผลเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

(2) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่ได้กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำตามอัตราโทษแล้วก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่

(3) เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใดๆที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริง ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่ ทั้งนี้ ทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนถูกลดความสำคัญลงแต่ยังคงมีอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายหรือประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อตอบแทนให้สาสมกัน³⁴

สรุปได้ว่า การลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์เป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดในสิ่งที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปเพราะการกระทำนั้นสมควรจะได้รับการลงโทษ

³² อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558), หน้า 130.

³³ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 34.

³⁴ เรื่องเดิม.

ข. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ (Deterrence)

การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้นไม่ได้ จะต้องคำนึงถึงผลต่อประชาชนโดยทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์คือทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีกและเป็นตัวอย่างให้ประชาชนทั่วไปเห็นว่าถ้ากระทำความผิดแล้ว จะได้รับการลงโทษอย่างไรทำให้ไม่กล้าไปกระทำความผิดนั้นเพราะกลัวการถูกลงโทษ ซีชาร์ เบ็คคาเรีย ได้อธิบายการลงโทษในวัตถุประสงค์ดังกล่าวว่าจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ มีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การลงโทษนั้นจะต้องกระทำโดยเร็วเพื่อให้เห็นผลทันตา จะต้องมีความเสมอภาคโดยผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ³⁵ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัวหรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้ากระทำความผิด การลงโทษจะต้องมีความเหมาะสมทัดเทียมกับความผิดหากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดและคนทั่วไปไม่เกิดความเกรงกลัวและค้ำค่าที่จะเสี่ยงกระทำความผิดแต่หากลงโทษหนักเกินไปก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดพยายามปกปิดการกระทำความผิดของตนเอง จึงจะมีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้ง³⁶

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์เป็นการข่มขู่นี้มีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งเฉพาะหรือป้องกันเฉพาะ (Specific) โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลอันเป็นการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำเพราะความเกรงกลัวจะถูกลงโทษ

ประการที่สอง เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไปให้เป็นตัวอย่างให้แก่คนในสังคมได้เห็น และเกิดความเกรงกลัวการถูกลงโทษไม่กล้าที่จะกระทำความผิด

ค. การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

แนวคิดเรื่องการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นถึงความเป็นเหตุเป็นผลและการศึกษาในเชิงประจักษ์มาใช้

³⁵ ญัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน "ทฤษฎีการลงโทษ" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 11 เมษายน 2560. แหล่งที่มา:

www.stou.ac.th

³⁶ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 35.

ในวงการนิติศาสตร์เพื่อการศึกษาถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิดโดยศึกษา วิเคราะห์และเก็บข้อมูลด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ประกอบกับการใช้เหตุผลทางตรรกะวิทยา (Rational)³⁷

การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข มีแนวคิดที่ว่า การลงโทษตามทฤษฎีปรับปรุงไข ประสงค์เพียงเพื่อป้องกันไม่ไห้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้วกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก พยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำความผิดแล้วเกิดความยับยั้งไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แนวคิดนี้ เห็นว่าการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษแต่เพียง อย่างเดียวไม่น่าจะทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติตัวดีขึ้นหรือสำนึกในการกระทำที่ไม่ดีของ ตัวเอง ประกอบกับเห็นการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ไห้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ แล้วกลับใจไม่กลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีกหรือกลับตนเป็นคนดี³⁸

สรุปได้ว่า การลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวมุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงสาเหตุของ การกระทำความผิดโดยเน้นทำการศึกษาตัวผู้กระทำความผิดและสภาพแวดล้อมเพื่อหาหนทาง แก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับมา กระทำความผิดซ้ำอีก

ง. การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก (Incapacitation)

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด เป็นวัตถุประสงค์ที่มุ่งทำให้ผู้กระทำความผิด หมดโอกาสกระทำความผิด โดยประสงค์จะกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวร หรือชั่วคราว อันเป็นการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิดให้อยู่กันอย่างปลอดภัยไม่ต้อง หวาดระแวงกับตัวผู้กระทำความผิดคนนั้นอีกต่อไปตัวอย่างการลงโทษเช่น การจำคุก แต่การจำคุกก็ เป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้เพียงชั่วคราว³⁹ ผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตซึ่งต่อมาก็จะมีการลดโทษด้วยวิธีการต่างๆ จนท้ายที่สุดผู้กระทำความผิดก็ถูกปล่อยตัวออกมา การอยู่ในเรือนจำนานจะทำให้บุคคลนั้นปรับตัวให้ เข้ากับสังคมยากขึ้น ประกอบด้วยสังคมไม่ยอมรับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้วคนเหล่านี้ จึงมีตราบาปเป็นคนชั่วที่ไม่มีใครยอมรับ⁴⁰

³⁷ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน "ทฤษฎีการลงโทษ" [ออนไลน์].

³⁸ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 36.

³⁹ นที จิตสว่าง, "วัตถุประสงค์ในการลงโทษ" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560. แหล่งที่มา:

www.gotoknow.org

⁴⁰ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 36.

จากวัตถุประสงค์ของการลงโทษทั้ง 4 ข้อดังกล่าวมานี้ยังเป็นวัตถุประสงค์หลักที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน แต่ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์เป็นการแก้แค้นผู้กระทำความผิดก็ยังคงมีอยู่ซึ่งจะเห็นได้จากการที่รัฐยังคงมีการลงโทษเพื่อตอบสนองต่อความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีการก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรง กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนเกิดขึ้น ขณะเดียวกันการลงโทษนั้นยังทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษ จึงเป็นการมุ่งที่จะข่มขู่ยับยั้งเช่นกัน อีกทั้งการลงโทษจำคุกยังเป็นการกักผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษทั้งหมดที่กล่าวมานี้ยังคงเป็นวัตถุประสงค์ที่ใช้ผสมผสานกันอยู่จนปัจจุบัน

2.4.3 การลงโทษจำคุก

การลงโทษด้วยวิธีการจำคุก เป็นการลงโทษที่นิยมใช้กันแพร่หลายมาเป็นระยะเวลายาวนาน⁴¹ การจำคุกนั้นเป็นการใช้มาตรการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ หรือสถานที่กักขัง เพื่อเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพและความเป็นอิสระของผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล จุดมุ่งหมายสำคัญในการจำคุกคือ การทดแทนการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีที่โหดร้ายทารุณ โทษจำคุกนั้นเป็นเป็นรูปแบบของการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในสถาบันการควบคุม (Total Institutions) ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเป็นการสร้างการตีตราทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดในทุกกรณี⁴² การลงโทษจำคุกนั้นมี 2 ลักษณะ คือ

ก. จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกไม่มีกำหนดระยะเวลา

กรณีดังกล่าวกฎหมายบัญญัติไว้สำหรับการกระทำความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีลักษณะร้ายแรง โดยมากมักจะบัญญัติไว้ควบคู่กับโทษประหารชีวิต การลงโทษจำคุกลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อให้สังคมเกิดความปลอดภัยโดยมิได้มุ่งที่จะเป็นการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมปกติและไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก แม้ว่าโอกาสการพ้นโทษของผู้กระทำความผิดจะมีอยู่ก็ตาม ประเทศที่มีการยกเลิกโทษประหารชีวิต เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โทษจำคุกตลอดชีวิตถือเป็นโทษที่ทดแทนการลงโทษโดยการประหารชีวิตสถานเดียว⁴³

ข. จำคุกมีกำหนดระยะเวลา

⁴¹ ปกรณ์ มณีปกรณ์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: เวิลด์เทรด, 2553), หน้า 262.

⁴² พเยาว์ ศรีทองแสง, การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำความผิด (กรุงเทพฯ จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์, 2554), หน้า 109.

⁴³ คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ วิญญูชน 2554), หน้า 435.

การจำคุกโดยมีกำหนดระยะเวลา กฎหมายกำหนดไว้สำหรับทุกความผิด เว้นแต่ในความผิดโทษบางลักษณะที่กฎหมายกำหนดให้มีโทษปรับสถานเดียวอันมีลักษณะขอโทษเบาที่สุดในทางอาญา การลงโทษจำคุกลักษณะนี้นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแล้วยังเพื่อเป็นการแก้ไข อบรม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้สามารถกลับสู่สังคมได้อย่างปกติ

2.4.4 หลักนิติธรรม

คำว่า “หลักนิติธรรม” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Rule of law” เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายที่นักนิติศาสตร์จากทั่วทุกมุมโลกให้ความสนใจเป็นอย่างมากและพยายามที่จะนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้กับกฎหมายในประเทศของตนเพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ คำดังกล่าวนี้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

ก. ความหมายของหลักนิติธรรม

ศาสตราจารย์ เอ.วี.ไดซี (A.V.Dicey) นักนิติศาสตร์ชาวอังกฤษ เป็นผู้นำแนวคำว่า Rules of Law มาใช้ในระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ โดยได้อธิบายความหมายในแง่มุมมองที่สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยรวมทั้งการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ไดซี กล่าวว่า “ความแนบแน่นสูงสุดของกฎหมายหรือการปกครองโดยกฎหมายคือลักษณะของรัฐธรรมนูญอังกฤษ คือ หลักนิติธรรม”⁴⁴

ดังนั้น ความหมายของหลักนิติธรรมตามความเห็นของไดซี ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ

(1) บุคคลต้องไม่ถูกลงโทษหรือกระทำการอันเป็นการย้ายร่างกายหรือทรัพย์สินของตน เว้นแต่ บุคคลผู้นั้นได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยกระบวนการที่ชอบและได้รับการพิพากษาโดยศาลยุติธรรม ภายใต้การปกครองโดยหลักนิติธรรมนั้นประชาชนไม่อาจถูกลงโทษ เว้นแต่ เป็นการกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดมีการกำหนดโทษไว้แล้วล่วงหน้า ไม่ใช่เป็นไปตามอำเภอใจของผู้ปกครองที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลังทุกเมื่อ

(2) ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายของแผ่นดิน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีฐานะหรือชาติกำเนิดอย่างไรก็ตาม ย่อมถูกบังคับโดยกฎหมายและโทษเช่นเดียวกัน หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น ความเสมอภาคทางกฎหมาย

⁴⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 110-115.

(3) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุด มาจากกฎหมายปกติธรรมดาที่ศาลยุติธรรมใช้ตัดสินคดีในชีวิตประจำวันทั้งที่เป็นคดีแพ่งและคดีอาญา

จะเห็นได้ว่าไดไซย์ ให้ความสำคัญกับความสูงสุดของกฎหมาย มากกว่าการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ความเท่าเทียมระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและพลเมือง และความยุติธรรมซึ่งเป็นสิ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง อันเป็นต้นกำเนิดของคำว่า “The Rule of Law”

Professor E.C.S. Wade แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่งเป็นบรรณาธิการแก้ไขเพิ่มเติมตำรารัฐธรรมนูญ ที่ Professor A.V. Dicey ได้กล่าวในตำรารัฐธรรมนูญว่า หลักนิติธรรมหมายถึงความยิ่งใหญ่สูงสุดของทุกส่วนของกฎหมายของประเทศอังกฤษ บรรดามีทั้งที่ได้ตราขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและทั้งที่ได้ตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร ที่เกี่ยวกับข้อกล่าวหาและที่เกี่ยวกับความประพฤติจากจำเลย ในเมื่อปรากฏความประพฤติตามหลักฐาน เช่นนั้นอาจทำให้ศาลเห็นได้ว่า เขามีได้กระทำความผิดที่ถูกกล่าวหา⁴⁵

ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้แปล The Rule of Law ว่า “นิติธรรมวินัย” หมายความว่า “หลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์แห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพแห่งมนุษยชน ทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหารราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลสถิตยุติธรรมเท่านั้นที่มีอำนาจอิสระและเด็ดขาดในการตัดสินข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายของบ้านเมือง”

ศาสตราจารย์ ดร.กำชัย จงจักรพันธุ์ ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า หมายถึงหลักการพื้นฐานที่มุ่งจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ทำนองเดียวกันกับหลักนิติรัฐและยังรวมถึงหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย กฎหมายต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน มีเหตุผล ไม่ขัดแย้งกันเอง ปฏิบัติได้ ใช้เป็นการทั่วไป เป็นธรรม กฎหมายต้องมุ่งใช้ไปในอนาคต ไม่มีโทษย้อนหลัง มีการบังคับใช้กฎหมายโดยเสมอภาค กระบวนการตรากฎหมายต้องถูกต้องชัดเจน หลักความเป็นกฎหมาย ซึ่งใช้เป็นการทั่วไปไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนมีหลักประกันในความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ฯลฯ⁴⁶

⁴⁵ อรรถพล ใหญ่สว่าง, "เอกสารวิชาการส่วนบุคคล อัยการกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.elibrary.constitutionalcourt.or.th

⁴⁶ อรรถพล ใหญ่สว่าง, "หลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1424682345>

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้คำแปลของ “นิติธรรม” ไว้ว่า “หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมาย” แต่ไม่ได้ให้คำอธิบายความหมายของหลักนิติธรรมไว้

คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายของคำว่า หลักนิติธรรมว่ามี 2 ประเภทดังนี้

ก. หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือเป็นหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆจะต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรม หลักนิติธรรมหรือพื้นฐานของกฎหมายนั้นจะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆที่เป็นการฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลบังคับใช้ โดยสาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด⁴⁷ ได้แก่

(1) ความเป็นอิสระ ความเป็นกลางของผู้พิพากษา

ความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษา หมายถึง ผู้พิพากษาหรือตุลาการจะต้องมีความเป็นอิสระ ในการพิจารณาพิพากษาคดีและอยู่ภายใต้หลักกฎหมาย ซึ่งความเป็นอิสระเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานเพื่อให้ผู้พิพากษาและตุลาการสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติไม่เอนเอียงแก่ฝ่ายใด

(2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป

กฎหมายต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป หมายถึง กฎหมายนั้นจะต้องมีการใช้บังคับโดยเสมอภาคกัน ไม่สามารถใช้บังคับเฉพาะกับบางคน หรือบางกรณีโดยเฉพาะเจาะจงได้ เพราะกฎหมายต้องเป็นการวางกฎเกณฑ์หรือกติกาสำหรับสังคมโดยทั่วไปจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้กฎหมายใช้บังคับเป็นการทั่วไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจออกกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการกลั่นแกล้ง หรือเป็นการลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งจะทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจในการจัดการ

(3) ต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ

กฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลำดับชั้นใดต้องมีการประกาศใช้เป็นการทั่วไป เพื่อให้ประชาชนรับทราบก่อนที่จะมีผลใช้บังคับและการมีผลใช้บังคับนั้นจะมีผลใช้บังคับได้ทันทีหรือจะมีผลใช้บังคับเมื่อระยะเวลาหนึ่งผ่านไปก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนรับทราบและสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง หากไม่มีการประกาศให้ประชาชนทราบกฎหมายนั้นย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

(4) กฎหมายอาญาจะต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ

⁴⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, "แนวทางการพัฒนาหลักนิติธรรมในประเทศ : ปัญหา อุปสรรคและหนทางสู่ความสำเร็จ" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.thaipublica.org

กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ หากในขณะกระทำการใด ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญา กฎหมายอาญาที่บัญญัติในภายหลังจะกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดและลงโทษมิได้ เนื่องจากการบัญญัติอาญาให้มีผลใช้กฎหมายมุ่งที่จะให้บุคคลได้รับโทษก่อนที่จะมีกฎหมาย ประชาชนย่อมไม่ทราบหรืออาจไม่ตระหนักว่าการกระทำของตนเองจะได้รับโทษทางอาญาซึ่งเป็นโทษที่มีความรุนแรงกว่าโทษอื่นๆ

(5) ผู้ต้องขังหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี

หลักการพื้นฐานในข้อนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา บุคคลเหล่านี้จะต้องได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีของตนเองได้อย่างเต็มที่ตามขั้นตอนและกระบวนการทางกฎหมายจะปิดกั้นไม่ให้ผู้ต้องขังหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนมิได้ หลักการพื้นฐานนี้ป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจรัฐใช้อำนาจโดยเบ็ดเสร็จหรือรวบรัด ในการจับกุม คุมขัง ลงโทษผู้ต้องขัง หรือจำเลยโดยไม่ผ่านกระบวนการต่อสู้คดีในศาลของผู้ต้องหาหรือจำเลย

(6) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ

เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถใช้อำนาจได้ ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ทั้งนี้เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งแตกต่างจากหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชนที่ว่าประชาชนสามารถกระทำการได้ทุกประการหากกฎหมายไม่ได้กำหนดห้ามมิให้กระทำไว้ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจโดยปราศจากกฎหมายให้อำนาจไว้หรือใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้หากเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจยอมทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเสียหาย

(7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้⁴⁸

ภายใต้บริบทของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงหลักนิติธรรมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามพลวัตที่เกิดขึ้น การบัญญัติกฎหมายไว้ล่วงหน้าโดยกำหนดให้การกระทำใดที่ยังไม่เกิดขึ้นนั้นไม่เป็นความผิดหรือไม่ต้องรับโทษนั้นไม่สามารถทำได้เพราะจะทำให้การกระทำที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตดังกล่าวมิได้รับการตรวจสอบตามกฎหมายในขณะนั้นเท่ากับกฎหมายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจที่จะกระทำการใดตามอำเภอใจกฎหมายดังกล่าวจึงขัดต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับ แต่หากกฎหมายที่บัญญัติไว้ล่วงหน้าอันได้แก่ให้อภัยโทษหรือนิรโทษแก่การกระทำผิดที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตสามารถกระทำได้หากเกิดประโยชน์ต่อบ้านเมืองและนำไปสู่ความสงบสุข

⁴⁸ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี เอ้า พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, 2557), หน้า 2.

ข. หลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง⁴⁹ หมายถึง ลักษณะของกฎหมายที่ดี กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดที่อาจเรียกว่าอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ว่า กฎหมายกระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำหรือการกระทำใดๆจะไม่มีลักษณะสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดีหรือขาดตกบกพร่องบ้างก็ตาม กฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยสาระสำคัญของหลักนิติธรรมอย่างกว้าง มีดังต่อไปนี้

- (1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- (2) กฎหมายต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
- (3) กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล
- (4) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- (5) กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน
- (6) กฎหมายต้องมีความทันสมัยสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม
- (7) กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้
- (8) กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล
- (9) กฎหมายที่ดีจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
- (10) กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย
- (11) กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้
- (12) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์
- (13) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก ไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- (14) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- (15) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องมีความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่
- (16) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องซื่อสัตย์ สุจริต ยึดหลักคุณธรรม เมตตาธรรม และสันติธรรม

⁴⁹ เรืองเดิม.

โทษจำคุก (Imprisonment) เป็นมาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราวเพื่อลงโทษและให้โอกาสผู้กระทำความผิดเกิดความสำนึกและแก้ไขปรับปรุงตัวเอง เมื่ออยู่ในเรือนจำผู้ต้องขังย่อมได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ ผลกระทบเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ต้องขังในอนาคต เมื่อผู้ต้องขังนั้นพ้นโทษจำคุกและกลับไปอยู่ในสังคมปกติ เพราะหากการจำคุกไม่สามารถทำให้ผู้ต้องขังปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ โทษจำคุกก็เป็นเพียงการนำผู้กระทำความผิดไปกำจัดเสรีภาพทางร่างกาย ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาเท่านั้น ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณแผ่นดินโดยไม่เกิดประโยชน์ การใช้โทษจำคุกจึงต้องคำนึงถึง “หลักนิติธรรม” ในมิติของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานซึ่งจะทำให้การใช้โทษจำคุกมีการคำนึงถึงหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันเป็นสากล เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมสำหรับประโยชน์ของสมาชิกในรัฐไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล (Individual Interest) คือ ตัวผู้ต้องขังเองและประโยชน์ส่วนรวม (Public Interest) คือ บุคคลอื่นที่อยู่ในสังคมและรัฐด้วย⁵⁰

กฎหมายราชทัณฑ์ เป็นการใช้มาตรการบังคับทางอาญาประเภทหนึ่งซึ่งได้แก่ โทษจำคุก เพื่อให้เกิดสภาพบังคับอย่างแท้จริงตามภารกิจของกฎหมายอาญาอันมุ่งที่จะเป็นการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก กฎหมายราชทัณฑ์ที่ดีจึงควรที่จะต้องมียุทธศาสตร์เช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วยเพราะการบังคับโทษจำคุกเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันมาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ต้องมีหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง⁵¹

นอกจากนี้กฎหมายราชทัณฑ์จะต้องกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ทั้งจากองค์กรภายในและภายนอก และจะต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรม คือ กฎหมายราชทัณฑ์ที่ดีจะต้องไปสู่ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้นไปทำลายความเป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง

2.4.5 แนวคิดและวิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขัง

ยุคสมัยของการเรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในประเทศตะวันตก เป็นยุคที่เริ่มมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง กล่าวคือ มีการเรียกร้องในเรื่องของสิทธิพลเมือง สิทธิของ

⁵⁰ ศลทร คงวาน, "หลักนิติธรรมกับการลงโทษจำคุก The Rule of Law and Imprisonment" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: <http://www.pol.ubu.ac.th/law-journal/e-journal/vol-8-16/A-5.pdf>

⁵¹ เรื่องเดิม.

ผู้ต้องขังถือเป็นสิทธิพลเมืองอย่างหนึ่งที่มีการเรียกร้องในเรื่องของสิทธิพลเมือง สิทธิของผู้ต้องขังถือเป็นสิทธิพลเมืองอย่างหนึ่งที่มีการเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ โดยให้เหตุผลว่า การที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกมาจากสังคมปกติ ทำให้ผู้ต้องขังผู้นั้นถูกจำกัดเสรีภาพต่างๆ ปัญหาเรื่องความเป็นธรรมต่อผู้ต้องขังความเหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทรามจากการถูกจำกัดสิทธิต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องในการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง อันถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic Human Right)⁵² รวมไปถึงเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิที่บุคคลพึงที่จะได้รับตามกฎหมาย เนื่องจากแม้ผู้ต้องขังจะเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพและสูญเสียสิทธิบางประการจากการลงโทษแต่ก็ยังมีสิทธิบางประการที่ในฐานะที่ผู้ต้องขังก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ไม่อาจถูกจำกัดหรือล่วงละเมิดได้⁵³

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดว่าการที่สิทธิพลเมืองบางส่วนของผู้ต้องขังต้องสูญเสียไปเนื่องจากการถูกลงโทษ ผู้ต้องขังในฐานะปัจเจกชนคงมีสิทธิบางส่วนที่เหลืออยู่จากการถูกลงโทษ โดยสิทธินั้นจะมีมากหรือน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการลงโทษของประเทศที่นำมาใช้⁵⁴ ดังนั้น การสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังจึงเป็นเพียงการถูกแยกตัวผู้ต้องขังออกจากสังคมนั้น ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิบางประการหลงเหลืออยู่ซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและรับรองสิทธิประเภทต่างๆให้แก่ผู้ต้องขังและรัฐจะต้องตระหนักถึงการปกป้องและรักษาสิทธิของผู้ต้องขังให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันกับประชาชนทั่วไป⁵⁵

การเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังยังเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน อันเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันในรูปของ สิทธิธรรมชาติ (Natural Right) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความเท่าเทียมกันเพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาและพระเจ้าได้ทรงให้สิทธิบางประการแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้จึงเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอน จำหน่าย และไม่สามารถล่วงละเมิดได้ ดังนั้นโดยสิทธิธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนควรที่จะมี คือ สิทธิพื้นฐานของพลเมือง ต่อมาได้มีการเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า "สิทธิมนุษยชน" ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ครอบคลุมไปถึงสิทธิของผู้ต้องขังด้วย⁵⁶

⁵² ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ, "หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต," (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 13.

⁵³ กุลพล พลวัน, เอกสารการสอน ชุดวิชา กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541), หน้า 46.

⁵⁴ เรื่องเดิม.

⁵⁵ เชาวลิต สมพงษ์เจริญ, "การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง," (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 7.

⁵⁶ ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ, "หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต," หน้า 13.

นักปราชญ์ชาวอังกฤษของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ที่มีชื่อว่า จอห์น ล็อก (John Locke) ได้เคยอธิบายว่า สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสภาวะแห่งสันติภาพและมีความเสมอภาค กฎหมายธรรมชาตินั้นได้สอนให้มนุษย์เคารพความเป็นอิสระ ความเสมอภาค การไม่ล่วงละเมิดถึงชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของผู้อื่น อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติ เมื่อมีข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งเกิดขึ้นมนุษย์แต่ละคน มีอำนาจที่จะบังคับ การตามสิทธิที่ตนเองนั้นมีตามธรรมชาติและลงโทษผู้กระทำด้วยกำลังของตนเอง⁵⁷

หากมนุษย์แต่ละคนมีหน้าที่พิพาทภาคคีของตนเอง บังคับตามสิทธิ การลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติด้วยตัวผู้หนึ่งเองมนุษย์ผู้หนึ่งอาจจะกระทำไปโดยมีอคติ มีการลงโทษที่เป็นการแก้แค้นทดแทนจนเกินสมควรแก่เหตุได้ ดังนั้นเพื่อยุติความวุ่นวายต่างๆ และเพื่อความสงบเรียบร้อยที่มีอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติ มนุษย์จึงเข้าทำสัญญาอยู่ร่วมกันในสังคมและมีการจัดตั้งรัฐบาล เมื่ออยู่ภายใต้บังคับของรัฐบาลโดยมีเป้าหมายที่จะดำรงไว้ซึ่งชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของตนเอง แต่เมื่อใดที่รัฐได้กระทำละเมิดต่อชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นการทำลายความไว้วางใจของประชาชนและเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขสำคัญของการใช้อำนาจของรัฐ ประชาชนชนมีสิทธิที่จะป้องกันการล่วงละเมิดหน้าที่และการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาตินั้นได้

เหตุนี้ จอห์น ล็อก จึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของรัฐมีอำนาจจำกัด เพราะมีความมุ่งหมายสำคัญดำรงไว้เพื่อความดีร่วมกัน (The Common Good) ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่สามารถจำหน่าย จ่าย โอนแก่กันได้ และเป็นสิทธิอยู่ติดตัวกับมนุษย์ จึงนับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์⁵⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.5 การคุ้มครองของผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามหลักมาตรฐานสากล

สิทธิในการได้รับการคุ้มครองกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณของผู้ต้องขังถือเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาสิทธิที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามข้อตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายต่าง ๆ อันเป็นหลักสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและ

⁵⁷ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 208.

⁵⁸ เรื่องเดิม.

มาตรการที่มีใช้การคุ้มครองสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งสามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

2.5.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right) หรือ UDHR

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศต่างๆ ได้ลงมติรับรองและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948⁵⁹ และถึงแม้ว่าปฏิญญาดังกล่าวนี้อาจไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมายอย่างสนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ก็เป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกให้การยอมรับ⁶⁰ โดยที่ปฏิญญาดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่นๆ อีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม⁶¹

ปฏิญญาดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานของหลักการสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญและกฎหมายในระดับประเทศของประเทศต่างๆ อีกด้วย สิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกกว้างๆ ได้เป็น 2 ส่วนคือ สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เสรีภาพในทางความคิด การนับถือศาสนา การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ส่วนอีกด้านหนึ่งคือสิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงสิทธิในการทำงาน สิทธิทางการศึกษา สิทธิทางอาหาร และสิทธิที่จะได้รับบริการทางด้านสาธารณสุข เป็นต้น โดยอาจจำแนกประเภทของสิทธิต่างๆ ได้ดังนี้

(1) เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ (Inherent) หมายถึง เมื่อคนเกิดมาก็มี สิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วย ดังนั้นสิทธิเหล่านี้จะไม่มีใครให้ หรือซื้อ หรือสืบทอดมา

⁵⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ, "รายงานการศึกษาวិจัย เรื่อง ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to Privacy)" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nhrc.or.th>

⁶⁰ สถาบันส่งเสริมการสอบสวน, "คู่มือหลักสิทธิมนุษยชนสากลในกระบวนการยุติธรรมที่พนักงานสอบสวนควรรู้" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2560. แหล่งที่มา:

<http://www.investigation.inst.police.go.th/download/02015704.pdf>

⁶¹ บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ, "รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to Privacy)" [ออนไลน์].

(2) เป็นสิทธิที่เป็นสากล (Universal) คือเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนเหมือนกันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ เพศ หรือนับถือศาสนาใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานสังคมหรือการเมืองอย่างใด มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกันในสิทธิและศักดิ์ศรี

(3) เป็นสิทธิที่ไม่สามารถถูกพรากไปหรือยกให้แก่กันได้ (Inalienable) คือ ไม่มีใครจะมาพรากเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับรองสิทธิมนุษยชน หรือแม้จะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมีสิทธิมนุษยชนอยู่

(4) เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกอบด้วยสิทธิสองส่วนคือ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้นจะต้องไม่ถูกแยกออกจากกันสิทธิทั้งสองส่วนนี้จะต้องได้รับการเคารพ ปกป้อง และเติมเต็ม (ทำให้เกิดขึ้น) เพื่อที่จะให้บุคคลทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี⁶²

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองชีวิต ร่างกายของมนุษย์ดังที่ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 3. ว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล ข้อ 5. ว่า “บุคคลจะถูกกระทำการทรมาน หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้” หรือข้อ 6. “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย” ผู้ต้องขังแม้จะเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดหรือตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดจึงต้องถูกจำกัดเสรีภาพแต่ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนนึงผู้ต้องขังยังคงต้องได้รับการคุ้มครองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆดังเช่น พลเมืองคนหนึ่งในประเทศ ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือการลงโทษที่โหดร้ายทารุณย่อมเป็นการปฏิบัติที่ฝ่าฝืนต่อหลักสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองผู้ต้องขังเหล่านี้

2.5.2 อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment-CAT 1975)

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีการรับรองอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่น ที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2527 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2530 ปัจจุบันมีประเทศลง

⁶² แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, "สิทธิมนุษยชนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560 แหล่งที่มา: https://www.amnesty.or.th/sites/default/files/escr_manual_thai.pdf

นามแล้ว 80 ประเทศและมีประเทศที่เป็นภาคีแล้ว 154 ประเทศ โดยประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ละมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป อนุสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อการระงับและยับยั้งการกระทำการทรมานและทารุณกรรมในทุกรูปแบบ⁶³ โดยเนื้อหาของอนุสัญญาดังกล่าวได้มีการกำหนดความหมายของคำว่า “การทรมาน” ว่ามีความหมายอย่างไร โดยมุ่งเน้นไปที่การกระทำหรือภายใต้การขู่ข่มขู่ ยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ⁶⁴

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ได้กำหนดนิยามของการทรมานไว้ในข้อ 1.⁶⁵ ดังต่อไปนี้

เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตามที่กระทำโดยเจตนาให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างสาหัสไม่ว่าทางร่างกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำหรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม หรือเพราะเหตุผลใดๆ บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดยหรือด้วยการขู่ข่มขู่หรือด้วยความยินยอม รู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรือ สืบเนื่องมาจากการลงโทษที่สงบด้วยกฎหมาย

จากคำนิยามของการทรมานสามารถสรุปได้ว่าการทรมานนั้นมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการ⁶⁶ คือ

⁶³ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, "กระบวนการและการบริหารงานยุติธรรมไทย" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 15 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.humanrightscenter.go.th

⁶⁴ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, "ความสำคัญและพันธกรณีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องและภาระหน้าที่ของเจ้าพนักงานและประเทศไทยที่ต้องดำเนินการตามอนุสัญญา" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.humanrightscenter.go.th

⁶⁵ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ข้อที่ 1

⁶⁶ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, "การอนุวัติกฎหมายไทยตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เพื่อเตรียมรองรับการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน รวมทั้งอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.nhrc.or.th,

ก. การทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างสาหัสทางกายหรือจิตใจ

ข. โดยมีเจตนาพิเศษ คือ

(1) มุ่งประสงค์ให้ได้ซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากผู้นั้นหรือบุคคลที่สาม หรือ

(2) การลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำ หรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือ

(3) เป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม หรือ

(4) เพราะเหตุผลใดบนพื้นฐานการเลือกปฏิบัติไม่ว่ารูปแบบใด

ค. กระทำโดยหรือด้วยกรายุ้งหรือโดยความยินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ

ดังนั้น การที่เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุหรือมีการทำร้ายผู้ต้องขังยอมถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทรมานตามอนุสัญญาดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอยกบทบัญญัติในอนุสัญญาดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ดังนี้

ข้อที่ 4 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐรับประกันว่า การกระทำทรมานทั้งปวงเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาของตน ให้ใช้หลักการเดียวกันนี้สำหรับการพยายามกระทำการทรมาน และสำหรับการกระทำโดยบุคคลใดที่เป็นการสมรู้ร่วมคิด หรือการมีส่วนร่วมในการทรมานด้วยและถือว่าเป็นความผิดที่มีโทษที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำเหล่านี้ เป็นต้น⁶⁷

ข้อที่ 11 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณาทบทวนอย่างเป็นระบบสำหรับกฎเกณฑ์ คำสั่งและวิธีการและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ที่ตกอยู่ใต้ภาวะของการจับ การกักขัง และการจำคุกไม่ว่าในรูปแบบใด ในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตนเพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดมีกรณีการทรมานใดขึ้น⁶⁸

ข้อที่ 13 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐรับประกันว่า ปัจเจกชนบุคคลที่อ้างว่าตนถูกทรมานในอาณาเขตใดก็ตามที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐนั้น มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้นและที่จะทำให้กรณีของตนได้รับการพิจารณาตรวจสอบโดยพลันและโดยปราศจากความลำเอียงโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของรัฐนั้นให้ดำเนินตามขั้นตอนเพื่อประกันว่าผู้ร้องทุกข์และ

⁶⁷ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ข้อ. 4

⁶⁸ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี ข้อ. 11

พยานได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการประทุษร้ายหรือการข่มขู่ให้หวาดกลัวทั้งปวงอันเป็นผลมาจากการร้องทุกข์หรือการให้พยานหลักฐานของผู้นั้น⁶⁹

ข้อที่ 16 รัฐที่เป็นภาคีจะต้องป้องกันมิให้มีการกระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือการปฏิบัติ การลงโทษที่เป็นการย้ายศักดิ์ศรีที่ไม่ถึงกับเป็นการทรมานตามนิยาม ข้อ 1. เมื่อการกระทำนั้นเกิดขึ้นในเขตอำนาจรัฐของตนเมื่อการกระทำเช่นนั้นกระทำโดย หรือด้วยการยุยง ความยินยอม หรือความรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง⁷⁰

2.5.3 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures of Women Offenders)

เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2553 องค์การสหประชาชาติโดยที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยที่ 65 (65th United Nations General Assembly –UNGA) ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก⁷¹ ได้มีมติเห็นชอบต่อข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures of Women Offenders) หรือเรียกเพื่อเป็นเกียรติแก่ประเทศไทยว่า ข้อกำหนดกรุงเทพมหานคร⁷²(Bangkok Rules)เนื่องจากประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ผลักดันให้เกิดข้อกำหนดดังกล่าวนี้ขึ้น

ข้อกำหนดกรุงเทพมีความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องความอ่อนไหวที่เกิดจากความแตกต่างในเรื่องเพศโดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิง เช่น โครงการยุติความรุนแรงต่อเพศหญิง⁷³ ข้อกำหนดกรุงเทพมิได้มีสภาพเป็นกฎหมายหรือมีสภาพบังคับให้แต่ละประเทศต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใดแต่

⁶⁹ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย้ายศักดิ์ศรี ข้อ. 13

⁷⁰ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย้ายศักดิ์ศรี ข้อ. 16

⁷¹ มูลนิธิมั่นพัฒนา, "Bangkok Rules โครงการกำลังใจ เพื่อจัดทำมาตรฐานผู้ต้องขังหญิง(พ.ศ. 2553)" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: <http://www.tsdf.or.th>

⁷² นที จิตสว่าง, "แนวทางการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพ," [ออนไลน์].

⁷³ กิ่งกนก ขวลิตรารัง, "ข้อกำหนดกรุงเทพ กับการพัฒนาหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การประชุมประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 6" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2560. แหล่งที่มา: www.tijthailand.org

ข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เป็นที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล และเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานที่ประเทศต่างๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อยกระดับมาตรฐานของการราชทัณฑ์ของประเทศนั้นๆ

แนวทางการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง มี 4 ประเด็นสำคัญ⁷⁴ คือ

(1) ข้อกำหนดกรุงเทพเป็นมาตรฐานสหประชาชาติ ที่ประเทศไทยโดยพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงผลักดันให้เกิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับ

(2) ข้อกำหนดกรุงเทพเป็นข้อกำหนดที่ใช้สำหรับผู้ต้องขังหญิง จากปกติที่มีกำหนดแมนเดลา (The Mandela Rules) ของสหประชาชาติแต่ข้อกำหนดกรุงเทพจะเน้นลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวกับผู้หญิง ในเรื่องการทำหน้าที่ของแม่และบทบาทต่อครอบครัว สุขภาพอนามัยในเรือนจำ

(3) การบริหารและการจัดการระบบของเรือนจำ เมื่อผู้หญิงถูกจำกัดเสรีภาพควรที่จะดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเฉพาะอย่างไรบ้าง เช่น กรณีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ในเรือนจำ

(4) ต้องมีมาตรการลดปริมาณผู้หญิงเข้าสู่เรือนจำ รวมทั้งมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้หญิงให้มากที่สุด กรณีนี้มีใช้การละเว้นการลงโทษผู้กระทำผิดแต่เป็นการพยายามใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสม โดยการตรวจสอบประวัติย้อนหลังเพื่อหาสาเหตุแห่งการกระทำผิด อันอาจเกิดจากความกดดัน ที่ได้รับความรุนแรงภายในครอบครัวหรือจากปัญหาความยากจนเพื่อนำมาประกอบการวินิจฉัยก่อนที่ศาลจำทำการพิพากษา

ทั้งนี้ข้อกำหนดกรุงเทพมีการกำหนดถึงการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังหญิงจากกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ดังต่อไปนี้

ข้อกำหนดที่ 7 ได้กล่าวว่า ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ตรวจพบร่องรอยของการกระทำล่วงละเมิดทางเพศหรือการกระทำรุนแรงในรูปแบบอื่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนการรับตัว ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ต้องแจ้งผู้ต้องขังหญิงถึงสิทธิในการขอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจพิจารณาคดี (Judicial Authorities) โดยจะต้องแจ้งถึงกระบวนการและขั้นตอนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด หากผู้ต้องขังหญิงตกลงที่จะดำเนินคดีก็ต้องแจ้งให้บุคลากรที่เหมาะสมทราบ และต้องส่งคดีไปยังผู้มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนโดยทันที ทั้งนี้ ผู้มีอำนาจในเรือนจำ (Prison Authority) มีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือหญิงดังกล่าวในการเข้าถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย (Legal Counsel) อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ไม่ว่าหญิงจะเลือกที่จะดำเนินคดี

⁷⁴ มูลนิธิมั่นพัฒนา, "Bangkok Rules โครงการกำลังใจ เพื่อจัดทำมาตรฐานผู้ต้องขังหญิง(พ.ศ. 2553)" [ออนไลน์].

หรือไม่ ผู้มีอำนาจในเรือนจำต้องพยายามทำให้แน่ใจว่าหญิงสามารถเข้าถึงการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตโดยผู้มีความชำนาญได้ทันที⁷⁵

ข้อกำหนดที่ 25 กล่าวว่า ผู้ต้องขังที่แจ้งเกี่ยวกับเรื่องของการล่วงละเมิดจะต้องได้รับการคุ้มครอง การสนับสนุนและการให้คำปรึกษาในทันทีและขอเรียกร้องของผู้ต้องขังหญิงนี้จะต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนจากองค์กรที่มีความเป็นอิสระและมีการคุ้มครองให้เป็นการลับโดยมาตรการคุ้มครองต้องให้ความสำคัญกับความเสี่ยงในการถูกแก้แค้นโดยผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำละเมิด⁷⁶

จากการที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ผลักดันให้เกิดข้อกำหนดกรุงเทพจึงต้องแสดงบทบาทในการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพให้เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศและยังเป็นที่คาดหวังว่าประเทศไทยนั้นจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี⁷⁷ (Best Practice) ในการพยายามขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพโดยผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมราชทัณฑ์

ปัจจุบันกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยได้แก่พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 ได้มีการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพในหลายประเด็นโดยเฉพาะประเด็นการคุ้มครองผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ในเรือนจำ การแจ้งเกี่ยวกับเรื่องของการล่วงละเมิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 เพื่อยกระดับมาตรฐานในคุ้มครองผู้ต้องขังหญิงอย่างเป็นรูปธรรม

2.5.4 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner: SMR)

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้รับการรับรองในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ที่จัดขึ้น ณ กรุงเจนีวา ในปี พ.ศ. 2498 และได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสังคมในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2520 ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ได้มีความพยายามกำหนดโดยถือเอา

⁷⁵ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง ข้อ. 7

⁷⁶ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง ข้อ. 25

⁷⁷ นที จิตสง่า, "ความสอดคล้องในการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules): ความพยายามของเรือนจำในประเทศไทย" [ออนไลน์].

หลักการและแนวทางการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไปว่าดีสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารเรือนจำด้วยการยึดถือเอาแนวความคิดที่เห็นพ้องตรงกันในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวนี้อาจไม่สามารถนำไปปฏิบัติตามได้ทุกข้อโดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ ความแตกต่างทางด้านกฎหมายและสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ แต่ควรพยายามนำแนวทางตามข้อกำหนดมาใช้เพื่อลดปัญหาความยุ่งยากต่างๆ เนื่องจากข้อกำหนดดังกล่าวนี้สหประชาชาติได้ให้การยอมรับและรับรองว่าเป็นข้อปฏิบัติขั้นต่ำที่มีความเหมาะสมแล้ว ข้อกำหนดมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชนและเป็นการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ มีดังต่อไปนี้

ข้อ 25 แพทย์จะต้องตรวจสอบสุขภาพทางกายและจิตของผู้ต้องขังและควรตรวจผู้ต้องขังที่ป่วยและที่ร้องทุกข์เป็นประจำ ตลอดถึงผู้ต้องขังที่ควรจะได้รับเอาใจใส่จากแพทย์เป็นพิเศษ เมื่อสุขภาพทางหรือจิตของผู้ต้องขังคนใดเป็นหรือจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงอันเนื่องจากการที่จะต้องคุมขังต่อไปหรือภาวะต่างๆจากการคุมขังให้แพทย์รายงานให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบ

ข้อ 31 การลงทัณฑ์ต่อร่างกาย ขังห้องมืด และการลงทัณฑ์ที่เหยียดโหดทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า แก่ผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนวินัย เป็นอันห้ามขาด

ข้อ 32 (1) การลงทัณฑ์ ขังเดี่ยวไว้ในห้องเล็กๆหรือลดอาหารไม่พึงปฏิบัติ เว้นแต่แพทย์จะได้ตรวจร่างกาย และเขียนรับรองว่าผู้นั้นจะทนรับทัณฑ์นั้นได้

(2) การลงทัณฑ์ที่เป็นอันตรายแก่สุขภาพทางกายภาพหรือจิตใจของผู้ต้องขังก็อนุโลมปฏิบัติเช่นเดียวกัน ไม่ว่ากรณีใด การลงทัณฑ์จะต้องไม่ขัดแย้งหรือแตกต่างกับข้อกำหนดข้อ 31

(3) แพทย์ต้องตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังที่ถูกลงทัณฑ์ทุกวัน และแนะนำผู้บัญชาการเรือนจำให้ยุติเปลี่ยนแปลงการลงทัณฑ์นั้น ถ้าเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพทางกายหรือจิตของผู้ต้องขังนั้น

ข้อ 44 เมื่อผู้ต้องขังตายหรือป่วยหนัก หรือบาดเจ็บสาหัส หรือย้ายไปรักษาโรคจิตที่อื่น ผู้บัญชาการเรือนจำควรแจ้งให้แก่คู่สมรสของผู้ต้องขังทราบหากผู้ต้องขังมีคู่สมรส หรือญาติสนิท และบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้

อย่างไรก็ตามเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 2015 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีมติเอกฉันท์รับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุงใหม่ (The

Mandela Rules) เนื่องจากเห็นว่าข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับเดิมมีการบัญญัติใช้มาเป็นระยะเวลายาวนานทำให้มีความล้าสมัยไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบันและยังไม่มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าที่ควร⁷⁸ จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดดังกล่าวให้มีการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากข้อกำหนดเดิมในหลายประเด็นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารงานเรือนจำ

2.5.5 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 The United Nation Minimum Rules for The Treatment of Prisoners (The Mandela Rules)

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นการวางมาตรฐานระหว่างประเทศโดยวางแนวทางในการปฏิบัติแก่ผู้ที่ได้กระทำความผิดและถูกศาลพิพากษาลงโทษให้จำคุกซึ่งเป็นการจำกัดเสรีภาพ โดยข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับนี้ ได้รับความเห็นชอบโดยกลุ่มประเทศสมาชิกในที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด สมัยที่ 1 (First United Nation Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) เมื่อปี ค.ศ. 1955 และได้รับการรับรองจากคณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council) ในปี ค.ศ. 1957⁷⁹

จนกระทั่งผ่านมากกว่า 60 ปี หลายภาคส่วนเล็งเห็นว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับดังกล่าวเนื่องจากเห็นว่าการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลายาวนานทำให้ล้าสมัยไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบันและยังไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่สำคัญในเรื่องของสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางอาญา ต่อมาในปี ค.ศ. 2010 ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติได้มีการประกาศมติของคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา เห็นชอบให้มีการทบทวนข้อกำหนดดังกล่าวเพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน โดยจัดตั้งผู้เชี่ยวชาญนานาชาติ

⁷⁸ United Nation Office on Drug and Crime, "The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rule)."

⁷⁹ สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบรรลักษ์ณ์ ทองมาก, "The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์," จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIU) ฉบับที่ 003 (2559):

(Open-ended Intergovernmental Expert Group) ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการและองค์กรระหว่างประเทศ ในระหว่างระยะเวลา 5 ปี ได้มีการจัดการประชุมอยู่ 4 ครั้ง และได้มีการหยิบยกแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากประเทศสมาชิกทั้งหลายมาใช้ประกอบการพิจารณา⁸⁰

วันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 2015 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีมติเอกฉันท์รับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุงใหม่ และให้ใช้ชื่อว่า ข้อกำหนดเนลสันแมนเดลา เพื่อเป็นการให้เกียรติและระลึกถึง เนลสัน โรลีสาลา แมนเดลา อดีตอธิบดีแห่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้⁸¹ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐบุรุษระดับโลกที่อุทิศตนเพื่อยุติการแบ่งแยกสีผิวต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ความเสมอภาค และความสมานฉันท์ในทุกสังคม โดยเนลสันแมนเดลาเคยถูกจำคุกมานานกว่า 27 ปี⁸² จากการทำเขาได้เคลื่อนไหวต่อต้านความไม่ยุติธรรมของนโยบายของรัฐที่เป็นการเหยียดสีผิว ณ เวลานั้น ทั้งนี้ประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 16 ประเทศ และเป็นหนึ่งใน 4 ประเทศแกนนำ ที่ร่วมสนับสนุนการร่างข้อกำหนดฉบับปรับปรุงใหม่ภายใต้ชื่อข้อกำหนดแมนเดลาและผลักดันข้อกำหนดดังกล่าวให้ได้รับการลงมติเห็นชอบจากสมัชชาแห่งสหประชาชาติ

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับใหม่นี้มีประเด็นสำคัญที่ทำการแก้ไข 9 ประเด็นคือ

(1) การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง (Prisoners Inherent)

ข้อกำหนดจะเป็นการกำหนดถึงหลักการต้องห้ามของการทรมานและการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือการข่มขู่อื่นๆ เพื่อเป็นการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยวางแนวทางปฏิบัติไว้ในทุกขั้นตอน โดยเป็นการกำหนดเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งควรห้ามมิให้เลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของอายุ ที่มาทางเผ่าพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาวัฒนธรรม ความพิการ เพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น⁸³

⁸⁰ เรื่องเดิม.

⁸¹ United Nations Office on Drugs and Crime, "Unodc Calls for Humane Prison Conditions on Nelson Mandela International Day," [Online]. Available from: <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2016/July/unodc-calls-for-humane-prison-conditions-on-nelson-mandela-international-day.html?ref=fs1>

⁸² เรื่องเดิม.

⁸³ Penal Reform International, "The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rule)(Revised Smr) " [Online] Accessed: 20 September 2017. Available from: <https://www.penalreform.org/priorities/prison-conditions/standard-minimum-rules/>

(2) การบริการทางการแพทย์และสุขภาพ (Medical and Health Services)

ข้อกำหนดได้ชี้แจงถึงการดูแลสุขภาพของนักโทษว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะต้องดูแล ผู้ต้องขังต้องได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยในมาตรฐานที่เท่าเทียมกันกับการดูแลสุขภาพของประชาชนทั่วไป โดยบทบาทของบุคลากรทางการแพทย์ในเรือนจำต้องแยกออกจากเจ้าพนักงานเรือนจำทั่วไป ในด้านสุขภาพของผู้ต้องขังจะต้องมีการประเมินและส่งเสริมและรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังที่ป่วย รวมถึงจะต้องรักษาดูแลผู้ต้องขังที่มีลักษณะติดเชื้อมาตรการที่เหมาะสม ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด การดูแลสุขภาพจิต และการดูแลด้านทัศนคติกรรม นอกจากนี้ยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขังและที่สำคัญเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่รายงานเกี่ยวกับการที่ผู้ต้องขังถูกทรมานหรือถูกทำร้ายต่อผู้บัญชาการเรือนจำ⁸⁴

(3) มาตรการทางวินัยการลงโทษ (Restrictions, Discipline and Sanction)

ได้มีการกำหนดการห้ามลงโทษทางวินัยที่เข้าข่ายเป็นการทรมานร่างกายหรือริดรอนปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของผู้ต้องขังโดยได้มีการกำหนดแก้ไขในประเด็นดังกล่าว คือ การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการค้นตัวผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ การกำหนดห้ามมาตรการลงโทษด้วยการอดอาหารและน้ำ และการแยกขังเดี่ยวในระยะยาวโดยไม่มีกำหนดที่ชัดเจน การกำหนดมาตรการลงโทษด้วยการขังเดี่ยวต่อเยาวชน ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ แม้ทำกำลังให้นมบุตร ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิต การกำหนดให้มีการแยกการขังเดี่ยวเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะอนุมัติให้ดำเนินการได้โดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ โดยให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้ด้วยในระหว่างนี้⁸⁵

(4) การสืบสวนการเสียชีวิตในระหว่างการคุมขังและการกล่าวอ้างว่ามีการทรมานหรือปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Investigation of all deaths in custody, as well as of any signs or allegations of torture or inhuman or degrading treatment or punishment)⁸⁶

⁸⁴ สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบรรลักษ์ณ์ ทองมาก, "The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์," จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIU)

⁸⁵ เรื่องเดิม.

⁸⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, "Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment," [Online] Accessed: 22 September 2017. Available from: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/EGM-Uploads>

มีการกำหนดแนวทางในการแจ้งหรือรายงานเหตุ การสอบสวนการเสียชีวิตของผู้ต้องขัง หรือการถูกทำร้ายหรือทรมานระหว่างการควบคุมตัว ในการสอบสวนการถูกทำร้ายหรือเสียชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ภายในและตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรอิสระ ภายนอกเรือนจำ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบเพื่อให้เรือนจำได้ปฏิบัติตามขั้นตอนทาง กฎหมายและข้อบังคับอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่ต้อง รายงานการเสียชีวิตในที่คุมขัง หรือการบาดเจ็บแก่ญาติหรือบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ให้ทราบ โดยเร็ว⁸⁷ หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการทรมานหรือการปฏิบัติ การลงโทษที่เป็นการ โหดร้ายไม่ว่าผู้ต้องขังจะได้ร้องทุกข์หรือไม่ก็ตามผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องให้มีการสอบสวนโดย เจ้าหน้าที่หรือองค์กรอิสระภายนอก

(5) การคุ้มครองผู้ต้องขังที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ (Vulnerable Groups of Prisoners)

ข้อกำหนดดังกล่าวมิได้มีส่วนที่กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางไว้เป็น การเฉพาะ แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคัดกรองและการปฏิบัติต่างๆที่ต้องพิจารณาอย่าง เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละรายเพื่อประสิทธิภาพในการบำบัดฟื้นฟูและคืนผู้พ้นโทษคืนสู่สังคม และระบุถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังพิเศษไว้ เช่น การจัดสถานที่ดูแลผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ที่มีความ เหมาะสม จนถึง การคลอดบุตรและการดูแลหลังคลอด

(6) การเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Access to Legal Representation)

ข้อกำหนดฉบับดังกล่าวได้ขยายการช่วยเหลือทางกฎหมายที่ควรจัดให้แก่ผู้ต้องขังจาก ข้อกำหนดฉบับเดิมที่เน้นเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างรอการพิจารณาคดีให้มีความครอบคลุมมากขึ้น ตามมาตรฐาน UN Legal Aid Principles and Guideline ปี ค.ศ. 2012

(7) การร้องเรียนและการตรวจสอบที่เป็นอิสระ (Complaints and Inspections)

ข้อกำหนดได้มีการวางแนวทางในเรื่องของการร้องเรียน การประกันความเสี่ยงในการรับ ผลอันไม่พึงประสงค์จากการกล่าวหาผู้มีอำนาจ และในการตรวจสอบการร้องเรียนดังกล่าว ได้มี การกำหนดให้ได้รับการตรวจสอบทั้งภายในและจากหน่วยงานภายนอกที่มความเป็นอิสระและ เป็นกลาง และให้แนวทางในการสืบสวนและการจัดทำรายงานผลการสืบสวนข้อร้องเรียนโดย ละเอียด

(8) การแก้ไขข้อความที่ล้าสมัย (Terminology)

⁸⁷ สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบรรลักษ์ณ์ ทองมาก, "The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์," จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIJ)

เนื่องจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับเดิมได้มีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลายาวนานทำให้ภาษาที่ใช้ในนั้นมีความล้าสมัย จึงได้มีการแก้ไขความบางส่วนให้มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน

(9) การฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ (Staff Training)

ข้อกำหนดดังกล่าวมีการแก้ไขพัฒนาในเรื่องของการฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ทั้งก่อนเริ่มงานและขณะทำงานเพื่อให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยควรที่จะให้ความรู้แนวทางการปฏิบัติที่ดีและมีความเป็นปัจจุบัน อาจรวมถึงเรื่องการควบคุมความมั่นคง การใช้กำลังและเครื่องพันธนาการและการจัดการกับผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมรุนแรง⁸⁸

ทั้ง 9 ประเด็นดังกล่าวมีการแก้ไขพัฒนาให้มีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังเนื่องจากมองว่าผู้ต้องขังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมควรที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นกันและยังให้ความสำคัญกับการทำงานของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการคุ้มครองผู้ต้องขังไม่ให้ถูกทำร้ายหรือถูกทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในระหว่างการคุมขังซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นสำคัญที่มีการแก้ไขใหม่ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2016 ซึ่งข้อกำหนดฉบับเดิมมิได้มีการบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ ทั้งประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 16 ประเทศ และเป็นหนึ่งใน 4 ประเทศแกนนำ ที่ร่วมสนับสนุนการร่างข้อกำหนดฉบับปรับปรุงใหม่ภายใต้ชื่อข้อกำหนดแมนเดลา และผลักดันข้อกำหนดดังกล่าวให้ได้รับการลงมติเห็นชอบจากสมัชชาแห่งสหประชาชาติ

2.6 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (The United Nation Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (The Mandela Rules))

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือข้อกำหนดแมนเดลานั้นได้รับแรงบันดาลใจมาจากความยึดมั่นในการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและหลักศักดิ์ศรีความเป็น

⁸⁸ United Nations Office on Drugs and Crime, "Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment."

มนุษย์ตามที่ได้มีการบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน⁸⁹ (Universal Declaration of Human Right) ซึ่งในส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องการตรวจสอบการเสียชีวิตและการตรวจสอบการถูกทำร้ายโดยพนักงานเจ้าหน้าที่เรือนจำ อาจกล่าวได้ว่าการแก้ไขครั้งนี้ มีพื้นฐานมาจากการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยถือว่าผู้ต้องขังแม้จะถูกจำกัดเสรีภาพโดยการคุมขังเนื่องจากได้กระทำความผิดแต่ก็ยังเป็นพลเมืองคนหนึ่งซึ่งรัฐต้องให้ความคุ้มครองสิทธิโดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้กำหนดว่า ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล⁹⁰ บุคคลใดจะถูกทำการทรมานหรือปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้⁹¹ และทุกคนมีเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจาก การเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุ้งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว⁹²

แนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ได้รับบาดเจ็บหรือถูกทำร้ายจากเจ้าหน้าที่เรือนจำตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้กำหนดการคุ้มครองผู้ต้องขังไว้ 4 กรณี คือ

2.6.1 การกำหนดหน้าที่ของแพทย์

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกำหนดว่า ในการตรวจรักษาผู้ต้องขังที่ได้เข้ารับการตรวจร่างกายก่อนการรับตัวเข้าเรือนจำ หรือหลังจากที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้ว หากบุคคลากรทางการแพทย์พบว่า มีร่องรอยการถูกทรมานหรือการลงโทษอย่างอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อผู้ต้องขัง บุคคลากรทางการแพทย์จะต้องทำการบันทึกข้อมูลและรายงานกรณีดังกล่าวนี้ให้กับเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร หรือศาลที่เกี่ยวข้อง โดยการบันทึกข้อมูลหรือการรายงานนั้นจะต้องมีมาตรการตามขั้นตอนใน

⁸⁹ The Office of the High Commissioner for Human Rights, "General Assembly," [Online] Accessed: 24 September 2017. Available from:

<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/NelsonMandelaRules.pdf>

⁹⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ. 3

⁹¹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ. 5

⁹² ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ. 7

การป้องกันอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความเสี่ยงจากอันตรายใดๆที่อาจเกิดขึ้นกับเขา⁹³

เรื่องดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่มีการแก้ไขพัฒนาจากข้อกำหนดเดิม กล่าวคือ นอกจากหน้าที่ในการดูแลรักษาด้านสุขอนามัยและการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังแล้ว บุคลากรทางการแพทย์ยังมีหน้าที่ในการบันทึกและรายงานต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหรือศาลทราบในกรณีหากตรวจพบว่าผู้ต้องขังรายใดได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติทารุณซึ่งถือเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ หากพบว่ามีการใช้กำลังเกินสมควร หรือการกระทำที่เป็นการทารุณต่อผู้ต้องขัง แพทย์จะต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพแห่งการคุมขังใด ได้ส่งผลหรือจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง⁹⁴ หรือพบว่าการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใดๆได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษหรือถูกใช้มาตรการนั้นและให้คำปรึกษาแก่ผู้บัญชาการเรือนจำหากเห็นว่าจำเป็นต้องยุติ เปลี่ยนแปลง มาตรการดังกล่าวด้วยเหตุผลด้านสุขภาพของผู้ต้องขัง⁹⁵

2.6.2 การร้องทุกข์

ข้อกำหนดได้วางหลักไว้ให้ ผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทนในทุกวัน⁹⁶

ผู้ต้องขังทุกคนต้องมีโอกาสยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการเรือนจำระหว่างการตรวจเรือนจำ โดยผู้ต้องขังมีโอกาสในการพูดคุยกับผู้ตรวจการหรือเจ้าหน้าที่อย่างเป็นทางการและเป็นอิสระและเป็นความลับโดยสมบูรณ์โดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่คนอื่นไม่อยู่รู้เห็นด้วย⁹⁷ ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับอนุญาตให้ยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อตน โดยไม่ตัดข้อความที่เป็นสาระออกไปโดยสามารถยื่นต่อผู้บริหารงานราชทัณฑ์ส่วนกลางและต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่รวมทั้งผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาทบทวนหรือแก้ไขเยียวยาการปฏิบัตินั้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ ครอบคลุมไปถึงบุคคลซึ่งเป็นที่ปรึกษากฎหมายของผู้ต้องขัง ในกรณี

⁹³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 34

⁹⁴ ข้อกำหนดที่มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 33

⁹⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 46

⁹⁶ ข้อกำหนดที่มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 56

⁹⁷ เรื่องเดิม.

ที่ผู้ต้องขังหรือที่ปรึกษากฎหมายของผู้ต้องขังไม่สามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้ ให้ครอบครัวหรือบุคคลอื่นใดที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกรณีนั้นเป็นผู้ใช้สิทธิ⁹⁸

นอกจากนี้ระยะเวลาในการดำเนินการร้องทุกข์นั้นต้องดำเนินการทันทีและให้คำตอบโดยไม่ชักช้า หากมีการยกคำร้องขอหรือคำร้องทุกข์ใดๆหรือกรณีที่มีความล่าช้าโดยไม่สมควร ผู้ร้องมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลหรือหน่วยงานอื่นใดที่มีอำนาจหน้าที่ได้ การยื่นคำร้องทุกข์ของผู้ต้องขังนั้นจะต้องมีหลักประกันความปลอดภัยและกรณีผู้ต้องขังต้องการให้กระทำอย่างเป็นความลับ ผู้ต้องขังต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ชมชู่ หรือได้รับผลกระทบในทางลบใดๆ อันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องขอหรือร้องทุกข์นั้น

ข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่เป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง จะต้องมีการดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ล่าเอียง โดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรที่มีความเป็นอิสระ⁹⁹

2.6.3 การแจ้ง

ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บร้ายแรง เจ็บป่วย ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสและช่องทางในการแจ้งแก่ครอบครัวของตน หรือบุคคลที่ติดต่อกับผู้ต้องขัง เพื่อให้ทราบและผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่ต้องแจ้งให้แก่ครอบครัวทราบถึงอาการเจ็บป่วยร้ายแรง อาการบาดเจ็บหรือการจะส่งตัวไปสถานพยาบาล การเสียชีวิตของผู้ต้องขัง

หากพบว่าผู้ต้องขังเสียชีวิต หรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงขณะควบคุมตัว ผู้บัญชาการเรือนจำต้องรายงานข้อมูลต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจอิสระจากฝ่ายบริหารเรือนจำ โดยศาลหรือหน่วยงานอิสระต้องทำการสอบสวนโดยพลัน¹⁰⁰ ไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อให้ทราบถึงพฤติการณ์และสาเหตุของการเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บที่เกิดขึ้น ผู้บัญชาการเรือนจำต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อหน่วยงานที่มีหน้าที่นี้ และจะต้องมีหลักประกันเกี่ยวกับการเก็บรักษาหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องด้วย กรณีดังที่กล่าวมานี้หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการทรมาน การปฏิบัติ หรือการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นในเรือนจำ ไม่ว่าจะได้มีการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่¹⁰¹

กรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำได้มีการทรมาน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างทารุณเป็นเหตุให้ผู้ต้องขังเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บสาหัสต้องมีการปฏิบัติเพื่อเป็นประกัน

⁹⁸ เรื่องเดิม.

⁹⁹ ข้อกำหนดที่มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 57

¹⁰⁰ มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 71

¹⁰¹ เรื่องเดิม.

ว่า บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นต้องไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวน และไม่สามารถติดต่อกับพยาน ผู้เสียหายหรือครอบครัวผู้เสียหายได้¹⁰²

2.6.4 การใช้กำลังบังคับ

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังกับผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีเพื่อป้องกันตัว หรือกรณีที่มีความพยายามหลบหนี หรือเมื่อมีการใช้กำลังทางกายภาพทั้งในทางที่ก้าวร้าวหรือดุดัน เพื่อขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับโดยเจ้าพนักงานเรือนจำที่เป็นผู้ใช้กำลัง ต้องใช้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น และต้องรายงานเหตุการณ์ให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยทันที¹⁰³

เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องได้รับการฝึกฝนทางร่างกายเป็นพิเศษเพื่อให้สามารถควบคุมผู้ต้องขังที่ก้าวร้าวได้ เจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับผู้ต้องขังไม่ควรที่จะติดอาวุธ นอกจากนี้เจ้าพนักงานเรือนจำที่สามารถพกอาวุธได้จะต้องผ่านการฝึกอบรมเรื่องการใช้อาวุธมาแล้ว

กล่าวโดยสรุปคือ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้มีการกำหนดหลักการห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังได้ 2 กรณี คือ

- (1) เมื่อผู้ต้องขังพยายามจะหลบหนี
- (2) ผู้ต้องขังต่อสู้หรือใช้กำลังเพื่อขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือขัดขืนต่อระเบียบข้อบังคับของเรือนจำโดยเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องแจ้งเหตุของการใช้กำลังบังคับให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบหลังจากมีการใช้กำลังในทันทีและในส่วน of เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจพกอาวุธนั้นจะต้องเป็นผู้ซึ่งได้รับการฝึกอบรมการใช้อาวุธมาแล้ว

¹⁰² เรื่องเดิม.

¹⁰³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 82

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

ประเด็นการคุ้มครอง	ข้อกำหนดSMR	ข้อกำหนดแมนเดลา
การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของแพทย์ให้มีส่วนในการช่วยคุ้มครองผู้ต้องขัง	ไม่มี	มี
การคุ้มครองการร้องทุกข์กรณีร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่เป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	ไม่มี	มี
คุ้มครองกรณีมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง	มีบัญญัติเฉพาะในเรื่องการลงโทษทางวินัยและการใช้เครื่องพันธนาการ	มี
การแจ้งข่าว	มีเฉพาะเรื่องการแจ้งข่าวเมื่อผู้ต้องขังตายหรือป่วยหนักหรือบาดเจ็บสาหัส หรือย้ายไปรักษาโรคจิตที่อื่น	มีทั้งกรณีการแจ้งข่าวการเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บและกรณีการแจ้งเกี่ยวกับการสอบสวน

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าตามข้อกำหนดแมนเดลา มีการบัญญัติที่คุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทารุณมากกว่าข้อกำหนดฉบับเดิม แสดงให้เห็นว่าองค์การสหประชาชาตินั้นได้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังยิ่งขึ้นกว่าเดิมจึงได้มีการแก้ไขข้อกำหนดดังกล่าวเพื่อเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้นานาประเทศได้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังด้วย

2.7 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศไทย

จากการศึกษาข้อเท็จจริงในปัจจุบันพบว่ายังปรากฏการร้องเรียนและฟ้องร้องเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยไม่เป็นธรรมของเจ้าพนักงานเรือนจำต่อตัวอย่างเช่น คำร้องเรียนที่ 914/2550 ผู้ร้องเป็นผู้ต้องขังเรือนจำกลาง ร. ร้องเรียนเพื่อขอความเป็นธรรมกรณีถูกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์กักขังให้อยู่แต่ในห้อง และถูกกระทำทารุณโหดร้ายตั้งแต่แรกจับตัวเข้าเรือนจำ โดยกล่าวหาว่าผู้ร้องเป็นผู้ผิดปกติ¹⁰⁴

คำร้องเรียนที่ 3424/2549 ผู้ร้องเป็นทนายความของผู้ต้องขังซึ่งต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลอาญา ณ ทณฑสถาน บ. ร้องเรียนเพื่อขอความเป็นธรรมให้แก่ลูกความซึ่งถูกจำกัดสิทธิและละเมิดสิทธิ ด้วยการจำตรวนและการขังเดี่ยว¹⁰⁵

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1684/2557 เป็นเรื่องของผู้ต้องขังฟ้องเจ้าพนักงานราชทัณฑ์โดยกล่าวหาว่าเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ใช้ไม้กระบองทุบตี เตาะ และต่อผู้ต้องขัง เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บเป็นแผลฟกช้ำบริเวณหลังและเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ขอให้ลงโทษเจ้าพนักงานเรือนจำตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295¹⁰⁶

คำพิพากษาศาลปกครองที่ อ. 283/2557 เป็นเรื่องของผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาของศาลอาญาให้ลงโทษประหารชีวิต คดีอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์โดยขณะที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางคลองเปรมผู้ต้องขังทั้ง 39 คนได้ถูกใส่เครื่องพันธนาการ (จำตรวน) ไว้ตลอดเวลาที่ถูกจองจำโดยกรมราชทัณฑ์ผู้ถูกฟ้องในคดีอ้างว่าเพื่อป้องกันการหลบหนีผู้ต้องขังเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามรัฐธรรมนูญเป็นการขัดต่อกฎหมายและกฎบัตรสหประชาชาติที่ห้ามใช้เครื่องพันธนาการเพื่อการลงโทษและห้ามใช้โซ่ตรวนในการจองจำนักโทษจึงนำคดีมาฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้กรมราชทัณฑ์ระงับการจำตรวนผู้ต้องขังทั้ง 39 คน นั้นแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่ยังมีอยู่จนปัจจุบัน¹⁰⁷

การละเมิดต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องขังนั้นเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้กำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคลและบุคคลจะถูกกระทำทรมานหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือ

¹⁰⁴ คำร้องเรียนที่ 914/2550

¹⁰⁵ คำร้องเรียนที่ 3424/2549

¹⁰⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1684/2557

¹⁰⁷ คำพิพากษาศาลปกครองที่ อ. 283/2557

ย้ายศักดิ์ศรี¹⁰⁸ แม้ว่าผู้ต้องขังจะต้องสูญเสียสิทธิและเสรีภาพบางส่วนไปเนื่องจากการถูกลงโทษ แต่อย่างไรก็ตามสิทธิทางด้านเนื้อตัวร่างกายการมีชีวิตอยู่ของผู้ต้องขังนั้นยังคงจะต้องมีอยู่ รัฐควรต้องตระหนักถึงการปกป้องและรักษาสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังและการปฏิบัติที่เป็นการทารุณ

ปัจจุบันได้มีมาตรฐานสากลต่างๆทั้งที่เป็นการกำหนดขึ้นใหม่ ได้แก่ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีไขการคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) หรือที่เป็นการแก้ไขปรับปรุงจากฉบับเดิม ได้แก่ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ซึ่งเป็นการแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปี ค.ศ. 1955 ให้มีลักษณะที่เป็นการการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น¹⁰⁹ แสดงให้เห็นถึงการที่สหประชาชาติมีความตระหนักถึงความสำคัญด้านสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) นั้นเป็นข้อกำหนดที่สะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานการราชทัณฑ์และสิทธิมนุษยชนซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมประชุมและมีมติเห็นชอบในการประชุมครั้งนี้ด้วย

การคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมในข้อกำหนดดังกล่าวในประเด็นสำคัญ คือ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยการห้ามการทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม การสอบสวนการทรมานระหว่างการควบคุมตัว การร้องเรียนและการตรวจสอบโดยหน่วยงานอิสระจากภายนอก แม้ว่าข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 จะมีได้มีสภาพเป็นกฎหมายหรือมีสภาพบังคับให้แต่ละประเทศต้องปฏิบัติตามแต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานขั้นต่ำที่นานาประเทศให้ความเห็นว่าเป็นข้อปฏิบัติที่คุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังและเป็นประโยชน์ต่อการ

¹⁰⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ. 5

¹⁰⁹ Penal Reform International, "The Revised United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules)," [Online] Accessed: 24 September 2017. Available from: https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/PRI_Nelson_Mandela_Rules_Short_Guide_WEB.pdf

บริหารจัดการเรือนจำเนื่องจากเป็นการหยิบยกเอาแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากประเทศสมาชิกมาใช้ประกอบการพิจารณาข้อกำหนด¹¹⁰

ประเทศไทยในฐานะที่มีส่วนร่วมในการประชุมและมีมติเห็นชอบในการแก้ไขเพิ่มเติมจึงควรที่จะถือเอาแนวทางปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานของระบบงานราชทัณฑ์ให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล¹¹¹

การทำร้าย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทารุณ หรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อันเป็นผลให้ผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บนอกจากจะเป็นการละเมิดสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง การที่ผู้ต้องขังถูกลดคุณค่าของตนเองจะทำให้ผู้ต้องขังเกิดความเคียดแค้น เรียกร้องข้อต่อรองข้อเสนอดังกล่าวจนอาจก่อให้เกิดเหตุวิวาทและบานปลายไปจนถึงการก่อมีอบ ความรู้สึกที่ถูกลดคุณค่านี้จะทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกเฉื่อยชา เบื่อหน่าย มีอารมณ์เศร้า อยากรอยู่คนเดียว ไม่อยากพัฒนาตนเองตามที่เจ้าหน้าที่ได้พยายามแก้ไขอบรมและในที่สุดผู้ต้องขังจะหาทางออกเพื่อต่อสู้กับความต้องการการมีคุณค่าในตัวเองและกู้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กลับคืนมาด้วยรูปแบบต่างๆ¹¹² ซึ่งอาจเป็นผลร้ายกับตัวเจ้าพนักงานเรือนจำเอง เช่น การทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำกลับ การก่อมีอบในเรือนจำ อีกทั้งยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันที่นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกีดกันผู้กระทำผิดออกจากสังคมแล้วยังมุ่งที่จะฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง ให้ผู้ต้องขังสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

เมื่อพิจารณากฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกระทรวงหรือประกาศที่ออกโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ แม้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จะได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 ได้บังคับใช้มาเป็นเวลานานและมีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศ ประกอบกับมีกฎหมายและกฎเกณฑ์ในระดับสากลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทต่างๆและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งมิได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว ส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องตามมาตรฐานสากล อาทิ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อ

¹¹⁰ เรื่องเดิม.

¹¹¹ สำนักข่าวประชาไท, "ข้อกำหนดขั้นต่ำของยูเอ็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกคุมขัง ได้รับการรับรองแล้ว" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2560. แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/category>

¹¹² สรลักษ์ณ์ ประเจียด, "มีอบในเรือนจำ(การป้องกันและแก้ไข)ในทรรศนะและมุมมองนักจิตวิทยากรมราชทัณฑ์," วารสารยุติธรรม ปีที่15 ฉบับที่ 4 (2558): หน้า 34.

ผู้ต้องขัง¹¹³ แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณโดยการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 เท่าที่ควร กล่าวคือ มิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการกำหนดหน้าที่ของแพทย์เพื่อให้มีส่วนช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับตามกฎหมาย ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำให้ชัดเจน การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ยังมีขั้นตอนการปฏิบัติมาก การแจ้งหน่วยงานภายนอกให้เข้ามาตรวจสอบกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บร้ายแรงและกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง

จากการพิจารณาถึงความสำคัญของการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำจึงสามารถสรุปความจำเป็นในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากกรณีดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อยกระดับมาตรฐานของงานราชทัณฑ์ให้มีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล
- (2) เพื่อคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง
- (3) เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบได้
- (4) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานราชทัณฑ์
- (5) เพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

จากที่กล่าวมานี้จึงสามารถสรุปปัญหาในการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

2.7.1 ปัญหาด้านการกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้ทุกเรือนจำมีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาผู้ต้องขังที่ป่วย โดยจัดให้มีแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลให้อยู่ปฏิบัติหน้าที่ประจำที่สถานพยาบาลเรือนจำนั้น ในวันรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ใหม่ในเรือนจำ แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการฝึกอบรมด้านการ

¹¹³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

พยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง¹¹⁴ แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่ในการตรวจอนามัย การสุขาภิบาล การตรวจสุขภาพตามความจำเป็น¹¹⁵ และรักษาผู้ต้องขังที่ป่วย เมื่อแพทย์พบว่าผู้ต้องขังคนใดเจ็บป่วยจะต้องมีการรักษาพยาบาลหรือมีโรคติดต่อซึ่งจะลุกลามและอาจจะติดต่อไปยังผู้อื่นให้แพทย์แจ้งแนะนำการปฏิบัติต่อพัสติ หากพบว่าผู้ต้องขังคนใดเจ็บป่วยจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำให้แพทย์แจ้งต่อพัสติและทำรายงานยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยในการรายงานนั้นแพทย์ต้องชี้แจงถึงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบ ความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการเจ็บป่วยและสถานรักษาพยาบาลภายนอกเรือนจำที่เห็นควรจัดส่งตัวผู้ต้องขังไปรักษา

จะเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของแพทย์และเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะเป็นไปในแนวทางการดูแลในส่วนของอนามัยและการรักษาผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทั่วไป โดยมีได้มีการบัญญัติถึงหน้าที่ของแพทย์ในการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องขังที่อาจถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณหรือการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุอาจไม่ได้รับการรักษาที่ทันทั่วถึง

เมื่อพิจารณาถึงมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนอกจากจะกำหนดหน้าที่และบทบาทในการประเมินดูแล และรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของต้องขังที่ป่วยแล้ว เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ยังมีหน้าที่บันทึกข้อมูลและรายงานหากพบว่าผู้ต้องขังมีอาการหรือร่องรอยที่อาจเกิดจากการทรมานหรือการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง¹¹⁶ เพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำอีกทางหนึ่ง เนื่องจากแพทย์เป็นผู้มีหน้าที่รักษาผู้ต้องขังที่เข้าทำการรักษาย่อมได้ใกล้ชิดกับผู้ต้องขังและมีโอกาสตรวจพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง แพทย์จึงควรที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและตรวจสอบการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยมีบียังมิได้มีการบัญญัติในเรื่องนี้จึงควรที่จะนำแนวทางตามหลักมาตรฐานดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย เพื่อเป็นการยกระดับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังให้มีความสอดคล้องกับหลักสากลและเพื่อ

¹¹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 37

¹¹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 54

¹¹⁶ Penal Reform International, "The Revised United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules)."

ประโยชน์แก่การพัฒนาพหุตินิสัยของผู้ต้องขังอันเป็นไปตามวัตถุประสงค์การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

2.7.2 ปัญหาด้านการร้องทุกข์กรณีผู้ต้องขังถูกร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

โดยหลัก “การร้องทุกข์” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นโดยจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม¹¹⁷ แต่เนื่องจากผู้ต้องขังเป็นผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพและความเป็นอิสระไว้ในเรือนจำตามคำพิพากษาของศาล¹¹⁸ การร้องทุกข์โดยวิธีปกติตามที่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงเป็นไปได้ยากเนื่องจากต้องถูกคุมขังไว้ในเรือนจำและยังไม่มีกฎหมายวิธีสบัญญัติไปถึง กฎหมายราชทัณฑ์จึงต้องมีบทบัญญัติที่เป็นข้อกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติในเรื่องการร้องทุกข์สำหรับผู้ต้องขังไว้เป็นการเฉพาะ

การร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง หมายความว่า การร้องขอความช่วยเหลือ การขอให้แก้ไขความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ตนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของผู้ต้องขัง ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหรือให้ความเป็นธรรมหรือจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกคุมขังตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ของการร้องทุกข์นั้นก็เพื่อเป็นการผ่อนคลายข้อสงสัยซึ่งผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติจากเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผู้ต้องขังอาจเห็นว่าเจ้าพนักงานเรือนจำปฏิบัติต่อตนเองอย่างไม่ถูกต้องควรที่จะแก้ไข หรือหยุดการกระทำ บรรเทาหรือเยียวยาผลร้ายจากการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้น เพื่อให้ความเป็นธรรมกับผู้ต้องขังที่อาจได้รับการปฏิบัติที่มีชอบด้วยกฎหมายจากเจ้าพนักงานเรือนจำและยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำมิให้มีการใช้อำนาจในทางราชการโดยผิดกฎหมายหรือเป็นการข่มเหงทารุณผู้ต้องขังและเพื่อประกันความยินยอมพร้อมใจของผู้ต้องขังในการบังคับโทษอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนพหุตินิสัยของผู้ต้องขังตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ¹¹⁹

การร้องทุกข์หรือร้องเรียนตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นี้แบ่งเป็น 2 กรณี

¹¹⁷ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2556), หน้า 43.

¹¹⁸ พเยาว์ ศรีทองแสง, การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำผิด, หน้า 109.

¹¹⁹ วินัย หมวกมณี, "มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษากรณีการใช้มาตรการทางวินัย" (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), หน้า 24.

ก. การร้องทุกข์กรณีทั่วไป กล่าวคือ การร้องทุกข์ประเภทนี้อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการอุทธรณ์ การเปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบาและการลดโทษ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องร้องต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยกฎกระทรวงได้บัญญัติเกี่ยวกับการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังไว้ดังนี้

(1) การร้องทุกข์ ผู้ต้องขังอาจกระทำด้วยวาจาหรือโดยการยื่นเป็นหนังสือก็ได้ การยื่นเรื่องราว การถวายฎีกานั้น หากผู้ต้องขังไม่สามารถจัดหาเครื่องเขียนส่วนตัวได้ให้จัดหาให้ผู้ต้องขังต้องเขียนเอง เว้นแต่ไม่สามารถเขียนเองได้และจะต้องเขียนในที่ซึ่งทางการเรือนจำจัดให้¹²⁰

(2) ในกรณีที่ผู้ต้องขังขอสงวนข้อความให้เป็นลับ¹²¹ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำอยู่ใกล้ในระยะที่อาจอ่านเข้าใจข้อความที่ผู้ต้องขังเขียนหรือขออ่านหรือให้ผู้อื่นมีโอกาสเช่นนั้น เว้นแต่ผู้ต้องขังที่ร้องทุกข์นั้นได้ยินยอมให้เห็นหรืออ่านข้อความนั้นได้

(3) การยื่นหนังสือร้องทุกข์นั้นผู้ต้องขังจะต้องยื่นต่อพัศดีเรือนจำหรือใส่ในที่ซึ่งทางเรือนจำจัดทำไว้¹²² ให้เพื่อการนั้น ซึ่งทางปฏิบัติแล้ว ทางเรือนจำจะจัดให้มีตู้รับเรื่องราวร้องทุกข์ (ตู้แดง)¹²³ ให้ผู้ต้องขังเป็นนำไปใส่ไว้โดยตรง

(4) เจ้าพนักงานเรือนจำต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ หรือฎีกา ไปยื่นได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากการกีดกัน

(5) เมื่อพัศดีได้รับหนังสือร้องทุกข์ที่ผู้ต้องขังยื่นแล้ว ต้องทำการเปิดซองเพื่อตรวจสอบข้อความ ตรวจสอบข้อเท็จจริง แก้ไข ให้ความช่วยเหลือ ตามคำร้องทุกข์ตามสมควรแก่กรณี และเสนอต่อผู้บัญชาการเรือนจำ พร้อมทั้งรายงานการปฏิบัติที่ได้ดำเนินการไป¹²⁴

ข้อความในหนังสือร้องทุกข์ ฎีกาหรือเรื่องรายนั้น หากผู้ต้องขังต้องการให้เป็นความลับ จะขอรักษาเป็นความลับได้โดยการสอดหนังสือไว้ในซองหรือผนึกซองนั้น พร้อมกับเขียนหน้าซองว่า “ลับ” ถ้าหากผู้ต้องขังไม่ได้เขียนคำดังกล่าวไว้ เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องเขียนไว้เมื่อทราบถึงความประสงค์ของผู้ต้องขังที่ต้องการให้เป็นความลับและห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำอ่าน

¹²⁰ กฎกระทรวงฯ ข้อ. 120-121

¹²¹ กฎกระทรวงฯ ข้อ. 121

¹²² กฎกระทรวงฯ ข้อ. 122

¹²³ วินัย หมวกมณี, "มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษากรณีการใช้มาตรการทางวินัย" หน้า 25.

¹²⁴ กฎกระทรวงฯ ข้อ. 123

แต่เจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่ดำเนินการส่งคำร้องทุกข์ดังกล่าวไปยังผู้รับ หากเป็นหนังสือ ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ให้เจ้าพนักงานเรือนจำดำเนินการส่งไปยังอธิบดีเพื่อที่จะ ดำเนินการต่อไป¹²⁵

(6) การแจ้งคำสั่งหรือผลการวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์หรือการตอบเรื่องร้องทุกข์หรือฎีกานั้น ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องราวทราบและให้ผู้ต้องขังลงลายมือชื่อรับทราบหรือการพิมพ์ ลายนิ้วมือยืนยันการรับทราบไว้เป็นหลักฐาน¹²⁶

ข. กรณีร้องเรียนเรื่องเกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ของเจ้าพนักงานของเรือนจำ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะร้องเรียน เกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานของเรือนจำได้ โดยได้รับความคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับ และได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดยพนักงานอัยการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ กำหนดในกฎกระทรวง¹²⁷ กรณีดังกล่าวนี้ หากผู้ต้องขังซึ่งเป็นหญิงและตั้งครรภ์จากการล่วง ละเมิดทางเพศจะต้องได้รับคำแนะนำหรือปรึกษาทางการแพทย์อย่างเหมาะสมและต้องได้รับการ สนับสนุนการดูแลสุขภาพทางกายและทางจิตตามความจำเป็นรวมทั้งการให้ความช่วยเหลือ ด้านกฎหมายด้วย¹²⁸ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

เรื่องของการร้องเรียนเกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้า พนักงานเรือนจำเป็นเรื่องที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและ มาตรการที่มีใช้การคุ้มครองสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพฯ) (The United Nations rules for the treatment of women prisoners and non-custodial measures for women offenders หรือ “The Bangkok Rule”) ข้อ 25(1) และ (2) ที่กำหนดว่าผู้ต้องขัง หญิงที่ร้องเรียนการปฏิบัติโดยมิชอบควรที่จะได้รับการคุ้มครอง ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษา ในทันทีและคำร้องดังกล่าวต้องได้รับสืบสวนสอบสวนโดยเฉพาะผู้ที่ตั้งครรภ์จากการกระทำ ดังกล่าว พึงได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาทางการแพทย์ที่มีความเหมาะสมและพึงได้รับการดูแล

¹²⁵ กฎกระทรวงฯ ข้อ. 125

¹²⁶ กฎกระทรวงฯ ข้อ. 126

¹²⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 47

¹²⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 59

สุขภาพทางกายและทางจิตตามความจำเป็นรวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้วย¹²⁹ ซึ่งข้อกำหนดกรุงเทพฯร่างขึ้นเพื่อเป็นส่วนเพิ่มเติมของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยขยายความเฉพาะประเด็นความละเอียดอ่อนทางเพศที่จำเป็นต้องวางหลักให้แตกต่างเป็นพิเศษจากหลักการใหญ่ อีกนัยหนึ่งคือข้อกำหนดกรุงเทพฯ ควรต้องพิจารณาควบคู่ไปกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง¹³⁰

กรณีการร้องเรียนของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีการแก้ไขในส่วนของกรรณิผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะกรณีล่วงละเมิดทางเพศเท่านั้น โดยให้ความคุ้มครองไปถึงการถูกทำร้ายหรือปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมและการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นด้วย กล่าวคือ ข้อที่กล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะต้องดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันและไม่ล่าเอียงโดยเจ้าหน้าที่อิสระระดับชาติ และจะต้องมีหลักประกันเพื่อเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ร้องทุกข์ด้วย

การร้องทุกข์ในกรณีผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบนั้นตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เมื่อผู้ต้องขังถูกทำร้าย หรือทารุณจากการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้ต้องขังต้องยื่นเรื่องร้องเรียนต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือทุลเกล้าฯ ถวายฎีกา ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งมีขั้นตอนปฏิบัติมากอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการเข้าช่วยเหลือผู้ต้องขังอีกทั้งไม่มีขั้นตอนที่เป็นการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณเท่าที่ควร เนื่องจากการทำร้ายหรือการทารุณโดยการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นอาจเป็นความผิดทางอาญาผู้กระทำผิดย่อมเกรงที่จะได้รับโทษทางอาญาซึ่งอาจนำไปสู่การข่มขู่ หรือการขัดขวางการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง หรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่ตัวผู้ต้องขังผู้นั้นและยังทำให้ ญาติผู้ต้องขัง และคนในสังคมเกิดความเคลือบแคลงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ

¹²⁹ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, "เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ..." [ออนไลน์].

¹³⁰ สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบรรลักษ์ณ์ ทองมาก, "The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์," จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIJ)

ดังกล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แม้ได้มีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ในเรื่องของการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง แต่ก็ยังมีได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำอันมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2.7.3 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้กำลังบังคับ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่จะเป็นการกระทำเพื่อป้องกันตัว หรือผู้ต้องขังหลบหนี ใช้กำลังกายขัดขืนโดยทางตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของพนักงานเรือนจำหรือระเบียบของกรมราชทัณฑ์ โดยการดำเนินการใช้กำลังบังคับได้เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์ และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำ¹³¹ นอกจากการใช้กำลังทางร่างกายแล้ว การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แบ่งออกเป็น 3 กรณีดังต่อไปนี้

ก. การใช้อาวุธอย่างอื่นนอกจากอาวุธปืน

กรณีการใช้อาวุธอย่างอื่นนอกจากอาวุธปืนกฎหมายได้มีการบัญญัติให้เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธอื่นนอกจากอาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีดังต่อไปนี้¹³²

(1) ผู้ต้องขังกำลังหลบหนีหรือพยายามหลบหนีและเจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีทางป้องกันอย่างอื่นนอกจากการใช้อาวุธ

(2) ผู้ต้องขังก่อความไม่สงบขึ้นและไม่เชื่อฟังเจ้าพนักงานเรือนจำห้ามปราม เช่น ผู้ต้องขังทะเลาะวิวาทกัน

(3) ผู้ต้องขังใช้กำลังทำร้ายหรือพยายามทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือบุคคลอื่นประเภทหรือชนิดของอาวุธที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะมีไว้ในครอบครองได้ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ข. การใช้อาวุธปืน

การใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังนั้นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าพนักงานเรือนจำที่จะใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังได้เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้¹³³

¹³¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 20

¹³² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 22

¹³³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 23

(1) ผู้ต้องขังมีอาวุธและขัดขืนไม่ยอมวางอาวุธ อันอาจเกิดอันตรายต่อเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น

(2) ผู้ต้องขังซึ่งกำลังหลบหนีโดยไม่ยอมหยุดเมื่อเจ้าพนักงานเรือนจำสั่งให้หยุดและไม่มีทางอื่นที่จะจับกุมได้

(3) ผู้ต้องขังตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปก่อความวุ่นวาย เปิดหรือพยายามเปิดหรือทำลายหรือพยายามทำลายประตู รั้ว กำแพง หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆภายในเรือนจำ หรือใช้กำลังทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น และไม่ยอมหยุดเมื่อเจ้าพนักงานเรือนจำสั่งให้หยุด

(4) ผู้ต้องขังใช้อาวุธทำร้ายหรือพยายามทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น

การใช้อาวุธปืนนั้นหากมีเจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีอำนาจเหนือตนอยู่ในที่นั้นด้วยและอยู่ในวิสัยที่จะรับคำสั่งได้ การใช้อาวุธปืนนั้นจะกระทำต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากเจ้าพนักงานเรือนจำผู้นั้นแล้วเท่านั้น

ค. การใช้เครื่องพันธนาการ

โดยหลักกฎหมายตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติห้ามมิใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง โดยมีข้อยกเว้นในการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังให้มีการรัดกุมมากขึ้นกว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยมีมุ่งประสงค์เพื่อเป็นการป้องกันภัยอันตรายต่อผู้ต้องขังเองหรือต่อผู้อื่น และเพื่อป้องกันการหลบหนีการคุมขังเป็นสำคัญ ทั้งนี้กฎหมายได้บัญญัติเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังโดยหากจะต้องใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีและผู้ต้องขังซึ่งเจ็บป่วย ผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังที่มีอายุกว่าหกสิบปี เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมแล้วแต่กรณีจะต้องเห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการนั้นด้วยและผู้สั่งใช้เครื่องพันธนาการนั้นจะต้องบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังไว้ด้วย

จะเห็นได้ว่าโดยหลักตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นั้นไม่ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ในการใช้กำลังกับผู้ต้องขังแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดข้อยกเว้นไว้ในกรณีมีเหตุสำคัญจำเป็นอันเนื่องมาจากการที่ผู้ต้องขังจะหลบหนี กระทำเพื่อป้องกันตัว และกรณีที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้อาวุธที่ไม่ใช่อาวุธปืนหรือใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังนั้น ได้มีการกำหนดให้ใช้ได้เฉพาะบางกรณีที่เป็นกรณจำเป็นเท่านั้น ในเรื่องการใช้อาวุธปืนเป็นการกำหนดกรอบดุลพินิจการใช้อาวุธของพนักงานเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งเป็นกรณีที่มีสถานการณ์รุนแรงเกิดขึ้นยิ่งกว่ากรณีสถานการณ์ที่อนุญาตให้เจ้าพนักงานเรือนจำให้อาวุธชนิดอื่น¹³⁴ อันเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อ

¹³⁴ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายราชทัณฑ์, หน้า 220.

ผู้ต้องขังที่ห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังกับผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีเพื่อป้องกันตัว หรือกรณีที่มีความพยายามหลบหนี หรือเมื่อมีการใช้กำลังทางกายภาพทั้งในทางที่ก้าวร้าวหรือตึงตัน เพื่อขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับโดยเจ้าพนักงานเรือนจำที่เป็นผู้ใช้กำลัง ต้องใช้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้นและต้องรายงานเหตุการณ์ให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยทันที

อย่างไรก็ตามการให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นควรที่จะมีขั้นตอนการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจก่อนที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับ เพื่อเป็นการป้องกันผลร้ายที่อาจเกิดขึ้นในภายหลังมีการใช้กำลังบังคับอันจะเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ต้องขังมากกว่าการรายงานเหตุการณ์การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นในภายหลังที่มีการใช้กำลังบังคับไปแล้วซึ่งมีความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะได้รับผลร้ายจากการใช้กำลังบังคับอย่างเกินสมควรแก่เหตุไปแล้วจึงค่อยมีการรายงานถึงการใช้กำลัง อีกทั้งก่อนมีการใช้กำลังบังคับควรมิบบัญญัติในการปฏิบัติที่เป็นกรณีฉุกเฉินผู้ต้องขังก่อนมีการใช้กำลังบังคับเพื่อเป็นการข่มขู่ให้ผู้ต้องขังกระทำไปตามเหตุแห่งความจำเป็นที่จะต้องมีการใช้กำลังบังคับนั้น เพื่อเป็นการให้ออกาสผู้ต้องขังได้หยุดกระทำการอันเป็นเหตุให้มีการใช้กำลังบังคับและลดโอกาสในการใช้กำลังกับผู้ต้องขัง

2.7.4 ปัญหาเกี่ยวกับการแจ้ง

เมื่อเกิดกรณีผู้ต้องขังที่อาศัยอยู่ในเรือนจำเสียชีวิต ป่วยหนัก หรือผู้ต้องขังวิกลจริต เดิมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มิได้มีบทบัญญัติที่ให้มีการแจ้งเรื่องราวดังกล่าวไปยังญาติของนักโทษผู้เสียชีวิต ต่อมาเมื่อมีการเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 โดยบัญญัติไว้ในเรื่องของการแจ้งในกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 คือ กรณีมีผู้ต้องขังเสียชีวิต ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกลจริต หรือจิตไม่ปกติให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งเรื่องดังกล่าวให้แก่คู่สมรสของผู้ต้องขังนั้น ญาติ หรือบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ทราบโดยไม่ชักช้า¹³⁵ หลักดังกล่าวนี้มีที่มาจากการบัญญัติเพื่อให้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรื่องของการแจ้งข่าวการเสียชีวิตของผู้ต้องขัง

อย่างไรก็ตามนอกจากการแจ้งข่าวดังกล่าวนี้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติยังได้มีการกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่ในการแจ้งการสอบสวนโดยกำหนดให้ไม่ว่ากรณีจะมีการสอบสวนภายในเรือนจำหรือไม่ ผู้บัญชาการจะต้องรายงานข้อมูลโดยไม่ชักช้าเมื่อมีผู้เสียชีวิต สูญหาย หรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงระหว่างการควบคุมตัวหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานและปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยี

¹³⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 56

ศักดิ์ศรี โดยรายงานต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารเรือนจำและจะต้องทำการสอบสวนโดยพลัน ไม่ว่าจะมีการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มิได้มีบทบัญญัติในเรื่องของการแจ้งการสอบสวนไว้แต่ได้มีหนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์กำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติของเรือนจำเมื่อมีผู้ต้องขังเสียชีวิตรวมทั้งกำหนดให้มีการแจ้งให้พนักงานสอบสวนเข้ามาเพื่อทำการชันสูตรพลิกศพ ส่วนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการทรมานและปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี มิได้มีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับใดที่กำหนดให้ผู้บัญชาการมีหน้าที่ในการแจ้งให้มีเจ้าหน้าที่จากภายนอกเข้ามาทำการสอบสวน หากเกิดกรณีผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทรมานและผู้ต้องขังมีได้ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำดังกล่าวอาจได้รับการตรวจสอบหรือการสอบสวนนั้นอาจมีขึ้นเป็นการภายในทำให้ขาดความโปร่งใสในการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกเรือนจำและผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร

บทสรุปของปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทรมานจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศไทยนอกจากปัญหาความไม่สอดคล้องกับหลักความคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากลต่างๆอันส่งผลถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยแล้ว ยังทำให้การลงโทษจำคุกแก่ผู้ต้องขังนั้นไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้เป็นการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังมากกว่าวัตถุประสงค์การลงโทษอื่นๆ เนื่องจากทำให้ผู้ต้องขังเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งอาจทำให้เกิดการไม่เชื่อฟังและไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ

นอกจากนี้ การทำร้ายหรือการปฏิบัติที่มีลักษณะโหดร้ายร้ายทารุณหรือมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุ ย่อมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายซึ่งผู้กระทำควรต้องได้รับโทษเพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขัง แต่เนื่องจากการกระทำผิดดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกิดภายในเรือนจำที่ยากแก่การตรวจสอบหรือเข้าถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมหากมิได้มีการร้องทุกข์กฎหมายราชทัณฑ์ประเทศไทยจึงควรที่จะมีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทรมานจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่มากขึ้นจากเดิมเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง และสร้างความน่าเชื่อถือในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้แก่คนในสังคม

บทที่ 3

การคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในกฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศและประเทศไทย

ปัจจุบันกฎหมายบังคับโทษในหลายๆประเทศล้วนให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังเนื่องจากในปัจจุบันได้มีมาตรฐานสากลต่างๆที่ออกมาเพื่อเป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นข้อกำหนดที่นานาประเทศนำมาเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายบังคับโทษเพื่อเป็นมาตรฐานคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวมิได้มีสภาพบังคับให้นานาประเทศต้องปฏิบัติตาม ทำให้ในแต่ละประเทศได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้แต่ก็มีใช้ทั้งหมด เนื่องจากจะต้องคำนึงถึงสภาพบริบททางสังคม กฎหมาย เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ของประเทศนั้นๆด้วย

บทที่ 3 นี้ผู้เขียนจะอธิบายถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลียในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งเป็นประเทศที่ล้วนให้ความสำคัญกับสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังเป็นหลัก โดยจะทำการอธิบายเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

3.1 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายราชทัณฑ์ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการที่ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดได้อันจะเป็นผลให้ผู้นั้นจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำจะต้องมาจากหลักพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญและหลักประกันในกฎหมายอาญา¹ เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจนศาลก็มีอำนาจพิพากษาได้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐ

¹ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 151. อ้างถึง Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB). As promulgated on 13 November 1998 Federal Law Gazette I, p.945, p.3322

เยอรมนีเริ่มจากตำรวจทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนและจับกุม เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้ว ก็จะจัดส่งสำนวนไปให้กับพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะดำเนินการค้นหาความจริงเพิ่มเติมเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงของคดีนั้นและเพื่อเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการเสนอฟ้องคดีต่อศาล เมื่อเห็นว่าน้ำหนักพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหาแล้วจึงมีคำสั่งให้ฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้กฎหมายในระบบซีวิลลอว์ (civil law) ซึ่งเป็นต้นแบบที่หลายประเทศนำมาเป็นแบบอย่างโดยมีการนำแนวคิดทฤษฎีและหลักการต่างๆเป็นแนวทางในการดำเนิน การทางกฎหมายหลายประการ² โดยกฎหมายบังคับโทษจำคุกของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัย ค.ศ. 1976 ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน ค.ศ. 2001 โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นการคุ้มครองสาธารณสุขให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดครั้งต่อไปของผู้ต้องขัง และแก้ไขพฤติกรรมร้ายของผู้ต้องขังให้สามารถกลับสู่สังคมโดยไม่หวนกลับมากระทำความผิดอีก การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำนั้นจะต้องเป็นการใช้ชีวิตใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตโดยทั่วไปเท่าที่จะเป็นไปได้³

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกระบวนการบังคับโทษที่เป็นระบบและมีความชัดเจน โดยกฎหมายบังคับโทษได้กำหนดมาตรการต่างๆที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขัง ตลอดจนการบัญญัติถึงอำนาจของศาลในการพิจารณาข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการบังคับโทษโดยมีการจัดตั้งแผนกคดีการบังคับโทษทางอาญาในศาลยุติธรรม ศาลบังคับโทษมีอำนาจตัดสินข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษทางอาญาศาลสามารถทำการพิจารณาและรับฟังความคิดเห็นนอกสถานที่โดยเฉพาะเรือนจำได้ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องร้องเรียน⁴

นอกจากนี้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (The Basic Law of the Federal Republic of Germany) ยังให้ความสำคัญกับหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน โดยได้มีการบัญญัติหลักการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 1 ว่า⁵

² ธานี วรภัทร์, รายงานผลการวิจัย การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), หน้า 112.

³ Execution of sentence law 2001, Article 2-3

⁴ รติบดี รชตะเมธากุล "บทบาทของผู้พิพากษาในการพักการลงโทษ," (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ปริธียพนมยงค์ 2556), หน้า 59.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, "รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน แปลจาก (The Basic Law of the Federal Republic of Germany)" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา: www.library2.parliament.go.th

(1) เกียรติภูมิของมนุษย์นั้นจะละเมิดมิได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งหมดของรัฐที่จะต้องเคารพและปกป้องเกียรติของมนุษย์

(2) คนชาวเยอรมันยอมรับว่า สิทธิมนุษยชนที่จะละเมิดไม่ได้และที่ละเมิดไม่ได้นั้น เป็นพื้นฐานของทุกประชาคมของสันติภาพและของความยุติธรรมในโลก

(3) ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการพึงเคารพสิทธิมนุษยฐานทั้งหมดต่อไปนี้เสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายบังคับได้”

ดังนั้น ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งจึงต้องได้รับการคุ้มครองตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญนี้ด้วย

ในเรื่องของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (Execution of Sentences Law-StVollzG) ได้มีการบัญญัติถึงการคุ้มครองไว้หลายประการที่น่าสนใจอันเป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยแยกพิจารณาเป็น 4 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบดังต่อไปนี้

3.1.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นมีหลักว่า สุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังทั้งสุขภาพทางด้านร่างกายหรือจิตใจจะต้องได้รับการดูแลไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนและต้องได้รับการดูแลมาตรฐานที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและความสะอาด⁶ เมื่อผู้ต้องขังเจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บ ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการรักษาพยาบาล ทันตกรรม การบริการทางการแพทย์และบริการเสริมสำหรับการคุมประพฤติ ตลอดจนความเครียดและการบำบัดด้วยวิธีการทำงานโดยจะต้องไม่ขัดกับกฎหมายบังคับโทษ⁷

ตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดแพทย์มีหน้าที่ตรวจสอบสุขภาพของผู้ต้องขังตั้งแต่แรกกับผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำและภายหลังจากนั้นหากผู้ต้องขังเจ็บป่วย⁸ ก่อนที่จะมีการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขังด้วยวิธีการขังเดี่ยวจะต้องได้รับคำปรึกษาและฟังความเห็นจากเกี่ยวกับตัวผู้ต้องขังนั้น และระหว่างที่มีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังจะต้องอยู่

⁶ Execution of sentence law 2001, Article 56

⁷ Execution of sentence law 2001, Article 58

⁸ Execution of sentence law 2001, Article 5

ภายใต้การดูแลของแพทย์ หากพบว่าผู้ต้องขังได้รับอันตรายจากการคุมขังจะต้องหยุดการคุมขังด้วยวิธีการขังเดียนั้น⁹ และหากมีกรณีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่เข้าตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังโดยไม่ชักช้าเป็นประจำทุกวันเท่าที่จะกระทำได้ แต่ไม่ใช้กับกรณีที่มีการใช้เครื่องพันธนาการระหว่างนำตัวออกจากห้องขัง การนำตัวไปที่อื่นหรือการขนส่ง¹⁰ ซึ่งเป็นการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ในการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ได้รับ การลงโทษทางวินัยหรือการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะได้รับผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจ

3.1.2 การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ของผู้ต้องขังในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กฎหมายบัญญัติให้ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องเรียนในเรื่องต่างๆที่กระทบสิทธิของตนจากกระบวนการที่ใช้ในการบังคับโทษจำคุกต่อผู้บัญชาการเรือนจำ โดยการร้องทุกข์นั้นจะทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ ผู้ต้องขังสามารถยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ได้ในเวลาที่เรือนจำได้กำหนดไว้ให้ซึ่งปกติเรือนจำจะต้องจัดเวลาให้พบเป็นประจำด้วย และในกรณีร้องเรียนต่อผู้แทนผู้ตรวจการเรือนจำในเวลาตรวจเรือนจำ ต้องมีหลักประกันว่าผู้ต้องขังจะสามารถบอกกล่าวเรื่องราวของตนให้ผู้แทนผู้ตรวจการนั้นได้¹¹ เมื่อผู้ต้องขังยื่นคำร้องทุกข์ผู้ต้องขังก็มีสิทธิที่จะได้รับการตอบกลับคำร้องทุกข์นั้นซึ่งการร้องทุกข์ด้วยวิธีดังกล่าวนี้เป็นวิธีที่ผู้ต้องขังนิยมใช้ที่สุดเพราะผู้ต้องขังมักได้รับผลการตอบกลับอันเป็นที่น่าพอใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการร้องทุกข์ด้วยวาจา เป็นการร้องทุกข์ที่ช่วยให้ประหยัดเวลาและมักได้รับการตอบกลับที่ดีอันเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ผู้รับคำร้องทุกข์นั้น¹²

นอกจากนี้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียังมีการจัดตั้งแผนการบังคับโทษอาญาขึ้นในศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบข้อพิพาทที่เกี่ยวกับวิธีการบังคับโทษทางอาญา มีเขตอำนาจทั่วไปในการรับผิดชอบต่อคดีบังคับโทษที่เกิดขึ้นในเรือนจำที่ตั้งอยู่ในเขตเดียวกันกับศาล¹³

⁹ Execution of sentence law 2001,Article 107

¹⁰ Execution of sentence law 2001,Article 91

¹¹ Execution of sentence law 2001,Article 108

¹² รติบตี รชตะเมธากุล "บทบาทของผู้พิพากษาในการพักการลงโทษ," หน้า 8.

¹³ เรื่องเดิม.

ผู้ต้องขังอาจมีคำร้องต่อศาลคัดค้านมาตรการเรื่องหนึ่งเรื่องใดเกี่ยวกับการบังคับโทษ เมื่อผู้ต้องขังเห็นว่ามาตรการหรือการปฏิเสธหรือการละเว้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ร้อง¹⁴ ศาลบังคับโทษที่เจ้าหน้าที่บังคับโทษอยู่ในเขตเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้อง บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี ได้แก่ ผู้ยื่นคำร้อง เจ้าหน้าที่บังคับโทษที่เป็นผู้ออกมาตรการอันเป็นเหตุขอให้เพิกถอนหรือถูกปฏิเสธโดยคำร้องหรือที่ละเว้น¹⁵

แม้ตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีได้มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติหรือลงโทษผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทารุณเป็นการเฉพาตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แต่ในเรื่องการร้องทุกข์นั้นได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังยื่นคำร้องทุกข์ต่อศาลบังคับโทษซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระจากกรมราชทัณฑ์ที่ทำหน้าที่เฉพาะในการพิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับการบังคับโทษ เพื่อให้การตรวจสอบเรื่องร้องเรียนของผู้ต้องขังนั้นเป็นไปอย่างโปร่งใส

3.1.3 การใช้กำลังบังคับ

เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังได้แต่การใช้กำลังบังคับนั้นจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดและจะกระทำต่อเมื่อภารกิจดังกล่าวนี้ไม่อาจทำด้วยวิธีอื่นใดได้แล้ว เจ้าพนักงานเรือนจำจึงจะมีอำนาจใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังได้

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้นิยามคำว่า “การใช้กำลังบังคับ” หมายถึง การใช้กำลังที่มีผลโดยตรงต่อบุคคลหรือทรัพย์สินโดยการใช้กำลัง การใช้อุปกรณ์ช่วย การใช้อาวุธ¹⁶ และคำว่า “การใช้กำลัง” หมายถึง การกระทำที่มีผลต่อบุคคลหรือต่อทรัพย์สิน อุปกรณ์ที่ช่วยในการใช้กำลังบังคับ เช่น เครื่องพันธนาการ¹⁷ การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น อาจใช้กับบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้ต้องขังได้ด้วย ถ้าบุคคลนั้นกระทำการเพื่อช่วยให้ผู้ต้องขังหลบหนีหรือบุคคลนั้นบุกรุกเข้ามาในเรือนจำหรือเข้ามาอยู่โดยปราศจากอำนาจ¹⁸ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังต้องเป็นไปตามหลักพอสมควรแก่เหตุ กล่าวคือในการเลือกใช้วิธีการต่างๆที่หลายที่สามารถใช้ได้ผลนั้นจะต้องเป็นวิธีการที่มีผลกระทบต่อ

¹⁴ Execution of sentence law 2001,Article 109

¹⁵ Execution of sentence law 2001,Article 111

¹⁶ Execution of sentence law 2001,Article 95 (1)

¹⁷ Execution of sentence law 2001,Article 95(2)(3)

¹⁸ Execution of sentence law 2001,Article 94

บุคคลอื่นหรือสาธารณชนน้อยที่สุด¹⁹ การใช้กำลังบังคับจะต้องหยุดลงในทันทีหากเห็นได้ว่าการใช้กำลังโดยตรงเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการใช้กำลังนั้นจะทำให้เกิดความเสียหายเกินสมควรแก่เหตุที่ใช้กำลัง²⁰

นอกจากนี้โดยปกติแล้วการจะใช้กำลังบังคับนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องเตือนผู้ต้องขังให้ทราบก่อนเสมอ เว้นแต่ตามพฤติการณ์ทำให้ไม่สามารถที่จะเตือนผู้ต้องขังก่อนได้เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดอันตราย²¹ การใช้กำลังบังคับจากคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจสั่งเจ้าพนักงานเรือนจำ เจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามเว้นแต่คำสั่งนั้นจะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำปฏิบัติตามคำสั่งให้กระทำผิดกฎหมาย ผู้ปฏิบัติตามจะพ้นความรับผิดเมื่อผู้นั้นไม่ทราบว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งที่มีขอบด้วยกฎหมาย²² และเมื่อเจ้าพนักงานเรือนจำเห็นว่าคำสั่งใดเป็นคำสั่งที่มีขอบจะต้องคัดค้านคำสั่งนั้นต่อผู้ที่อยู่คำสั่ง²³

การใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขัง²⁴ จะกระทำได้ต่อเมื่อได้ใช้มาตรการอื่นกับผู้ต้องขังแล้วไม่เป็นผล การใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อการใช้อาวุธแก่ทรัพย์สินไม่เป็นผล เจ้าพนักงานเรือนจำที่ใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ และการใช้อาวุธปืนนั้นจะต้องหยุดลงเมื่อปรากฏว่าการใช้อาวุธนั้นจะทำให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องได้รับอันตรายไปด้วยโดยก่อนการใช้อาวุธปืนจะต้องมีการเตือนล่วงหน้า อาจจะทำโดยการยิงเตือน การใช้อาวุธโดยมีการเตือนล่วงหน้าจะกระทำได้โดยการยิงเตือน การใช้อาวุธโดยไม่มีการเตือนล่วงหน้าให้กระทำต่อเมื่อเป็นการสมควรเพื่อป้องกันอันตรายปัจจุบันที่มีต่อร่างกายและชีวิต

การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยปกติแล้วจะใช้ได้กับมือและเท้าของผู้ต้องขัง แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจใช้การพันธนาการโดยวิธีอื่นก็ได้แต่จะต้องมีการผ่อนปรนการพันธนาการนั้นตามระยะเวลาถ้าเป็นกรณีจำเป็น ถ้ามีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจเยี่ยมจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เป็นประจำทุกวัน

การใช้กำลังกับผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นจะเห็นว่าจะต้องไม่มีหนทางอื่นที่จะใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแล้วและมีขั้นตอนการเตือนผู้ต้องขังก่อนหาก

¹⁹ Execution of sentence law 2001,Article 96(1)

²⁰ Execution of sentence law 2001,Article 96(2)

²¹ Execution of sentence law 2001,Article 98

²² Execution of sentence law 2001,Article 97(2)

²³ Execution of sentence law 2001,Article 97(3)

²⁴ Execution of sentence law 2001,Article 99

ผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งจึงจะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังที่มากกว่าการกำหนดให้มีการใช้กำลังบังคับโดยไม่ต้องเตือนให้หยุดการกระทำอันเป็นเหตุที่ทำให้มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง

3.1.4 การแจ้ง

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการบัญญัติในเรื่องการแจ้งเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตของผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยหนัก หรือเสียชีวิต เรือนจำจะต้องแจ้งแก่ญาติสนิทของผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังให้ทราบโดยไม่ชักช้า ในเรื่องนี้เป็นกรณียุติที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กล่าวคือ กรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิต ป่วยหนัก ได้รับอันตรายสาหัส หรือถูกย้ายไปสถานที่อื่นเพื่อการบำบัดทางจิต ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งเรื่องดังกล่าวให้ให้คู่สมรสของผู้ต้องขังทราบถ้าหากผู้ต้องขังมีคู่สมรส หรือญาติสนิทของผู้ต้องขังหรือบุคคลที่ผู้ต้องขังผู้นั้นระบุว่า เป็นคนที่ไว้วางใจ แต่มิได้มีการบัญญัติหน้าที่ให้ผู้บัญชาการต้องแจ้งแก่เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเพื่อเข้ามาทำการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังนั้นถูกทำร้ายหรือรับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

3.2 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์)

ประเทศออสเตรเลียประกอบไปด้วย 6 รัฐและ 2 อาณาเขตปกครองได้แก่ รัฐนิวเซาท์เวลส์ รัฐวิกตอเรีย รัฐควีนส์แลนด์ รัฐออสเตรเลียตะวันตก รัฐออสเตรเลียใต้ รัฐทัสมเนีย มณฑลนครหลวงออสเตรเลีย มณฑลตอนเหนือ²⁵ โดยในแต่ละรัฐมีระบบกระบวนการยุติธรรมเป็นของตนเอง ส่วนระบบเรือนจำของประเทศออสเตรเลียจะประกอบไปด้วยเรือนจำที่เป็นของรัฐและเรือนจำที่ดำเนินการโดยเอกชน

ประเทศออสเตรเลียให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังไม่ว่าผู้ต้องขังนั้นจะเป็นเด็ก เยาวชน หรือผู้ใหญ่ โดยคำนึงถึงสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัย การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง รวมไปถึงการคำนึงถึงสิทธิแห่งความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุความแตกต่างทางชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามกติกาสากลหรือกฎหมายระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ

²⁵ ศูนย์ออสเตรเลียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, "การเมืองการปกครองออสเตรเลีย" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา: www.aussiecenter.org

มนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นต้น²⁶

นอกจากนี้ยังมีการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารหรือแสดงความคิดเห็นของตนไปยังหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลผู้ต้องขัง ตัวอย่างเช่น การให้ใช้โทรศัพท์ของโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อเป็นช่องทางในการบันทึกข้อมูล การสอบถาม การร้องเรียนปัญหาทางโทรศัพท์²⁷ ในเรื่องของการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ โดยงานวิจัยฉบับนี้จะทำการศึกษาการคุ้มครองผู้ต้องขังตามกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศออสเตรเลียแต่เฉพาะรัฐนิวเซาท์เวลส์ซึ่งมีการดำเนินงานของเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ การควบคุม การดูแลและแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ตามกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติการบริหารงานด้านการลงโทษ ค.ศ.2014 (CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการทางอาญาในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตั้งแต่วันรับตัวจนถึงวันที่มีการปล่อยตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำ

ตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำดังต่อไปนี้

3.2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

ตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์) มีการบัญญัติโดยให้ความสำคัญกับสุขภาพของผู้ต้องขังเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยอย่างเท่าเทียมและได้มาตรฐาน กฎหมายได้มีการกำหนดให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ทำการตรวจร่างกายผู้ต้องขังที่เข้ามาสู่เรือนจำ²⁸ โดยกำหนดให้ในแต่ละเรือนจำต้องมีแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของแพทย์ประจำที่เรือนจำ แพทย์มีหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพแก่ผู้ต้องขัง ป้องกันโรครวมถึงการแพร่กระจายของโรคให้แก่ผู้ต้องขัง

²⁶ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบขั้นสูง (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555), หน้า 82.

²⁷ เรื่องเดิม. หน้า 68.

²⁸ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 284

เมื่อผู้ต้องขังถูกลงโทษด้วยการแยกการคุมขังหรือขังเดี่ยวแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์จะต้องเข้าสังเกตการณ์เป็นรายวันและการให้การดูแลทางการแพทย์ที่จำเป็นแก่ผู้ต้องขัง²⁹ เนื่องจากการขังเดี่ยวนั้นมีความเสี่ยงที่จะส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง

นอกจากนี้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อคณะกรรมการเพื่อการร้องเรียนด้านสุขภาพ Health Care Complaints Commission (HCCC) ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชนโดยรับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพประชาชนของผู้ให้บริการในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ผู้ต้องขังสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนเพื่อให้ช่วยแก้ไขได้ บริการของ HCCC นั้นให้บริการโทรฟรีแก่ผู้ต้องขังเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ต้องขังได้อย่างไม่เป็นกั่วงวลในเรื่องค่าใช้จ่าย

จะเห็นได้ว่าในการกำหนดหน้าที่และบทบาทของแพทย์ตามกฎหมายบังคับโทษของออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)นั้นมีแนวทางที่เป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เนื่องจากมีลักษณะที่ให้ความสำคัญในด้านการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังโดยเฉพาะ การที่ผู้ต้องขังต้องถูกลงโทษหรือถูกเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับซึ่งเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ หรือเป็นผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังจากการใช้กำลังนั้นซึ่งกฎหมายก็ได้ให้การคุ้มครองในส่วนนี้ อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านสุขภาพเป็นการเฉพาะทำให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงการช่วยเหลือได้มากยิ่งขึ้น

3.2.2 การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ ตามกฎหมายบังคับโทษรัฐนิวเซาท์เวลส์เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์ได้หลายวิธี³⁰ ดังต่อไปนี้

(1) โดยยื่นต่อบุคคล ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาผู้ต้องขัง (Inmate Development Committee หรือ IDC) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ท้องถิ่น ผู้บัญชาการเรือนจำ เจ้าหน้าที่สวัสดิการผู้ต้องขัง ผู้ตรวจเยี่ยมเรือนจำ (Official Visitor) และเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman' Staff) ขณะที่ไปตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งวันและเวลาที่เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจเยี่ยมเรือนจำจะเข้ามาทำการตรวจเยี่ยมให้แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ เจ้าหน้าที่ธุรการ และผู้ต้องขังทุกคนทราบ หากผู้บัญชาการเรือนจำพบว่าคำร้องทุกข์หรือคำร้องเรียนของผู้ต้องขังคนใดยังไม่ได้รับการแก้ไขจากเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ

²⁹ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 289

³⁰ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน้า 82.

จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบว่าเขาสามารถยื่นคำร้องทุกขนั้นต่อเจ้าหน้าที่ผู้มาตรวจเยี่ยมเรือนจำ
ได้³¹

(2) โดยการยื่นจดหมายหรือแบบคำร้องถึงผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดีกรมราชทัณฑ์
รัฐมนตรีว่าการราชทัณฑ์ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและคณะกรรมการต่อต้านการทุจริต

(3) โดยทางโทรศัพท์ถึง Corrective Services Support Line หรือ CSSL ผู้ตรวจการ
แผ่นดินและคณะกรรมการรับเรื่องราวร้องเรียนด้านสุขภาพ หรือ Health Care
Complaints Commission/Justice Health การร้องเรียนโดยการโทรติดต่อ CSSL เป็น
บริการที่จัดขึ้นโดย Corrective Service NSW ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งในกระทรวงยุติธรรม เพื่อเป็น
การช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆของผู้ต้องขังได้อย่างเหมาะสมโดยเป็นบริการโทรที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย

ในกรณีการร้องเรียนในเกี่ยวกับเรื่องที่ร้ายแรง เช่น ข้อร้องเรียนที่เกี่ยวกับการล่วง
ละเมิดทางเพศจากการกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำ หรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยโหดร้าย
ทารุณ ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนถึงผู้ตรวจการแผ่นดิน ได้โดยตรงและไม่ต้องผ่านขั้นตอนการยื่น
คำร้องทุกขตามขั้นตอนของเรือนจำเนื่องจากเห็นว่าหากมีการร้องเรียนตามขั้นตอนภายใน
เรือนจำก่อนผู้ต้องขังอาจถูกตัดโอกาสในการร้องเรียนครั้งนั้นได้ โดยข้อความหรือคำร้องทุกขที่
ส่งถึงหน่วยงานจะเป็นความลับและเจ้าพนักงานจากเรือนจำไม่มีสิทธิที่จะเปิด³²

การร้องเรียนเรื่องสุขภาพ ในระบบราชทัณฑ์จัดทำขึ้นโดย Justice Health โดยเป็น
ส่วนหนึ่งของระบบสาธารณสุขนิวเซาท์เวลส์ ถ้าผู้ต้องขังมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจากการถูก
ควบคุมตัวควรได้รับการปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในศูนย์ก่อน ซึ่งปัญหาสุขภาพส่วน
ใหญ่จะถูกแก้ไขได้ ณ จุดนี้ หากผู้ต้องขังมีปัญหาเกี่ยวกับการให้บริการทางการแพทย์หรือการให้
ยา โดยไม่ได้รับการแก้ไขจาก Justice Health ผู้ต้องขังสามารถติดต่อ Health Care
Complaints Commission (HCCC) เพื่อให้ช่วยแก้ไขได้ HCCC นั้นเป็นบริการโทรฟรีแก่
ผู้ต้องขัง เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ต้องขัง การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้ต้องขัง ความ
ล่าช้าในการให้บริการด้านสุขภาพและด้านการบริหารอื่นๆ

กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลียเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นคำร้องทุกขได้
หลายช่องทางเนื่องจากการร้องทุกขของผู้ต้องขังนั้นเป็นช่องทางที่ผู้ต้องขังจะร้องเรียนเกี่ยวกับ
ตนขณะถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ เพื่อประโยชน์ต่อผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับ

³¹ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 165

³² Ombudsmansman New South Wales, "Corrective Services, What Can Inmates and Offenders
Complain About? ," [Online] Accessed: 29 September 2017. Available from:
www.ombo.nsw.gov.au

การตรวจสอบจากองค์กรอิสระ ทำให้การสอบสวนตามคำร้องทุกข์นั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วและ เป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ลดข้อสงสัยของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน เรือนจำเพราะนอกจากจะมีการร้องทุกข์ตามขั้นตอนปกติในเรือนจำยังมีช่องทางในการร้องทุกข์ โดยมีจำเป็นต้องยื่นผ่านขั้นตอนในเรือนจำซึ่งมีความรวดเร็วและ สามารถเก็บเป็นความลับได้ดีกว่า

3.2.3 การใช้กำลังบังคับ

การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)กำหนดให้การใช้กำลังกับผู้ต้องขังนั้นจะกระทำได้เท่าที่จำเป็น และต้องหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บของผู้ต้องขังเท่าที่จะเป็นไปได้ ลักษณะและขอบเขตของการใช้กำลังกับผู้ต้องขังต้องให้เป็นไปตามสภาพการณ์แต่ต้องไม่เกินความจำเป็นแก่การควบคุมและการป้องกันโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเจ้าพนักงานเรือนจำและบุคคลอื่นๆเมื่อผู้ต้องขังหยุดการกระทำที่เป็นเหตุให้ใช้กำลังบังคับแล้วเจ้าพนักงานเรือนจำต้องหยุดการใช้กำลังบังคับนั้น ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวมานี้ เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้กำลังบังคับได้เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้³³

- (1) เพื่อค้นหาผู้ต้องขังหรือยึดสิ่งของที่เป็นอันตรายหรืออาจเป็นอันตราย
- (2) เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง
- (3) เพื่อป้องกันความพยายามกระทำการที่ผิดกฎหมายเพื่อจะเข้าสู่เรือนจำโดยการ บังคับหรือเพื่อให้ผู้ต้องขังหลบหนี
- (4) เพื่อป้องกันตัวเองหากถูกทำร้ายหรือขู่ว่าจะถูกโจมตี เฉพาะในกรณีที่เจ้าพนักงาน เรือนจำไม่สามารถป้องกันตัวเองจากอันตรายนั้นได้
- (5) เพื่อปกป้องบุคคลอื่น (รวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เจ้าหน้าที่ของแผนกผู้ต้องขังและ ประชาชน) จากการถูกทำร้ายหรือก่ออันตราย เฉพาะในกรณีที่ไม่มีวิธีการอื่นใดที่จะกระทำได้ ในทันทีหรือเพื่อป้องกัน
- (6) หลีกเลี่ยงการทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือบุคคลอื่น แต่ต้องมีเหตุควรเชื่อได้ว่า การทำร้ายนั้นใกล้จะมาถึง
- (7) เพื่อป้องกันนักโทษทำร้ายตัวเอง
- (8) เพื่อให้แน่ใจว่ามีการปฏิบัติตามคำสั่งที่เหมาะสมหรือการรักษาวินัย แต่เฉพาะใน กรณีที่ผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามกฎหมายโดยไม่สามารถควบคุมโดยวิธีอื่นได้

³³ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 131

(9) ย้ายผู้ต้องขังที่ไม่ปฏิบัติหรือปฏิเสธที่จะย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

(10) เพื่อให้แพทย์ดำเนินการรักษาผู้ต้องขัง

(11) เพื่อให้เกิดการควบคุมผู้ต้องขังที่กระทำการทำทนาย

(12) เพื่อหลีกเลี่ยงพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่รุนแรงหรือเป็นอันตราย

(13) เพื่อยับยั้งความรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่ผู้คุมขังหรือบุคคลอื่นโดยผู้ต้องขังที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือถูกก่อกวนก่อกวน,

(14) เพื่อป้องกันหรือระงับการจลาจลหรือการรบกวนอื่นๆ

(15) เพื่อจัดการกับสถานการณ์อื่น ๆ ที่มีระดับความรุนแรงเทียบเท่ากับ

การใช้อุปกรณ์ควบคุมผู้ต้องขังจะต้องกระทำด้วยความเห็นพ้องกันระหว่างผู้บัญชาการเรือนจำและเจ้าพนักงานเรือนจำผู้ใช้อุปกรณ์กุญแจมือ เข็มขัดควบคุม สารเคมี อาวุธปืนเพื่อจุดประสงค์ในการควบคุมผู้ต้องขัง³⁴

ภายหลังมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเจ้าพนักงานเรือนจำที่ใช้กำลังบังคับต้องรายงานการใช้กำลังบังคับให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยทำเป็นหนังสือระบุชื่อของผู้ต้องขังและชื่อของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ใช้กำลังหรือที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังบังคับ ระบุสถานที่ที่มีการใช้กำลังและเหตุการณ์ สาเหตุของการใช้กำลังและอธิบายถึงวิธีการใช้กำลัง³⁵

3.2.4 การแจ้ง

ในการแจ้งมีตามกฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)กำหนดเพียงในกรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตในเรือนจำโดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ตามที่กำหนดรายงานให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบหากพบว่ามีผู้ต้องขังเสียชีวิตแต่ไม่ได้มีบทบัญญัติเป็นการกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่แจ้งให้แก่ญาติผู้ต้องขังทราบถึงการเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บและไม่ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเพื่อเข้ามาทำการสอบสวนการได้รับบาดเจ็บของผู้ต้องขัง หรือการถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณซึ่งในเรื่องของการแจ้งนี้ยังมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ที่กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่แจ้งการเสียชีวิต การได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือวิกลจริต

³⁴ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 132

³⁵ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 133

ของผู้ต้องขังหรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติลงโทษที่เป็น การทารุณ

3.3 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของ เจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้

การปฏิรูปของกรมราชทัณฑ์ในด้านสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังนั้นเริ่มตั้งแต่ที่ประเทศ แอฟริกาใต้ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1993 ได้แสดงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ประเทศรวมถึงสิทธิของผู้กระทำความผิด เป็นผลให้นำไปสู่วัฒนธรรมด้านการคุ้มครองสิทธิ มนุษยชนในระบบงานราชทัณฑ์โดยกรมราชทัณฑ์มีนโยบายได้มีการกำหนดกรอบของกฎหมาย บังคับโทษให้มีรากฐานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญตามหลักเสรีภาพและความเท่า เทียม³⁶

กฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศแอฟริกา ได้แก่ The Correctional Services Act (111 of 1998) ได้มีการประกาศใช้ในปี ค.ศ. 2004 อันเป็นการสร้างกรอบของสิทธิขั้น พื้นฐานสำหรับระบบผู้ต้องขังในแอฟริกาใต้ ต่อมาในปี ค.ศ. 2008 ได้มีการปรับปรุงจากฉบับเดิม โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

- (1) การยึดมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง
- (2) ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้หญิงและเด็กเป็นกรณีพิเศษ
- (3) ระบบวินัยใหม่ของผู้ต้องขัง
- (4) กรอบด้านการเยียวยา การพัฒนาและการสนับสนุนด้านการบริการต่างๆ
- (5) การมีส่วนร่วมของชุมชนหลังปล่อยตัว
- (6) การพิจารณาการแยกผู้ต้องขังและการใช้กำลังกับผู้ต้องขัง
- (7) กลไกการตรวจสอบจากภายนอก
- (8) บทบัญญัติสำหรับภาครัฐและภาคเอกชนในแง่ของการสร้างและการดำเนินงานของ ศูนย์ราชทัณฑ์

ด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติ หน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำมีดังต่อไปนี้

³⁶ Correctional Services, "History of Transformation of the Correctional System in South Africa," [Online] Accessed: 25 September 2017. Available from: <http://www.dcs.gov.za/AboutUs/History.aspx>

3.3.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

เมื่อแรกรับผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำ แพทย์หรือพยาบาลมีหน้าที่ตรวจร่างกายรวมทั้ง การตรวจสอบโรคผู้ต้องขังโดยเร็วเท่าที่จะเป็นไปได้³⁷ แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่ ดูแลรักษาสุขภาพอนามัยโดยทั่วไปของผู้ต้องขัง การรักษาผู้ต้องขังนั้นจะต้องอยู่ในระดับเดียวกัน กับการรักษาบุคคลทั่วไปในสังคม ผู้ต้องขังจะต้องได้รับสิทธิการรักษาที่เพียงพอโดยแพทย์หรือ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

นอกจากบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการดูแลและรักษาสุขภาพ โดยทั่วไปของผู้ต้องขังแล้ว กฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ยังได้กำหนดให้แพทย์มี หน้าที่ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังและทำการรักษาอย่างเหมาะสมในทันทีหลังจากมีการใช้กำลัง บังคับกับผู้ต้องขัง³⁸ อันเป็นการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่มีการใช้กำลังบังคับกับ ผู้ต้องขังซึ่งอาจเกินสมควรแก่เหตุหรือไม่ก็ตามแต่หากผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บก็ควรที่จะได้รับการ รักษาอย่างทันทั่วถึงและยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง

3.3.2 การร้องทุกข์

ในเรือนจำประเทศแอฟริกาใต้ ผู้ต้องขังทั้งหมดจะถูกควบคุมดูแลโดยเจ้าพนักงาน ราชทัณฑ์ สิทธิในการยื่นคำร้องทุกข์หรือคำร้องขอจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ต้องขังนั้น จะไม่ถูกเอาเปรียบ คำร้องทุกข์และร้องขอของผู้ต้องขังจะต้องได้รับการปฏิบัติแก้ไขอย่าง เหมาะสม และต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ได้ หมายความว่าราชทัณฑ์จะต้องเห็นด้วยกับคำร้องทุกข์ของผู้ต้องขังทุกฉบับ การวินิจฉัยคำร้อง ทุกข์นั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียด รอบคอบและสม่ำเสมอ นอกจากนี้ เมื่อได้มีการ วินิจฉัยคำร้องทุกข์หรือคำร้องขอแล้วจะต้องมีการอธิบายถึงผลของการวินิจฉัยคำร้องนั้นแก่ผู้ต้องขัง อย่างละเอียดโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ต้องขังไม่เห็นด้วยกับผลของการวินิจฉัยนั้น³⁹

ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิในการยื่นคำร้องทุกข์หรือร้องขอต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้า พนักงานเรือนจำหรือผู้มีอำนาจทำการแทนผู้บัญชาการเรือนจำโดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้มี อำนาจทำการแทนจะต้องทำการจดบันทึกเกี่ยวกับการร้องทุกข์และคำขอต่างๆของผู้ต้องขังและ วิธีที่จะติดต่อกับผู้ต้องขัง และจะต้องจัดการกับคำร้องทุกข์และคำร้องขอโดยทันทีและแจ้งผลให้ ผู้ต้องขังทราบโดยเร็ว

³⁷ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 6

³⁸ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 32

³⁹ Lukas Muntingh, [Online] Accessed: 10 September 2017. Available from:

ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์หรือคำร้องขอของเขาได้ในทุกวันโดยจะยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำก็ได้ คำร้องทุกข์หรือคำร้องขอนั้นจะต้องถูกบันทึกไว้อย่างเป็นทางการ และคำร้องทุกข์นั้นจะต้องถูกพิจารณาโดยพลันแต่ก็มิได้มีกฎให้พิจารณาภายในระยะเวลาเท่าใดซึ่งจะต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป ทั้งนี้ ผู้ต้องขังจะต้องได้ทราบผลการพิจารณานั้นด้วย ถ้าการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับการถูกทำร้ายร่างกายจะต้องให้ผู้ต้องขังรับการตรวจสุขภาพทันทีและได้รับการรักษาโดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์

หากผู้ต้องขังไม่พอใจกับผลของการร้องทุกข์ของตน ผู้ต้องขังอาจแสดงพร้อมไปกับเหตุผลที่ทำให้เกิดความไม่พอใจไปยังผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องนำเรื่องราวร้องทุกข์นี้ส่งไปยังคณะกรรมการแห่งชาติ

ผลการพิจารณาของคณะกรรมการแห่งชาติ (National Commissioner) จะต้องแจ้งแก่ผู้ต้องขังและถ้าไม่พอใจกับผลการพิจารณาของคณะกรรมการแห่งชาติ ผู้ต้องขังอาจส่งเรื่องไปยังผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ (Independent Correctional Centre Visitor) ตามขั้นตอนต่อไป⁴⁰

นอกจากการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้วผู้ต้องขังยังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ไปยัง ผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ (ICCV) ได้โดยตรงโดยไม่ต้องยื่นผ่านขั้นตอนภายใน⁴¹

การร้องทุกข์ตามกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ นั้นมีลักษณะที่เป็นการกำหนดขั้นตอนการร้องทุกข์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความเป็นธรรมอย่างถึงที่สุดเนื่องจากเมื่อผู้ต้องขังไม่พอใจในผลของการวินิจฉัยคำร้องทุกข์ของตน กฎหมายก็ได้มีการกำหนดขั้นตอนส่งคำร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานอื่นทำการวินิจฉัย และยังมี การช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีร้องทุกข์ในเรื่องของการทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่เป็นการทารุณให้ได้รับการตรวจรักษาจากแพทย์ในทันที แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังของกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ได้เป็นอย่างดีในเรื่องการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง

3.3.3 การใช้กำลังบังคับ

เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยการใช้กำลังกับผู้ต้องขังนั้นจะต้องเป็นวิธีสุดท้ายที่จะใช้บังคับกับผู้ต้องขังและต้องเป็นการใช้กำลังอย่างน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้กำลังบังคับซึ่งโดยหลัก

⁴⁰ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 21

⁴¹ Lukas Muntingh,

แล้วตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ เจ้าหน้าที่งานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังมิได้เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นกรณีดังต่อไปนี้⁴²

- (1) เป็นการป้องกันตัวเอง
- (2) เป็นการป้องกันผู้อื่น
- (3) เป็นการป้องกันผู้ต้องขังจะหลบหนี
- (4) เป็นการคุ้มครองทรัพย์สิน

โดยเจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำแล้วเว้นแต่เจ้าพนักงานเรือนจำจะมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้บัญชาการจะอนุญาตและหากล่าช้าจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งถ้าหากเจ้าพนักงานเรือนจำไม่อาจขออนุญาตต่อผู้บัญชาการเรือนจำได้ล่วงหน้าก็ต้องรีบรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำให้ทราบภายหลังจากที่มีการใช้กำลังกับผู้ต้องขังโดยเร็ว การอนุญาตหรือการใช้กำลังดังกล่าวรวมถึงการใช้อาวุธอย่างอื่นที่ไม่ใช่ปืนและการใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังด้วย เมื่อมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังจะต้องมีการรายงานต่อผู้ตรวจการด้วยโดยเร็ว

หลังจากที่มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังต้องได้รับการตรวจร่างกายและได้รับการรักษาอย่างเหมาะสมจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

การใช้อาวุธอย่างอื่น อาวุธปืน จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนในกฎหมายอย่างเคร่งครัดและรายงานการใช้ต่อผู้บัญชาการเรือนจำและต่อ The Office of the Inspecting Judge⁴³ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบเรือนจำ

การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้มีการคุ้มครองผู้ต้องขังเป็นพิเศษกว่าประเทศอื่นที่กล่าวมาแล้วคือ ก่อนมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำเสียก่อนเว้นแต่จะมีเหตุฉุกเฉิน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำว่าเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง และยังกำหนดให้แพทย์เข้ามาทำการตรวจสอบและรักษาผู้ต้องขังหากพบว่าได้รับบาดเจ็บภายหลังมีการใช้กำลังกับผู้ต้องขังเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการรักษาได้ทันที่

3.3.4 การแจ้ง

กฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้กำหนดให้เมื่อผู้ต้องขังเสียชีวิตในเรือนจำ⁴⁴

⁴² CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 32

⁴³ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 85

⁴⁴ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 15

(1) กรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิตและผู้แพทย์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความตายเกิดจากสาเหตุตามธรรมชาติ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องทำรายงานดังกล่าว

(2) ความตายใดๆในเรือนจำต้องรายงานต่อเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการ(The Inspecting Judge)⁴⁵ ในทันทีเพื่อให้เข้ามาทำการตรวจสอบหรือสั่งให้คณะกรรมการสิทธิการแห่งชาติ (The National Commissioner) เข้ามาตรวจสอบ

(3) ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแจ้งให้ญาติของผู้ต้องขังที่เสียชีวิตทราบทันที ถ้าญาติไม่ปรากฏ ก็แจ้งบุคคลใดๆที่เกี่ยวข้องทราบ

นอกจากนี้หลังจากมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังจะต้องมีการรายงานให้ผู้ตรวจการทราบโดยเร็ว⁴⁶ อย่างไรก็ตามกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ยังมีได้มีบทบัญญัติที่เป็นข้อกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีหน้าที่แจ้งแก่ญาติผู้ต้องขังให้ทราบถึงกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัส และการแจ้งต่อเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระให้เข้ามาทำการตรวจสอบในกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังนั้นถูกเจ้าพนักงานเรือนจำทำร้าย หรือปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยมีลักษณะที่โหดร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ.2015

3.4 การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษประเทศไทย

กฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทยที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 รวมทั้งกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ และหนังสือสั่งการ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ดังนี้

3.4.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 บัญญัติให้เรือนจำทุกแห่งมีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วยโดยจัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน และให้มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจร่างกายผู้ต้องขังในวันรับตัวผู้ต้องขังเข้าเรือนจำ การดูแล สุขอนามัย การสุขาภิบาล และการตรวจสุขภาพ ตามความจำเป็น สนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับ

⁴⁵ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, section 86

⁴⁶ Lukas Muntingh,

โอกาสในการออกกำลังกายตามสมควร และจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม⁴⁷

ในวันรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ในเรือนจำ ให้แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจสอบร่างกายของผู้ต้องขัง⁴⁸ ในกรณีรับตัวผู้ต้องขังนั้น หากพบว่าผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วย ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือพบร่องรอยการถูกทำร้าย ให้เรือนจำดำเนินการให้แพทย์ตรวจรักษา ออกใบรับรองแพทย์ให้แก่ผู้ต้องขัง และหากผู้ต้องขังจำต้องได้รับการรักษาทางแพทย์ ให้แพทย์ดำเนินการทันที กรณีดังกล่าวนี้ให้เรือนจำนั้นส่งข้อมูลให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อดำเนินการสอบสวนสาเหตุแห่งการได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจนั้นต่อไป หากพบว่าผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยหรือถูกทำร้ายร่างกายก่อนถูกส่งตัวเข้าคุมขังในเรือนจำจะต้องบันทึกปากคำผู้ต้องขังเกี่ยวกับการถูกทำร้าย ลักษณะบาดแผลหรืออาการที่พบ และให้ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ผู้นำตัวผู้ต้องขังมาส่งลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน พร้อมถ่ายรูปแบบแผลหรือร่องรอยการถูกทำร้าย ทำหนังสือแจ้งไปยังหน่วยงานบังคับบัญชา ระดับสูงของเจ้าหน้าที่ที่นำตัวผู้ต้องขังมาส่ง รายงานกรมราชทัณฑ์และแจ้งสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน⁴⁹

หน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ตามกฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทย เป็นไปในแนวทางการดูแลผู้ต้องขังกรณีได้รับการเจ็บป่วย และดูแลสุขภาพอนามัยโดยทั่วไป ในเรื่องของการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณนั้นมีกำหนดไว้แต่เฉพาะในกรณีการตรวจพบร่องรอยการถูกทำร้ายในวันรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาสู่เรือนจำที่กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่ตรวจร่างกายผู้ต้องขังที่รับตัวเข้ามาใหม่ซึ่งกำหนดไว้แต่เพียงเป็นหนังสือกรมราชทัณฑ์ ส่วนในภายหลังจากมีการรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้วมิได้มีบทบัญญัติหรือมาตรการใดที่กำหนดให้แพทย์รายงานการตรวจพบร่องรอยการถูกทำร้ายนั้นเพื่อให้มีการตรวจสอบสาเหตุของการทำร้ายหรือทารุณ อันเป็นการไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ที่กำหนดให้แพทย์รายงานต่อผู้บัญชาเรือนจำ ทราบหากตรวจพบว่าตามร่างกายผู้ต้องขังมีร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณ

⁴⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54

⁴⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 37

⁴⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/1160 เรื่องกำกับแนวทางปฏิบัติกรณีรับตัวผู้ต้องขังมีร่องรอยถูกทำร้าย

3.4.2 การร้องทุกข์

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการบัญญัติให้ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องทุกข์เรื่องราวใดๆต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง กล่าวคือ การร้องทุกข์นั้นจะทำด้วยวาจาหรือยื่นเป็นหนังสือก็ได้ หากเป็นการร้องทุกข์ด้วยวาจาให้เจ้าพนักงานที่ได้รับคำร้องทุกข์บันทึกคำร้องทุกข์ไว้⁵⁰ บันทึกคำร้องทุกข์หรือหนังสือร้องทุกข์นั้นต้องลงลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์และเจ้าพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์นั้นด้วย หนังสือร้องทุกข์หรือเรื่องราวหรือฎีกา ให้ผู้ต้องขังยื่นเรื่องราวต่อพัศดีหรือจะใส่ลงในที่ซึ่งจัดไว้เพื่อการนั้นก็ได้อีก ความในหนังสือร้องทุกข์เรื่องราวนั้นผู้ต้องขังจะขอรักษาเป็นความลับก็ได้โดยสอดหนังสือไว้แล้วปิดผนึก เขียนหน้าซองว่า “ลับ” ถ้าผู้ต้องขังมิได้เขียนให้เจ้าพนักงานเป็นผู้เขียน หนังสือร้องทุกข์เช่นว่านี้ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำอ่าน แต่มีหน้าที่จัดส่งไปยังผู้รับ⁵¹ นอกจากนี้เจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีอำนาจตรวจสอบจดหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง⁵²

ดังนั้น หากผู้ต้องขังต้องการร้องทุกข์ไปยังองค์กรอิสระต่างๆที่เกี่ยวข้องเช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ต้องขังก็สามารถเขียนจดหมายร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานดังกล่าวได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบจดหมาย

ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ โดยได้รับความคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับและได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดยพนักงานอัยการ การร้องทุกข์ดังกล่าวนั้นเป็นการเพิ่มเติมการคุ้มครองผู้ต้องขังจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 เพื่อให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพโดยขยายความคุ้มครองไปถึงผู้ต้องขังชาย

3.4.3 การใช้กำลังบังคับ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 บัญญัติห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อป้องกันตัวหรือกรณีผู้ต้องขังพยายามหลบหนีหรือใช้กำลังกายขัดขืนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ การใช้กำลังบังคับนั้นต้องใช้เพียงเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์เท่านั้นและต้องมี

⁵⁰ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 121

⁵¹ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 125

⁵² กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 120

การรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำทันที⁵³ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มี 3 ประเภทได้แก่

ก. การใช้เครื่องพันธนาการ

ห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้⁵⁴

- (1) ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่จะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมหรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (3) ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวไปนอกเรือนจำและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ
- (5) เมื่ออธิบดีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจากสภาพของเรือนจำสภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น

ให้ผู้บัญชาการกำหนดตัวพัสติผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ตาม (1) (2) หรือ (3) และสั่งเพิกถอนคำสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการนั้น การใช้เครื่องพันธนาการตาม (1) (2) (3) หรือ (4) กับผู้ต้องขังซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี ผู้ต้องขังที่มีอายุเกินหกสิบปี ผู้ต้องขังหญิง หรือผู้ต้องขังซึ่งเจ็บป่วย พัสติผู้มีอำนาจสั่ง เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หน้าที่ควบคุมแล้วแต่กรณี ต้องเห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการนั้นและให้ผู้สั่งใช้เครื่องพันธนาการบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้นไว้ด้วย

ข. การใช้อาวุธอย่างอื่นนอกจากอาวุธปืน

กรณีการใช้อาวุธอย่างอื่นนอกจากอาวุธปืนกฎหมายได้มีการบัญญัติให้เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธอื่นนอกจากอาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องขังกำลังหลบหนีหรือพยายามหลบหนีและเจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีทางป้องกันอย่างอื่นนอกจากการใช้อาวุธ
- (2) ผู้ต้องขังก่อความไม่สงบขึ้นและไม่เชื่อฟังเจ้าพนักงานเรือนจำห้ามปราม เช่น ผู้ต้องขังทะเลาะวิวาทกัน
- (3) ผู้ต้องขังใช้กำลังทำร้ายหรือพยายามทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือบุคคลอื่น

⁵³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 20

⁵⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21

ประเภทหรือชนิดของอาวุธที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะมีไว้ในครอบครองได้ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง⁵⁵

ค. การใช้อาวุธปืน

การใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังนั้นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าพนักงานเรือนจำที่จะใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขังได้เฉพาะกรณีดังต่อไปนี้

(1) ผู้ต้องขังมีอาวุธและขัดขืนไม่ยอมวางอาวุธ อันอาจเกิดอันตรายต่อเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น

(2) ผู้ต้องขังซึ่งกำลังหลบหนีโดยไม่ยอมหยุดเมื่อเจ้าพนักงานเรือนจำสั่งให้หยุดและไม่มีทางอื่นที่จะจับกุมได้

(3) ผู้ต้องขังตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปก่อความวุ่นวาย เปิดหรือพยายามเปิดหรือทำลายหรือพยายามทำลายประตู รั้ว กำแพง หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆภายในเรือนจำ หรือใช้กำลังทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น และไม่ยอมหยุดเมื่อเจ้าพนักงานเรือนจำสั่งให้หยุด

(4) ผู้ต้องขังใช้อาวุธทำร้ายหรือพยายามทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น

การใช้อาวุธปืนนั้นหากมีเจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีอำนาจเหนือตนอยู่ในที่นั้นด้วยและอยู่ในวิสัยที่จะรับคำสั่งได้ การใช้อาวุธปืนนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากเจ้าพนักงานเรือนจำผู้นั้นแล้วเท่านั้น⁵⁶

การที่เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุย่อมเป็นความผิดฐานเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ระวังโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี แต่หากเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งให้อำนาจไว้ เช่น เจ้าพนักงานเรือนจำทำร้ายผู้ต้องขังไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ก็เป็นเจตนาทำร้ายธรรมดา⁵⁷ อันเป็นความผิดต่อความปลอดภัยของร่างกายร่างกาย⁵⁸ ตามประมวลกฎหมายอาญา

นอกจากนี้การกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังหรือมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุยังเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น และหากศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกที่มีโทษเป็นโทษสำหรับความผิดโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ยังเป็นความผิดทางวินัยร้ายแรงตามพระราชบัญญัติระเบียบวินัยพลเรือน พ.ศ.2551

⁵⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 22

⁵⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 23

⁵⁷ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง, หน้า 345.

⁵⁸ คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า 152.

ด้วยซึ่งพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 บัญญัติให้ข้าราชการกรมราชทัณฑ์ ต้องปฏิบัติตามวินัยที่บัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติระเบียบวินัยพลเรือน พ.ศ. 2551 โดยต้องรับโทษทางวินัยมีอยู่ 5 สถาน คือ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดเงินเดือน ปลดออก ไล่ออก และยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

3.4.4 การแจ้ง

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์บัญญัติให้ในกรณีที่ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกฤจริต หรือจิตไม่ปกติ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งเรื่องดังกล่าวให้คู่สมรสของผู้ต้องขังนั้น ญาติ หรือบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ทราบโดยไม่ชักช้า⁵⁹ ในส่วนการแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอกเรือนจำเข้ามาทำการสอบสวนนั้นมีเฉพาะกรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิตที่กำหนดให้ฝ่ายทัณฑปฏิบัติหรือเวรทะเบียนเป็นผู้แจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อชันสูตรพลิกศพ รายงานให้ศาลทราบในกรณีเป็นผู้ต้องขังระหว่างสอบ ได้สวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณาคดีในศาล ทั้งศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเพื่อศาลจะได้สั่งจำหน่ายคดีต่อไป⁶⁰ การแจ้งการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณยังมีได้มีบทบัญญัติไปถึงการแจ้งการสอบสวนในกรณีนี้

⁵⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 56

⁶⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/2109 เรื่องกำกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเสียชีวิต

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดล่า) กับกฎหมายบังคับโทษต่างประเทศและประเทศไทย

ข้อกำหนดแมนเดล่า		สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	ประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์)	ประเทศแอฟริกาใต้	ประเทศไทย
การกำหนดบทบาทของแพทย์ในการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกร้ายหรือทารุณ		สอดคล้องบางส่วน	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	สอดคล้องบางส่วน
การร้องทุกข์		ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง
การใช้กำลังบังคับ		สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	สอดคล้อง	สอดคล้องบางส่วน
การแจ้ง	การเสียชีวิต เจ็บป่วย แก่ญาติ ผู้ต้องขัง	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	สอดคล้อง	สอดคล้อง
	การสอบสวนการ ทำร้าย	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง

จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศทั้งสามประเทศพบว่าในเรื่องของการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือการทารุณผู้ต้องขังจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นมีทั้งบทบัญญัติที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ในบางประเทศกรณีที่ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดโดยตรงนั้นกฎหมายบังคับโทษก็มีมาตรการอื่นที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณที่คล้ายคลึงกัน

บทที่ 4

บทวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือ ทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

จากการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงแนวทางในการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณเป็น 4 ประเด็นสำคัญคือ การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ การร้องทุกข์ การใช้กำลังบังคับและการแจ้ง อันเป็นแนวทางจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ.2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) และเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติของแต่ละประเทศกับข้อกำหนดดังกล่าวเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมมาพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทยต่อไป

4.1 การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้มีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นกว่าฉบับเดิมที่เคยกำหนดเพียงให้แพทย์มีหน้าที่ตรวจสุขภาพทางกายและจิตของผู้ต้องขังที่ป่วยและที่ร้องทุกข์ว่าป่วยเป็นประจำ ตลอดจนผู้ต้องขังที่ควรได้รับความเอาใจใส่จากแพทย์เป็นพิเศษ¹ เมื่อสุขภาพทางกายหรือจิตของผู้ต้องขังคนใดเป็นหรือจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงอันเนื่องมาจากการที่จะต้องถูกคุมขังต่อไป หรือจากภาวะต่างๆของการคุมขังนั้นให้แพทย์รายงานให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบและแพทย์จะต้องตรวจตราและเสนอคำแนะนำไปยังผู้บัญชาการเรือนจำเป็นปกติ ในเรื่องของ ปริมาณและคุณภาพของอาหารผู้ต้องขัง อนามัย ความสะอาดของเรือนจำและของผู้ต้องขัง การสุขาภิบาล แสงสว่างและการระบายอากาศของเรือนจำ ความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มหลับนอน การจะปฏิบัติตามข้อบังคับเกี่ยวกับพลศึกษาและกีฬาในกรณีไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้ฝึกควบคุมโดยเฉพาะ² ซึ่งล้วนเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจโดยทั่วไปของผู้ต้องขัง

¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 ข้อ.15

² ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 ข้อ.26

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องนี้โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำต้องมีหน้าที่แยกจากงานบริหารเรือนจำอย่างชัดเจน และฟังที่จะปฏิบัติงานตามหลักจรรยาบรรณทางการแพทย์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันกับหลักที่ใช้ดูแลผู้ป่วยภายนอกเรือนจำ เจ้าหน้าที่มีหน้าที่ดูแล ประเมิน และรักษาสุขภาพกายและจิตของผู้ป่วย เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริหารจัดการเรือนจำ เช่น การลงโทษทางวินัย การตัดสินใจทางการแพทย์ใดๆ ต้องไม่ถูกแทรกแซงหรือละเลยจากเจ้าหน้าที่คนอื่นนอกจากนี้

หากจากการตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนรับตัวเข้าเรือนจำหรือจากการรักษาพยาบาลหลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่รายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำหากพบว่าผู้ต้องขังมีอาการหรือร่องรอยที่อาจเกิดจากการทรมานหรือการปฏิบัติไร้มนุษยธรรมเพื่อให้ผู้บัญชาการเรือนจำเข้ามาทำการตรวจสอบ³ นอกจากนี้ยังกำหนดให้แพทย์มีหน้าที่ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพแห่งการคุมขังใดๆ ส่งผลกระทบต่อหรือจะส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง⁴ หรือกรณีพบว่าการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใดๆ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังแพทย์พึงให้คำปรึกษากับผู้บัญชาการเรือนจำกรณีเห็นว่าจำเป็นต้องยุติหรือปรับเปลี่ยนมาตรการดังกล่าวเนื่องจากเหตุผลของสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง⁵

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่รักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้นด้วย อย่างน้อยหนึ่งคนและให้บุคคลเหล่านี้ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจร่างกายผู้ต้องขัง การดูแลอนามัย การสุขภาพและการตรวจสุขภาพตามความจำเป็น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการออกกำลังกายตามสมควร การจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม⁶

เมื่อแพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำพบผู้ต้องขังเจ็บป่วยจะต้องมีการรักษาพยาบาลหรือเมื่อพบว่ามิโรคติดต่อซึ่งจะลุกลามเป็นภัยแก่ผู้อื่นให้แพทย์ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติแก่แพทย์และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำที่จะต้องพยายามปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ในส่วนที่

³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 34

⁴ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 33

⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 46

⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 54

เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังนั้น หากแพทย์ตรวจพบว่าผู้ต้องขังคนใดป่วยเจ็บซึ่งจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำ ให้แพทย์แจ้งต่อพัศดีและทำรายงานยื่นต่อผู้บังคับบัญชาการเรือนจำ ในรายงานนั้นให้ชี้แจงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบ ความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการป่วยเจ็บและสถานรักษาพยาบาลนอกเรือนจำที่เห็นควรให้จัดส่งตัวไปรักษาพยาบาล

จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของแพทย์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นหน้าที่ในการรักษาโดยทั่วไป และหน้าที่ในการแจ้งต่อผู้บัญชาการเรือนจำให้ทราบถึงอาการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังนั้นแตกต่างกับการแจ้งเมื่อพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 การแจ้งตามกฎหมายดังกล่าวเป็นกรณีที่แพทย์เห็นว่าผู้ต้องขังเจ็บป่วยและมีความจำเป็นจะต้องส่งตัวไปรักษานอกเรือนจำซึ่งไม่ใช่กรณีการกำหนดหน้าที่ของแพทย์เพื่อเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำในการปฏิบัติที่เป็นการทำร้าย ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทารุณหรือใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุ

การรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำได้มีหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางการปฏิบัติกรณีรับตัวผู้ต้องขังมีร่องรอยถูกทำร้าย โดยกำหนดให้เรือนจำดำเนินการให้แพทย์ตรวจรักษาและออกไปรับรองแพทย์แก่ผู้ต้องขังและหากผู้ต้องขังจำต้องได้รับการรักษาทางการแพทย์ ให้แพทย์ดำเนินการรักษาในทันที และให้เรือนจำส่งข้อมูลให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพื่อดำเนินการสอบสวนสาเหตุการได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจนั้นต่อไป เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการถูกทำร้ายขณะจับกุมเพื่อให้รับสารภาพ⁷ และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่นำตัวผู้ต้องขังมาส่งโดยเรือนจำ

อย่างไรก็ตามกฎหมายยังมีได้มีบทบัญญัติไปถึงแนวทางการปฏิบัติกรณีพบผู้ต้องขังมีร่องรอยการถูกทำร้ายขณะอาศัยอยู่ในเรือนจำเพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเองขณะอยู่ในเรือนจำ

จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น กฎหมายบังคับโทษได้กำหนดถึงบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ที่นอกจากหน้าที่ตรวจดูแลสุขภาพโดยทั่วไปของผู้ต้องขัง รักษาผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย แพทย์ยังมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เจ้าพนักงานเรือนจำก่อนมีการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังและหากมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ก็มีหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมซึ่งต้องกระทำเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดแมนเดลาและเป็นข้อดีในแง่ของการคุ้มครองช่วยเหลือต่อผู้ต้องขังที่

⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ยธ. 0705/2408 แนวทางปฏิบัติกรณีรับตัวผู้ต้องขังมีร่องรอยถูกทำร้าย

อาจได้รับการเจ็บป่วยจากการลงโทษทางวินัยหรือใช้เครื่องพันธนาการ⁸ ในกรณีนี้ตามบัญญัติกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ให้แพทย์เป็นผู้จัดให้มีผู้คอยตรวจตรารักษาคูต้องซึ่งที่ถูกขังเดี่ยวและสังเกตเมื่อผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยและให้มีการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังนั้น⁹ ไม่ได้เจาะจงว่าผู้ต้องขังนั้นจะต้องเป็นแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ การกำหนดหน้าที่โดยชัดแจ้งให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เป็นผู้ทำการตรวจตราและทำการรักษาคูต้องซึ่งย่อมทำให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลรักษาได้ทันทั่วถึงกว่า เนื่องจากแพทย์และเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ย่อมมีความเชี่ยวชาญในการสังเกตอาการหรือการรักษาที่ดีกว่ากำหนดให้แพทย์เป็นผู้จัดให้มีบุคคลใดเป็นผู้ตรวจตรา

ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์) แพทย์มีหน้าที่รายงานถึงความเสี่ยงต่อชีวิตร่างกาย และจิตใจ ของผู้ต้องขังในการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขัง¹⁰ เพื่อเป็นการคุ้มครองสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ต้องขังที่อาจได้รับอันตรายจากการถูกลงโทษทางวินัยของเรือนจำ และในส่วนกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้มีการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ โดยแพทย์มีหน้าที่ในการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังแล้วแพทย์มีหน้าที่ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังและทำการรักษาอย่างเหมาะสมในทันทีหลังจากมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง¹¹ เนื่องจากการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นย่อมมีความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะได้รับบาดเจ็บ

แม้ว่ากฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศทั้ง 3 ประเทศนี้จะมีได้บัญญัติให้สอดคล้องโดยตรงกับการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ที่ให้แพทย์มีหน้าที่แจ้งแก่ผู้บัญชาการเรือนจำหากพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2560 แต่ก็ได้มีบทบัญญัติที่เป็นการช่วยเหลือผู้ต้องขังกรณีที่มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังซึ่งอาจความมีรุนแรงถึงขั้นผู้ต้องขังผู้นั้นได้รับบาดเจ็บ หากมิได้มีบทบัญญัติกำหนดหน้าที่ของแพทย์ในการดูแลรักษาคูต้องซึ่งไว้อย่างชัดเจนผู้ต้องขังอาจถูกเพิกเฉยหรือไม่ได้รับการรักษาอย่างเหมาะสมซึ่งถือเป็นความบกพร่องของภาครัฐในการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองเนื่องจากแม้ผู้ต้องขังจะเป็นผู้ที่ต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการจากการที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดหรือตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่าได้เป็นผู้กระทำความผิดในกรณีฝากขังระหว่างการพิจารณาคดี สิทธิทางด้านร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีแม้ผู้นั้นจะเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดมาก็ควรที่จะได้รับการคุ้มครอง

⁸ Execution of sentence law 2001,Article 107

⁹ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ.118

¹⁰ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article 289

¹¹ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 32

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ

ข้อกำหนดแมนเดลา	นอกจากหน้าที่ในการดูแลสุขภาพอนามัยและตรวจร่างกายในวันแรกกับผู้ต้องขังและภายหลังจากนั้น แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่ต้องบันทึกและรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำหากพบร่องรอยการถูกทำร้าย
กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย	แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่ตรวจร่างกายผู้ต้องขังในวันแรกรับตัวเข้ามาในเรือนจำ ดูแลรักษาสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง ดูแลรักษาผู้ต้องขังที่ป่วยหรือได้รับบาดเจ็บ
กฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	นอกจากหน้าที่ในการดูแลสุขภาพอนามัยและตรวจร่างกายในวันแรกกับผู้ต้องขัง แพทย์มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เจ้าพนักงานเรือนจำก่อนมีการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังและหากมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังแพทย์มีหน้าที่ในการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังนั้น
กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์)	นอกจากหน้าที่ในการดูแลสุขภาพอนามัยและตรวจร่างกายในวันแรกกับผู้ต้องขัง แพทย์มีหน้าที่ตรวจผู้ต้องขังที่ได้รับการลงโทษทางวินัยและรายงานความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะได้รับอันตรายต่อร่างกายหรือจิตใจให้แก่เจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์
กฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้	นอกจากหน้าที่ในการดูแลสุขภาพอนามัยและตรวจร่างกายในวันแรกกับผู้ต้องขัง กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังและทำการรักษาอย่างเหมาะสมในทันทีหลังจากมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง

จากตารางเปรียบเทียบบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือกรณีมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง จะเห็นได้ว่าจากการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ในการแจ้งแก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบเกี่ยวกับร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 นั้น กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิว

เซาท์เวลส์) ประเทศแอฟริกาใต้ ยังมิได้มีการบัญญัติถึงหน้าที่ในการบันทึกและแจ้งเกี่ยวกับการพบร่องรอยการถูกทำร้ายแก่ผู้บัญชาการเรือนจำไว้โดยชัดแจ้ง ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องใหม่ที่ได้เพิ่มเติมขึ้นจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับเดิมแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของแพทย์ให้มีส่วนช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณหรือใช้อำนาจเกินสมควรทั้งยังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำในการที่จะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควร ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณอันเป็นการปฏิบัติที่ฝ่าฝืนต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยจึงควรที่จะนำแนวทางการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมาใช้กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นกฎหมายบังคับโทษของไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพื่อเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำและยังเป็นประโยชน์แก่ตัวเจ้าพนักงานเรือนจำในแง่หากมีร่องรอยในการปฏิบัติดังกล่าว นอกจากนั้นการกำหนดหน้าที่ให้แพทย์เข้าทำการตรวจและรักษาผู้ต้องขังโดยเร็วหลังจากมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง ตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ย่อมเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ได้รับบาดเจ็บให้ได้รับการรักษาอย่างเหมาะสมและทันเวลา และการกำหนดให้แพทย์เข้าให้คำปรึกษาหรือคอยตรวจตราเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขังซึ่งปัจจุบันมีเพียงการลงโทษโดยวิธีขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือนเท่านั้นที่มีความสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังเกินสมควรเนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง การกำหนดให้แพทย์เข้าทำการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังที่ถูกใช้เครื่องพันธนาการตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีย่อมเกิดประโยชน์ในแง่การคุ้มครองสิทธิทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง อันจะป้องกันการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการโหดร้ายทารุณกับผู้ต้องขังอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการแก้ไขพัฒนากฎหมายบังคับโทษไทยให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 และแนวทางตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีประเทศออสเตรเลียในรัฐนิวเซาท์เวลส์ และประเทศแอฟริกาใต้ ในเรื่องของการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์เห็นว่ามีความเป็นไปได้เนื่องจาก พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ในปัจจุบันก็มิได้มีการบัญญัติให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของแพทย์มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริหารเรือนจำและมีการกำหนดให้ในแต่ละเรือนจำมีแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์อยู่แล้วทุกเรือนจำ แต่ในทาง

ปฏิบัติยังมีปัญหาในด้านการขาดแคลนบุคลากรในการทำหน้าที่นี้ จึงอาจจะต้องจัดให้มีแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์จากภายนอกเรือนจำเข้ามาทำหน้าที่

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ควรที่จะมีการกำหนดเพิ่มเติมในส่วนของบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ไว้โดยชัดเจน ดังนี้

(1) กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่แจ้งและรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำทราบหากพบร่องรอยการถูกทำร้าย ทั้งในวันแรกจับตัวผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และภายหลังจากที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในเรือนจำแล้ว

(2) กำหนดหน้าที่ของแพทย์ในการการเข้าตรวจและรักษาผู้ต้องขังในทันทีหลังมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเพื่อเข้ารับการรักษาผู้ต้องขังได้ทันเวลาหากผู้ต้องขังผู้นั้นได้รับบาดเจ็บร้ายแรง

(3) กำหนดหน้าที่ให้แพทย์ให้คำปรึกษาแก่เจ้าพนักงานเรือนจำในการลงโทษทางวินัยโดยวิธีขังเดี่ยวกับผู้ต้องขัง

(4) กำหนดหน้าที่ในการเข้าตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังที่ถูกใช้เครื่องพันธนาการในเรือนจำและถูกลงโทษขังเดี่ยวอย่างสม่ำเสมอ

เพื่อประโยชน์ในการเข้าช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับบาดเจ็บได้ทันเวลาจากการถูกใช้กำลังบังคับและยังเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

4.2 การร้องทุกข์

กรณีที่ผู้ต้องขังได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในเรือนจำ การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์เป็นช่องทางสำคัญที่ผู้ต้องขังจะสามารถร้องขอความเป็นธรรมให้แก่ตนเอง ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับเดิมในส่วนของการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังให้มีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการร้องทุกข์กล่าวหาว่ามีการทรมานหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีต่อผู้ต้องขัง กล่าวคือ การร้องทุกข์นั้นจะต้องมีหลักประกันความปลอดภัยและในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการให้กระทำอย่างเป็นความลับผู้ต้องขังจะต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ช่มชู้ หรือได้รับผลกระทบในทางลบใดๆอันเนื่องมาจากการยื่นคำร้องทุกข์นั้น¹²

¹² ข้อกำหนดที่มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ.57

การกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือเป็นการข่มขู่หรือคุกคามเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังจะต้องดำเนินการในทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ล่าเลยโดยเจ้าหน้าที่อิสระจากองค์กรระดับชาติ¹³ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความช่วยเหลือได้อย่างทันเวลาในสถานะแวดล้อมที่มีความปลอดภัย เป็นความลับและลดปัญหากรณีที่มีการข่มขู่หรือแค้นผู้ต้องขัง

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ในเรื่องการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 คือ กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในอันที่จะยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือตุลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ตามที่รัฐมนตรีกำหนด¹⁴ ต่อมาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้การร้องทุกข์ แบ่งเป็น 2 กรณี

กรณีแรก การร้องทุกข์ในเรื่องทั่วไปผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือตุลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง¹⁵

การร้องทุกข์นั้นผู้ต้องขังจะทำเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ การยื่นหนังสือร้องทุกข์นั้นผู้ต้องขังต้องยื่นต่อพัศดีหรือใสในที่ซึ่งเรือนจำจัดทำไว้ ข้อความในหนังสือร้องทุกข์ ฎีกาหรือเรื่องราวนั้น หากผู้ต้องขังต้องการให้เป็นความลับจะขอรักษาความลับได้โดยการสอดหนังสือไว้ในซองหรือผนึกซองนั้น พร้อมเขียนหน้าซองว่า “ลับ” ถ้าหากผู้ต้องขังไม่ได้เขียนข้อความดังกล่าว เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องเขียนไว้เมื่อทราบความประสงค์ของผู้ต้องขังที่ต้องการให้เป็นความลับและห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำอ่านแต่เจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่ส่งคำร้องทุกข์ดังกล่าวไปยังผู้รับ หากเป็นหนังสือตุลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ให้เจ้าพนักงานเรือนจำดำเนินการส่งไปยังอธิบดีเพื่อที่จะดำเนินการต่อไป¹⁶

¹³ ข้อกำหนดที่มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ.57

¹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 34 ภายใต้บังคับบทบัญญัติในภาค 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบา และลดโทษ ผู้ต้องขังยังมีสิทธิในอันที่จะยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ อธิบดี รัฐมนตรี หรือตุลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ตามที่รัฐมนตรีกำหนด

¹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 46

¹⁶ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ. 121

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเพิ่มให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องทุกข์หรือเรื่องราวใดๆต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะร้องทุกข์ด้วยวาจาหรือยื่นเป็นหนังสือ ซึ่งเป็นการขยายโอกาสในการร้องทุกข์ให้แก่ผู้ต้องขังในการยื่นคำร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง การยื่นร้องทุกข์เป็นหนังสือนั้นจะต้องยื่นต่อพศติเรือนจำหรือใส่หนังสือร้องทุกข์นั้นในตู้รับเรื่องราวร้องทุกข์ ซึ่งจะต้องผ่านขั้นตอนภายในเรือนจำต่างๆอีกมาก กล่าวคือ หากต้องการให้เป็นความลับจะต้องเขียนไว้ว่า “ลับ” หรือแจ้งความประสงค์ให้กับเจ้าพนักงานเรือนจำทราบซึ่งมีความเสี่ยงต่อการถูกข่มขู่ หรือความปลอดภัยของผู้ต้องขังเนื่องจากการร้องทุกข์เรื่องดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อตัวเจ้าพนักงานเรือนจำผู้ที่ถูกร้องเรียน แม้จะมีบทบัญญัติห้ามเจ้าพนักงานเรือนจำเปิดอ่านหนังสือร้องทุกข์ที่เขียนข้อความว่า “ลับ” แต่ก็เป็นที่คาดเดาได้ว่าผู้ต้องขังจะร้องทุกข์ในเรื่องใดหากมีเหตุการณ์ทำร้าย การปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทรมาน การใช้กำลังบังคับหรือลงโทษเกินสมควรแก่เหตุ อีกทั้งได้มีการบัญญัติให้การตรวจสอบหรือดำเนินการกับคำร้องทุกข์ที่ผู้ต้องขังยื่นต้องดำเนินการในระยะเวลาเพียงใด ซึ่งหากมีการยื่นเรื่องร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้น หากดำเนินการล่าช้าอาจเกิดผลเสียกับผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น

มีข้อสังเกตว่าหากกรณีมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำการตรวจเยี่ยมเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติเปิดช่องให้ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ด้วยวาจาหรือยื่นเป็นหนังสือได้ด้วย อย่างไรก็ตามกฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทยยังไม่ได้มีบทบัญญัติแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมในการร้องทุกข์กรณีการร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหากได้มีการเข้าตรวจเยี่ยมเรือนจำรวมถึงข้อกำหนดในเรื่องของการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องขังทราบว่าตนมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เข้าทำการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติคุ้มครองในเรื่องของการส่งจดหมายร้องทุกข์ หรือเรื่องราวใดๆ เจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีอำนาจตรวจสอบจดหมายร้องทุกข์นั้น¹⁷ ผู้ต้องขังจึงสามารถส่งจดหมายร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานของรัฐต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ การส่งจดหมายปิดผนึกหรือจดหมายลับออกนอกเรือนจำนั้นผู้ต้องขังจะต้องทำบันทึกเพื่อขออนุญาตจากผู้บังคับแดนและได้รับอนุญาตจึงสามารถเขียนจดหมายปิดผนึกได้ ผู้ต้องขังต้องเขียนจดหมายให้ห้องที่แต่ละแดนจัดให้เป็นพิเศษโดยเจ้าหน้าที่ไม่สามารถอ่านหรือเห็นถ้อยคำใดๆในจดหมายได้ จากนั้นผู้ต้องขังจะต้องนำจดหมายปิดผนึกนั้นยื่นแก่ผู้บังคับแดน จากนั้นผู้บังคับแดน

¹⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 29

จะนำจดหมายดังกล่าวพร้อมกับบันทึกรายงานแก่ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น¹⁸ จะเห็นได้ว่าการส่งจดหมายร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานของรัฐนั้นข้อมูลต่างๆตามที่ได้เขียนจะถูกปิดเป็นความลับแต่อย่างไรก็ตามยังมีได้มีขั้นตอนที่เป็นการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้ต้องขังกรณียื่นคำร้องทุกข์ที่เกี่ยวข้องการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเนื่องจากขั้นตอนการรักษาความปลอดภัยนั้นมักเกิดขึ้นภายหลังจากที่หน่วยงานที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ได้ทราบถึงการร้องทุกข์นั้นแล้ว

กรณีที่สอง การยื่นเรื่องร้องทุกข์กรณีที่เกี่ยวข้องกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยผู้ต้องขังจะได้รับการคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับและได้รับการไต่สวนโดยพนักงานอัยการ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง¹⁹ บทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวเป็นการบัญญัติเพิ่มเติมใหม่จากพระราชบัญญัติฉบับเดิมโดยมีที่มาจากการบัญญัติเพื่อให้สอดคล้องกับการคุ้มครองผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงที่แจ้งการล่วงละเมิดต้องได้รับการคุ้มครอง การสนับสนุนและการให้คำปรึกษาโดยทันทีและข้อเรียกร้องของพวกเธอต้องได้รับการสืบสวนสอบสวนโดยผู้มีอำนาจที่เป็นอิสระ โดยให้ความเคารพเต็มที่ต่อหลักการรักษาความลับ มาตรการการคุ้มครองต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อความเสี่ยงในการถูกแก้แค้นโดยผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำละเมิด²⁰ แต่ได้ปรับให้คุ้มครองครอบคลุมไปถึงผู้ต้องขังชายอย่างเท่าเทียมกันด้วย²¹

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 และข้อกำหนดกรุงเทพ เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่มีได้มีสภาพบังคับเป็นกฎหมาย แต่เป็นเครื่องมือที่เหล่าประเทศสมาชิกมีความเห็นและตกลงร่วมกันว่าสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่พึงประสงค์ แต่มิได้มีการกำหนดโทษไว้สำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตาม ในทางกฎหมายระหว่างประเทศเรียกว่า “soft law” ข้อกำหนดแมนเดล่า หรือ United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners(The Nelson Mandel Rules) ถือเป็นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหา จึงถือเป็น

¹⁸ ปิยะมิตร บุญนำพา, "ปัญหาในการตรวจจดหมายผู้ต้องขัง," (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558), หน้า 62.

¹⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 47

²⁰ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 25

²¹ นราธิป ชำนาญศรี, "ตารางเปรียบเทียบ พ.ร.บ. ราชทัณฑ์" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2560. แหล่งที่มา:

การทดแทนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ฉบับเดิม ส่วนข้อกำหนดกรุงเทพ ยกเว้นขึ้นเพื่อเป็นส่วนเพิ่มเติมของ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 ขยายความเฉพาะในประเด็นความละเอียดอ่อนทางเพศที่จำเป็นต้องวางหลักให้แตกต่างเป็นพิเศษจากหลักการใหญ่อีกนัยหนึ่งคือข้อกำหนดกรุงเทพควรที่จะพิจารณาใช้ควบคู่กับข้อกำหนดแมนเดลา²²

เมื่อพิจารณาถึงข้อกำหนดแมนเดลาในประเด็นการร้องทุกข์นั้นได้มีกำหนดหลักในการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ว่า ข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีผู้ต้องขัง จะต้องมีการดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันและอย่างไม่ลำเอียง โดยเจ้าหน้าที่อิสระระดับชาติที่มีอำนาจหน้าที่โดยไม่ว่าจะมีการสอบสวนภายในเรือนจำหรือไม่ และหากมีเหตุผลควรเชื่อได้ว่าการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีผู้ต้องขัง ผู้บัญชาการเรือนจำต้องรายงานข้อมูลดังกล่าวโดยไม่ชักช้าต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอิสระจากผู้บริหารเรือนจำและต้องสอบสวนโดยพลัน²³ ซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่สอดคล้องกันกับข้อกำหนดกรุงเทพแต่ให้การคุ้มครองผู้ต้องขังครอบคลุมมากกว่าการให้การคุ้มครองเฉพาะประเด็นเรื่องเพศตามข้อกำหนดกรุงเทพที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้นำมาเป็นหลักในการบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องขังที่ร้องทุกข์กรณีที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศตามมาตรา 47 เมื่อพิจารณาถึงความร้ายแรงของผลที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทรมาน ความเสียหายที่อาจเกิดกับร่างกายผู้ต้องขังนั้นก็มิได้ยิ่งหย่อนไปกว่าการถูกล่วงละเมิดทางเพศที่ได้รับการคุ้มครอง การถูกทำร้ายหรือทารุณนั้นน่าจะนำไปสู่การเสียชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำอีกด้วย

จากการศึกษากฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับโอกาสตามความต้องการของตนเองในการใช้สิทธิร้องเรียนเรื่องราวที่เกี่ยวกับตนเองต่อผู้บัญชาการเรือนจำ โดยจะต้องมีการจัดเวลาให้ผู้ต้องขังเข้าพบด้วยและในกรณีที่ผู้ต้องขังร้องเรียนต่อผู้แทนผู้ตรวจการเรือนจำในเวลาตรวจเรือนจำ จะต้องเป็นหลักประกันว่าผู้ต้องโทษคนหนึ่งคนใดสามารถบอกกล่าวเกี่ยวกับเรื่องของตนต่อเขาได้²⁴ นอกจากนี้ผู้ต้องขังอาจมีคำร้องขอต่อศาลคัดค้านมาตรการเรื่องหนึ่งเรื่องใดเกี่ยวกับการบังคับโทษ เมื่อผู้ร้องเห็นว่ามาตรการหรือการปฏิบัติหรือการละเว้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ศาลบังคับโทษที่พนักงานเจ้าหน้าที่

²² สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบวรลักษณ์ ทองมาก, "The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์," จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIU)

²³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อที่ 57

²⁴ Execution of sentence law 2001,Article.108

บังคับโทษอยู่ในเขตเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องโดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ยื่นคำร้อง เจ้าหน้าที่บังคับโทษที่เป็นผู้ออกมาตรการที่เป็นเหตุขอให้เพิกถอนหรือถูกปฏิเสธโดยคำร้องหรือที่ละเว้น²⁵

จะเห็นว่ากฎหมายบังคับโทษของสหพันธรัฐเยอรมนีแม้ไม่ได้มีการบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณโดยตรงแต่มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังร้องทุกข์แก่ศาลบังคับโทษซึ่งธรรมนูญศาลได้กำหนดให้จัดตั้งแผนกบังคับโทษทางอาญาเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับโทษในกรณีเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่หรือใช้มาตรการที่เป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำ แต่อย่างไรก็ตามระบบศาลของประเทศไทยไม่มีศาลบังคับโทษการบริหารจัดการเรือนจำเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารการกำหนดมาตรการร้องทุกข์ตามกรณีกฎหมายบังคับโทษของสหพันธรัฐเยอรมนีในทางปฏิบัติจึงเป็นไปได้ยาก

กฎหมายบังคับโทษของประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)นั้นกฎหมายเปิดโอกาสผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ได้หลายช่องทางไม่ว่าจะเป็นการร้องทุกข์ต่อตัวเจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอกที่เข้ามาตรวจเยี่ยมเรือนจำขณะที่ไปตรวจเยี่ยมเรือนจำ โดยผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งวันและเวลาที่เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจเยี่ยมเรือนจำจะเข้ามาทำการตรวจเยี่ยมให้แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ เจ้าหน้าที่ธุรการ และผู้ต้องขังทุกคนทราบ หากผู้บัญชาการเรือนจำพบว่ามีคำร้องทุกข์หรือคำร้องเรียนของผู้ต้องขังคนใดยังไม่ได้รับการแก้ไขจากเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบว่าเขาสามารถยื่นคำร้องทุกข์นั้นต่อเจ้าหน้าที่ผู้มาตรวจเยี่ยมเรือนจำได้ การร้องทุกข์โดยการยื่นหนังสือร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องเรียนทางโทรศัพท์ถึง Corrective Service Support Line(CSSL)ซึ่งเป็นบริการของกรมราชทัณฑ์เพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์ของผู้ต้องขังโดยไม่เสียค่าบริการ²⁶

บริการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังทางโทรศัพท์ในรูปแบบดังกล่าวของประเทศไทยยังไม่มีใช้การติดต่อทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขังเป็นไปในเรื่องของการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังติดต่อหาญาติภายนอก²⁷

ในประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)กรณีการร้องเรียนในเกี่ยวกับเรื่องที่ร้ายแรง เช่น ข้อร้องเรียนที่เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศจากการกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำ หรือ

²⁵ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 136.

²⁶ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน้า 82.

²⁷ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูแลกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ข้อที่ 27

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยโหดร้ายทารุณ ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนถึงผู้ตรวจการแผ่นดินได้โดยตรงและไม่ต้องผ่านขั้นตอนการยื่นคำร้องทุกข์ตามขั้นตอนของเรือนจำเนื่องจากเห็นว่าหากมีการร้องเรียนตามขั้นตอนภายในเรือนจำก่อนผู้ต้องขังอาจถูกตัดโอกาสในการร้องเรียนครั้งนั้นได้โดยข้อความหรือคำร้องทุกข์ที่ส่งถึงหน่วยงาน จะเป็นความลับและเจ้าพนักงานจากเรือนจำไม่มีสิทธิที่จะเปิด²⁸ ซึ่งมีข้อดีคือการเข้าถึงการร้องทุกข์ได้หลายช่องทางและมีขั้นตอนการปฏิบัติที่รวดเร็วเพราะไม่จำเป็นต้องยื่นคำร้องทุกข์ตามขั้นตอนในเรือนจำ

กฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์หรือคำร้องขอของเขาได้ในทุกวันโดยจะยื่นต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานเรือนจำก็ได้ ถ้าการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับการถูกทำร้ายร่างกาย จะต้องให้ผู้ต้องขังรับการตรวจสุขภาพทันทีและได้รับการรักษาโดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์

หากผู้ต้องขังไม่พอใจกับผลของการร้องทุกข์ของตน ผู้ต้องขังอาจแสดงพร้อมทั้งเหตุผลที่ทำให้เกิดความไม่พอใจไปยังผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องนำเรื่องราวร้องทุกข์นี้ส่งไปยังคณะกรรมการแห่งชาติ ผลการพิจารณาของคณะกรรมการแห่งชาติ (National Commissioner) จะต้องแจ้งแก่ผู้ต้องขังและถ้าไม่พอใจกับผลการพิจารณาของคณะกรรมการแห่งชาติ ผู้ต้องขังอาจส่งเรื่องไปยังผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ (Independent Correctional Centre Visitor) ตามขั้นตอนต่อไป²⁹

นอกจากการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้วผู้ต้องขังยังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ไปยัง ผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ (Independent Correctional Center) ได้โดยตรงโดยไม่ต้องยื่นผ่านขั้นตอนภายในเรือนจำ จะเห็นได้ว่ากฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ได้มีการคุ้มครองผู้ต้องขังเป็นพิเศษมากกว่าประเทศอื่นคือการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายที่กฎหมายกำหนดให้ได้รับการตรวจและรักษาในทันที

²⁸ Ombudsmen New South Wales, "Corrective Services, What Can Inmates and Offenders Complain About? ."

²⁹ Lukas Muntingh,

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบเรื่องการร้องทุกข์

ข้อกำหนดแมนเดลา	<p>จะต้องมีหลักประกันความปลอดภัยและในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการให้กระทำอย่างเป็นความลับ ผู้ต้องขังจะต้องไม่ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกตอบโต้ ช่มชู้ หรือได้รับผลกระทบในทางลบใดๆอันเนื่องมากจากการยื่นคำร้องทุกข์นั้น</p> <p>การกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติ หรือลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายหรือเป็นการย้ายยศศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังจะต้องดำเนินการในทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ลำเอียงจากเจ้าหน้าที่อิสระระดับชาติ</p>
กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย	<p>การร้องทุกข์แบ่งออกเป็น 2 กรณี</p> <p>กรณีแรก ร้องทุกข์กรณีทั่วไป มีขั้นตอนการเก็บรักษาความลับแต่ไม่ได้มีหลักประกันความปลอดภัยแก่ผู้ต้องขัง</p> <p>กรณีที่สอง ร้องทุกข์กรณีถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ</p>
กฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	<p>มีบทบัญญัติให้มีหลักประกันความปลอดภัยแก่ผู้ต้องขังที่ยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ ผู้ต้องขังสามารถยื่นร้องทุกข์ต่อศาลบังคับโทษเกี่ยวกับการใช้มาตรการกับตน</p>
กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)	<p>นอกจากการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามขั้นตอนปกติผู้ต้องขังมีสิทธิยื่นเรื่องร้องทุกข์หรือร้องเรียนไม่ว่าจะเป็นหนังสือหรือโทรศัพท์ถึง Corrective Service Support Line ในกรณีการร้องเรียนในเกี่ยวกับเรื่องที่ร้ายแรง โดยไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการยื่นเรื่องร้องทุกข์ในเรือนจำโดยข้อความจะถูกปิดเป็นความลับ</p>
กฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้	<p>นอกจากการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ตามขั้นตอนปกติแล้วผู้ต้องขังยังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ไปยัง ผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ (Independent Correctional Center) ได้โดยตรง</p> <p>ถ้าการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับถูกทำร้ายร่างกาย จะต้องให้ผู้ต้องขังรับการตรวจสุขภาพทันทีและได้รับการรักษาโดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์</p>

จะเห็นได้ว่ากฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยยังมิได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้ต้องขังมิให้ถูกทำร้ายหรือทารุณ จากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำในการร้องทุกข์เท่าที่ควรโดยมีการจำกัดความคุ้มครองเป็นพิเศษเฉพาะกรณีการร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ การเก็บรักษาเป็นความลับและได้รับการตรวจสอบจากพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระภายนอกเรือนจำ ที่ให้ได้รับการคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที

กฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศทั้งสามประเทศล้วนให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ต้องขังให้ได้รับสิทธิในการร้องทุกข์ในเรื่องการถูกทำร้ายหรือปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันมีลักษณะเป็นการทารุณอย่างเต็มที่แม้จะไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ทั้งหมด แต่ก็ได้ให้ความสำคัญกับการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังโดยมีมาตรการคุ้มครองอย่างอื่นแทนอย่างประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)และประเทศแอฟริกาใต้ที่ได้มีการกำหนดให้มีการร้องทุกข์ได้หลายวิธี ผู้ต้องขังโดยเฉพาะที่ผู้ต้องขังไม่จำเป็นต้องยื่นเรื่องร้องทุกข์ตามขั้นตอนภายในที่เรือนจำกำหนดซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องขังมากกว่าในแง่ความรวดเร็วในการได้รับความช่วยเหลือ การรักษาความลับและความปลอดภัยของตัวผู้ต้องขังที่ร้องทุกข์

ดังนั้น เพื่อประโยชน์สูงสุดที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการร้องทุกข์พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการร้องทุกข์กรณีผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำให้ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษเช่นเดียวกับการคุ้มครองกรณีผู้ต้องขังถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ตามมาตรา 47 และการบัญญัติถึงการแจ้งข่าวการเข้าตรวจเยี่ยมเรือนจำของหน่วยงานต่างๆของรัฐที่เกี่ยวข้องและขั้นตอนการร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องที่เข้ามาทำการตรวจเยี่ยมเรือนจำ

4.3 การใช้กำลังบังคับ

การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง หมายถึง การใช้กำลังให้มีผลโดยตรงต่อบุคคลหรือทรัพย์สินโดยใช้กำลัง การใช้อุปกรณ์ช่วยและการใช้อาวุธ³⁰ เช่น การใช้อาวุธปืน การใช้เครื่องพันธนาการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องไม่ใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเว้นแต่เพื่อป้องกันตัวหรือกรณีที่มีความพยายามหลบหนี หรือเมื่อมีการใช้กำลังทาง

³⁰ อานี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 130.

กายภาพทั้งในทางที่ก้าวร้าวหรือตึงตัน เพื่อขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เลือกการใช้กำลัง การใช้กำลังนั้นต้องใช้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น และต้องรายงานเหตุการณ์ให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบโดยทันที³¹

กรณีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังกำหนดให้โดยหลักห้ามมิให้มีการใช้โซ่ เหล็ก หรือเครื่องพันธนาการใดๆ ในลักษณะที่เป็นการย้ายยัดขังหรือก่อให้เกิดความเจ็บปวดต่อผู้ต้องขัง การใช้เครื่องพันธนาการอื่นอาจกระทำได้หากเป็นไปตามกฎหมายและใช้เพื่อพฤติการณ์อันเป็นการป้องกันการหลบหนีในระหว่างการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง แต่ต้องถอดออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏตัวต่อศาล หรือเจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร หรือโดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ เมื่อไม่อาจใช้วิธีอื่นในอันที่จะป้องกันมิให้ผู้ต้องขังทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น หรือทำลายทรัพย์สิน³²

การใช้กำลังบังคับตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง เว้นแต่ การกระทำเพื่อป้องกันตัว ผู้ต้องขังพยายามหลบหนี ใช้กำลังกายขัดขืนโดยทางตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ การใช้กำลังบังคับนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้เพียงเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำทันที³³ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำมิให้มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังโดยมิชอบ การใช้กำลังบังคับตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แบ่งเป็น 3 ประเภท

(1) การใช้อาวุธอื่นนอกจากอาวุธปืน

เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธอื่นนอกจากอาวุธปืนได้กรณีที่ผู้ต้องขังกำลังจะหลบหนีหรือพยายามหลบหนีและไม่มีทางจะป้องกันอย่างอื่นนอกจากใช้อาวุธ ผู้ต้องขังก่อความไม่สงบและไม่เชื่อฟังที่เจ้าพนักงานห้ามปราม ผู้ต้องขังใช้กำลังทำร้ายหรือพยายามทำร้ายเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้อื่น³⁴

(2) การใช้อาวุธปืน

³¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 82

³² ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ข้อ. 47

³³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 20

³⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 22

การที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้อาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังก่อเหตุ ความวุ่นวายร้ายแรงหรือเป็นอันตรายต่อเจ้าพนักงานเรือนจำหรือบุคคลอื่นโดยเจ้าพนักงาน เรือนจำสั่งให้หยุดและไม่มีทางอื่นที่จะจับกุมได้ ตามเหตุที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 23 แห่ง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560³⁵ การใช้อาวุธปืนนั้นหากมีเจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีอำนาจ เหนือตนอยู่ในที่นั้นด้วยและอยู่ในวิสัยจะรับคำสั่งได้ การใช้อาวุธปืนนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับ คำสั่งจากเจ้าพนักงานเรือนจำผู้นั้นแล้วเท่านั้น

(3) การใช้เครื่องพันธนาการ

การใช้เครื่องพันธนาการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไข เพิ่มเติมให้การใช้เครื่องพันธนาการนั้นจะใช้เครื่องพันธนาการกรณีอธิบดีสั่งเนื่องจากมีเหตุจำเป็น เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานและรองรับเหตุจำเป็นอื่นที่นอกเหนือจากที่กำหนดใน กฎหมายเดิมอันจำส่งผลให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างครอบคลุม มากกว่า นอกจากนี้ยังให้บันทึกเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการเพื่อความ โปร่งใสและตรวจสอบได้³⁶

ปัญหาเกี่ยวกับการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังมักเป็นปัญหาหลักที่มีการฟ้องร้องกันมาก ตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องพันธนาการประเภทรัดข้อมือกับผู้ต้องขังซึ่งนอกจากจะเป็นการลดคุณค่า ความเป็นมนุษย์แล้วยังเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตประจำวันในเรือนจำของผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังที่สอดคล้องกับหลัก มาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 กล่าวคือ โดยหลักแล้วเจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังมิได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นเพื่อป้องกันตัวเอง ผู้ต้องขังจะหลบหนี ใช้กำลังกายขัดขืนโดยทางตรงหรือ ทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือระเบียบกรม ราชทัณฑ์ และต้องรายงานเหตุให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบทันทีหลังมีการใช้กำลังบังคับ

หากมีกรณีที่เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุที่กฎหมาย ราชทัณฑ์กำหนดย่อมเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานเรือนจำปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบอันเป็นความผิดฐาน เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 ต้องระวางโทษ จำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี³⁷ หากเป็นการทำร้ายผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ไม่เกี่ยวกับการ

³⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 23

³⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21

³⁷ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157

ปฏิบัติหน้าที่ยอมมิใช่การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แต่เป็นกรณีมีเจตนาทำร้ายอันเป็นความผิดต่อร่างกาย นอกจากเป็นความผิดทางอาญาแล้ว การกระทำดังกล่าวนี้เป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงให้แก่ผู้อื่นและหากศาลได้มีคำพิพากษาว่าเจ้าพนักงานเรือนจำได้กระทำความผิดจริงและศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ย่อมเป็นกรณีเจ้าพนักงานการกระทำผิดวินัยร้ายแรงตาม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ซึ่งโทษทางวินัยมี 5 สถาน³⁸ ได้แก่

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) ตัดเงินเดือน
- (3) ลดเงินเดือน
- (4) ปลดออก
- (5) ไล่ออก

ตามพระราชบัญญัติวินัยข้าราชการกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2482 บัญญัติให้ข้าราชการกรมราชทัณฑ์ต้องปฏิบัติตามวินัยที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

อีกทั้งการทำร้ายหรือทารุณหรือใช้กำลังบังคับเกินสมควรแก่เหตุยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ที่หน่วยงานของรัฐกรณีนี้ได้แก่กรมราชทัณฑ์ต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้กระทำการปฏิบัติหน้าที่ ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าพนักงานเรือนจำมิใช่การกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าพนักงานเรือนจำมิใช่การกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

การลงโทษเจ้าพนักงานเรือนจำในกรณีที่ได้ทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุอันมีโทษทางอาญาประกอบกับการลงโทษทางวินัยแก่เจ้าพนักงานเรือนจำนั้นมีลักษณะเป็นการลงโทษที่สมควรเพียงพอแก่การกระทำความผิดของเจ้าพนักงานเรือนจำแล้วเนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหานักโทษล้นคุกโดยปัจจุบันประเทศไทยมีนักโทษประมาณ 300,000 คน³⁹ โดยมีอัตราส่วนเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขัง 1 ต่อ 28 คน⁴⁰ การที่มีผู้ต้องขังผู้ต้องขังจำนวนมากประกอบกับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลจำนวนน้อยส่งผลให้ภารกิจด้านการ

³⁸ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 88

³⁹ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, "สรุปการสัมมนาทางวิชาการ หัวข้อ "คดีล้นศาล นักโทษล้นคุก ปัญหาจุกอกกระบวนยุติธรรมไทย" [ออนไลน์].

⁴⁰ นที จิตสง่า, "มาตรการทางเลือกในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อแก้ปัญหานักโทษล้นคุก" [ออนไลน์].

ควบคุมผู้ต้องขังมีความตราครุฑและเสี้ยมภัย⁴¹ เช่น กรณีที่ผู้คุมเรือนจำเขาบินเสียชีวิตหลักถูกผู้ต้องขังสองคนใช้อาวุธทำร้าย โดยจับผู้คุมเรือนจำเขาบินเป็นตัวประกันและใช้อาวุธทำร้ายจนผู้คุมเสียชีวิต⁴² การกำหนดโทษต่อเจ้าพนักงานเรือนจำที่รุนแรงหรือกำหนดโทษที่สูงเกินไปอาจส่งผลต่อการตัดสินใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่จำเป็นต้องการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเนื่องจากตนมีความเสี่ยงที่จะได้รับโทษที่สูงหรือต้องถูกลงโทษทางวินัย ทำให้ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์หากเกิดความไม่สงบภายในเรือนจำได้และมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของเจ้าพนักงานเรือนจำเอง รวมถึงส่งผลต่อความเครียดวิตกกังวล สภาพจิตใจของเจ้าพนักงานเรือนจำด้วย เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเสี่ยง⁴³

การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกำหนดให้ เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้เมื่อได้ดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมายในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามมาตราการบังคับโทษและมาตรการความมั่นคงปลอดภัยเป็นประจำ หากต่อมาตรการดังกล่าวใช้ไม่ได้ผลและไม่อาจใช้วิธีอื่นใดได้แล้วเจ้าพนักงานเรือนจำจึงจะมีอำนาจใช้กำลังกับผู้ต้องขังได้

การใช้อาวุธปืนกับผู้ต้องขัง จะกระทำต่อเมื่อได้ใช้มาตรการอื่นกับผู้ต้องขังแล้วไม่เป็นผล เจ้าพนักงานเรือนจำที่ใช้อาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะและการใช้อาวุธปืนนั้นจะต้องหยุดลงเมื่อปรากฏว่าการใช้อาวุธนั้นจะทำให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องได้รับอันตรายไปด้วยโดยก่อนการใช้อาวุธปืนจะต้องมีการเตือนล่วงหน้า อาจจะทำโดยการยิงเตือน การใช้อาวุธโดยมีการเตือนล่วงหน้าจะกระทำได้โดยการยิงเตือน การใช้อาวุธโดยไม่มีการเตือนล่วงหน้าให้กระทำต่อเมื่อเป็นการสมควรเพื่อป้องกันภัยอันตรายปัจจุบันที่มีต่อร่างกายและชีวิต นอกจากนี้ยังบัญญัติในเรื่องหลักความพอสมควรแก่เหตุในการเลือกใช้มาตรการทั้งหลายที่สามารถใช้ได้และบรรลุผลนั้นจะต้องเป็นมาตรการที่มีผลกระทบต่อบุคคลหรือสาธารณชนน้อยที่สุด⁴⁴

⁴¹ รัฐพันธ์ มนุจันทรธ, "การรับรู้ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังของเจ้าหน้าที่เรือนจำความมั่นคงสูง," วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 7, ฉบับที่ 1 (2557): หน้า 95.

⁴² สำนักข่าวไทยพีบีเอส, "ผู้คุมเรือนจำเขาบินเสียชีวิต หลังถูก 2 นักโทษใช้อาวุธทำร้าย" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา: www.new.thaipbs.or.th

⁴³ รัฐพันธ์ มนุจันทรธ, "การรับรู้ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังของเจ้าหน้าที่เรือนจำความมั่นคงสูง," วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 7: หน้า 96.

⁴⁴ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 130.

การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยปกติแล้วจะใช้ได้กับมือและเท้าของผู้ต้องขัง แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจใช้การพันธนาการโดยวิธีอื่นก็ได้แต่จะต้องมีการผ่อนปรนการพันธนาการนั้นตามระยะเวลาถ้าเป็นกรณีจำเป็น ถ้ามีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจเยี่ยมจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เป็นประจำทุกวัน

การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีข้อดีคือ ก่อนมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องทำการเตือนผู้ต้องขังก่อนล่วงหน้า⁴⁵ ซึ่งเป็นการช่วยลดความรุนแรงจากการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังทางหนึ่ง ทำให้ผู้ต้องขังเกิดความเกรงกลัวการใช้กำลังของเจ้าพนักงานเรือนจำทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำไม่จำเป็นต้องใช้กำลังกับผู้ต้องขังและต้องไม่มีมาตรการอื่นที่จะใช้บังคับกับผู้ต้องขังแล้วจึงสามารถใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังได้อันเป็นการจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำ อีกทั้งมีการบัญญัติหลักความพอสมควรแก่เหตุในการเลือกใช้มาตรการแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลหรือสาธารณชนน้อยที่สุด⁴⁶

การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)ได้มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกับกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกล่าวคือ เจ้าพนักงานเรือนจำต้องแน่ใจว่าการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นเป็นหนทางสุดท้ายที่จำเป็นต้องกระทำโดยการใช้กำลังบังคับ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่ว่าเจ้าพนักงานเรือนจำไม่มีทางอื่นที่จะบังคับกับผู้ต้องขังแล้วนอกจากการใช้กำลังบังคับและการใช้กำลังบังคับนั้นต้องใช้เท่าที่จำเป็นโดยสมควรกับพฤติการณ์เท่านั้น⁴⁷

การใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ ได้กำหนดให้การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังต้องเป็นวิธีสุดท้ายที่จะใช้กับผู้ต้องขังและต้องเป็นการใช้กำลังที่น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น เพื่อเป็นการป้องกันการหลบหนี เป็นการป้องกันตัวเองหรือผู้อื่นและเพื่อเป็นการคุ้มครองทรัพย์สิน โดยเจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำและหากล่าช้าจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปบรรลุลวัตถุประสงค์ที่จะใช้กำลังได้ หากไม่อาจขออนุญาตก่อนมีการใช้กำลังได้เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรีบรายงานให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบก่อนมีการใช้กำลังบังคับและเมื่อมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจรักษาอย่างเหมาะสม

⁴⁵ Execution of sentence law 2001,Article.99

⁴⁶ Execution of sentence law 2001,Article.96

⁴⁷ CRIMES (ADMINISTRATION OF SENTENCES) REGULATION 2014, Article. 131

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการใช้กำลังบังคับ

<p>ข้อกำหนดแมนเดลา</p>	<p>โดยหลักห้ามใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเว้นแต่เพื่อป้องกันตัวหรือกรณีที่มีความพยายามหลบหนี หรือเมื่อมีการใช้กำลังทางกายภาพทั้งในทางที่ก้าวร้าวหรือตึงตัน เพื่อขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ</p> <p>ห้ามใช้เครื่องพันธนาการใดๆในลักษณะที่เป็นการย้ายยัดยักหรือก่อให้เกิดความเจ็บปวดต่อผู้ต้องขัง การใช้เครื่องพันธนาการอื่นอาจกระทำได้หากเป็นไปตามกฎหมายและใช้เพื่อพฤติกรรมอันเป็นการป้องกันการหลบหนีในระหว่างการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย</p>	<p>ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง เว้นแต่การกระทำเพื่อป้องกันตัว ผู้ต้องขังพยายามหลบหนี ใช้กำลังกายขัดขืนโดยตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำในทันที</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี</p>	<p>เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้เมื่อได้ดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมายในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรการบังคับโทษและมาตรการความมั่นคงปลอดภัยเป็นประจำ หากต่อมาตรการดังกล่าวใช้ไม่ได้ผลและไม่อาจใช้วิธีอื่นใดได้แล้วเจ้าพนักงานเรือนจำจึงจะมีอำนาจใช้กำลังกับผู้ต้องขังได้</p> <p>ก่อนมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเจ้าพนักงานจะต้องทำการเตือนผู้ต้องขังก่อน การใช้กำลังต้องใช้หลักความพอสมควรแก่เหตุในการเลือกใช้มาตรการแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลหรือสาธารณชนน้อยที่สุด</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลส์)</p>	<p>การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังนั้นเป็นหนทางสุดท้ายที่จำเป็นต่อองค์กระทำและการใช้กำลังบังคับนั้นต้องใช้เท่าที่จำเป็นโดยสมควรกับพฤติกรรมเท่านั้น</p> <p>ภายหลังมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเจ้าพนักงานเรือนจำผู้ใช้กำลังจะต้องรายงานให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบถึงการใช้งำลัง</p>

<p>กฎหมายบังคับโทษ ประเทศแอฟริกาใต้</p>	<p>การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังต้องเป็นวิธีสุดท้ายที่จะใช้กับผู้ต้องขัง และต้องเป็นการใช้กำลังที่น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น</p> <p>เจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำและหากล่าช้าจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปบรรล่วัตถุประสงค์ที่จะใช้กำลังได้</p> <p>เมื่อมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจรักษาอย่างเหมาะสม</p>
---	--

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นว่าเหตุแห่งการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นั้นมีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 กล่าวคือ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังจะกระทำมิได้เว้นแต่เพื่อป้องกันตัวหรือกรณีที่ผู้ต้องขังพยายามหลบหนี ขัดขืนคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงการใช้กำลังบังคับตามกฎหมายบังคับโทษแอฟริกาใต้นั้นเห็นว่าได้บัญญัติให้การคุ้มครองผู้ต้องขังที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังมากกว่าประเทศออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศไทย กล่าวคือ นอกจากการใช้กำลังบังคับนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำจะใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังได้ต่อเมื่อเป็นวิธีสุดท้ายที่จะใช้กับผู้ต้องขังและต้องใช้วิธีการใช้ที่รุนแรงน้อยที่สุดเพื่อป้องกันตัวเองหรือผู้อื่น เพื่อป้องกันการหลบหนีและเพื่อคุ้มครองทรัพย์สินแล้ว การจะใช้กำลังกับผู้ต้องขังนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำก่อนมีการใช้กำลัง ซึ่งเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง เนื่องจากการใช้กำลังบังคับนั้นอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยทางด้านร่างกายยังอาจเป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังอีกด้วย

ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากมีการคุ้มครองผู้ต้องขังโดยการกำหนดขั้นตอนให้เจ้าพนักงานเรือนจำต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำก่อนมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำจะเป็นผลดีแก่ผู้ต้องขังมากกว่าการรายงานการใช้กำลังบังคับในภายหลังเว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจขออนุญาตก่อนได้ อีกทั้งก่อนมีการใช้กำลังบังคับควรที่จะมีการกำหนดขั้นตอนการเตือนผู้ต้องขังให้หยุดการกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดการใช้กำลังบังคับเสียก่อนเพื่อลดโอกาสในการใช้กำลังบังคับนั้นด้วย

4.4 การแจ้ง

ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของการแจ้ง จากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 1955 ที่กำหนดเพียงกรณีการแจ้งข่าวการเสียชีวิตโดยให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งแก่คู่ครองของผู้ต้องขังถ้าหากผู้ต้องขังนั้นมีคู่ครอง หรือญาติสนิทและบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ให้ทราบทันทีเมื่อผู้ต้องขังตาย ป่วยหนักหรือบาดเจ็บสาหัส⁴⁸ ข้อกำหนดแมนเดลาได้กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำต้องรายงานข้อมูลโดยไม่ชักช้าแก่ศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารเรือนจำ 2 กรณี

กรณีแรก เมื่อมีผู้เสียชีวิต สูญหายหรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงระหว่างการควบคุมตัวไม่ว่าจะมีการสอบสวนภายในหรือไม่ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานข้อมูลศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นอิสระจากผู้บริหารเรือนจำ และต้องมีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ลำเอียง การสอบสวนนั้นต้องกระทำเพื่อให้ทราบถึงพฤติการณ์และสาเหตุของกรณีที่เกิดขึ้น ผู้บัญชาการจะต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในสอบสวนการนี้และประกันให้มีการเก็บรักษาหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้อง⁴⁹

กรณีที่สอง เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เกิดขึ้นในเรือนจำไม่ว่าจะได้มีการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานข้อมูลศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นอิสระจากผู้บริหารเรือนจำและต้องมีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ลำเอียง การสอบสวนนั้นต้องกระทำเพื่อให้ทราบถึงพฤติการณ์และสาเหตุของกรณีที่เกิดขึ้น ผู้บัญชาการจะต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในสอบสวนการนี้และประกันให้มีการเก็บรักษาหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้อง กรณีดังกล่าวนี้ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนโดยทันทีเพื่อเป็นการประกันว่าบุคคลใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นต้องไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนและไม่สามารถติดต่อกับพยานผู้เสียหายและครอบครัวผู้เสียหายได้⁵⁰

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวเป็นการกำหนดให้มีระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานะแวดล้อมและสาเหตุการเสียชีวิต การได้รับบาดเจ็บของผู้ต้องขังรวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะเป็นการทรมานและการลงโทษ การเพิ่มเติมกฎเกณฑ์เกี่ยวกับหน้าที่ของผู้บัญชาการ

⁴⁸ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 1955 ข้อ.44

⁴⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับ ค.ศ. 2015 ข้อ.77

⁵⁰ เรื่องเดิม.

เรือนจำในการดำเนินการสืบสวนการเสียชีวิตและการบาดเจ็บร้ายแรงของผู้ต้องขังทุกกรณี อย่างละเอียดและโดยทันที การจัดให้มีกฎเกณฑ์ที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการเปิดเผยผลการสืบสวนและสอบสวนซึ่งดำเนินโดยให้ความคุ้มครองต่อข้อมูลส่วนตัว⁵¹ อันเป็นประโยชน์ในการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นอย่างดีเนื่องจากผู้ต้องขังจะได้รับการสอบสวนที่รวดเร็ว เป็นธรรมและโปร่งใสเพราะได้กำหนดให้มีการแจ้งต่อหน่วยงานอิสระจากภายนอกให้เข้ามาทำการสอบสวน อีกทั้งยังเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำให้ไม่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยมีลักษณะเป็นการทำร้าย การใช้กำลังบังคับหรือการลงโทษที่เกินสมควรแก่เหตุหรือมีลักษณะเป็นการทารุณเพราะจะต้องได้รับการตรวจสอบถึงการปฏิบัตินั้น

เมื่อพิจารณากฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยได้แก่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับเดิมโดยกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งแก่ญาติผู้ต้องขังกรณีผู้ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกลจริตหรือจิตไม่ปกติโดยไม่ชักช้าเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง⁵²

กรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตในเรือนจำถือเป็นการตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าหน้าที่⁵³ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วางหลักให้การตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ให้มีการชันสูตรพลิกศพ⁵⁴ เมื่อผู้ต้องขังเสียชีวิตฝ่ายทัณฑ์หรือเวรทะเบียนมีหน้าที่แจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อทำการชันสูตรพลิกศพและแจ้งแก่ญาติผู้ต้องขังด้วยในทันที พร้อมทั้งแจ้งแก่นายทะเบียนท้องถิ่นเพื่อให้ออกใบมรณบัตรแก่ผู้ต้องขังนั้นและรายงานให้แก่ศาลได้ทราบหากเป็นกรณีผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการสอบสวน การได้สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเพื่อศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีต่อไป กรณีเป็นผู้ต้องขังที่ได้รับการฝากขังต้องแจ้งการเสียชีวิตให้แก่ผู้ฝากทราบด้วย⁵⁵

⁵¹ สรุปผลการประชุมผู้เชี่ยวชาญด้านข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ณ กรุงบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา เมื่อวันที่ 11 ถึง 13 ธันวาคม 2555

⁵² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 56

⁵³ คำพิพากษาฎีกาที่ 106/2501 (ป)

⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148

⁵⁵ หนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0905/ว83 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2544 เรื่อง กำหนดแนวทางปฏิบัติกรณีผู้ต้องขังถึงแก่ความตายและหนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ 0705/2109 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2548 เรื่อง กำชับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเสียชีวิต

จะเห็นได้ว่าการแจ้งแก่พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกเรือนจำเพื่อเข้ามาทำการสอบสวนนั้นมีเฉพาะกรณีที่ผู้ต้องขังเสียชีวิตในเรือนจำแต่ไม่ได้มีบทบัญญัติไปถึงการแจ้งการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือพบร่องรอยการถูกทำร้ายทารุณ ทำให้การสอบสวนการทำร้ายกรณีดังกล่าวนี้มีขึ้นแต่เพียงภายในเรือนจำซึ่งขาดการตรวจสอบที่โปร่งใสจากองค์กรภายนอก

กรณีหน้าที่การแจ้งตามกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการบัญญัติในเรื่องการแจ้งเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการตายของผู้ต้องขัง⁵⁶ กล่าวคือ เมื่อนักโทษมีอาการเจ็บป่วยหนัก หรือเสียชีวิต เรือนจำจะต้องแจ้งแก่ญาติสนิทของผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังให้ทราบโดยไม่ชักช้า และกฎหมายบังคับโทษของประเทศแอฟริกาใต้ก็ได้กำหนดหน้าที่ให้เรือนจำรายงานการเสียชีวิตของผู้ต้องขังให้แก่ญาติของผู้ต้องขังทราบซึ่งทั้งสองประเทศมีการบัญญัติในลักษณะที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง(ข้อกำหนดแมนเดลา) นอกจากนี้กฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ยังกำหนดให้ภายหลังที่มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังก็จะต้องมีการรายงานการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังให้แก่ผู้ตรวจการเรือนจำทราบ⁵⁷ โดยผู้ตรวจการนั้นมีหน้าที่หลักในการตรวจสอบเรือนจำอย่างเป็นอิสระ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁶ Lukas Muntingh, [Online] Accessed: 10 September 2017. Available from: www.repository.uwc.ac.za

⁵⁷ CORRECTIONAL SERVICES ACT 111 OF 1998, Article 32

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบการแจ้ง

<p>ข้อกำหนดแมนเดลา</p>	<p>ผู้บัญชาการเรือนจำควรแจ้งคุ้มครองของผู้ต้องขังถ้าหากผู้ต้องขังนั้นมีคุ้มครอง หรือญาติสนิทและบุคคลที่ผู้ต้องขังระบุไว้ให้ทราบทันทีเมื่อผู้ต้องขังตาย ป่วยหนักหรือบาดเจ็บสาหัส</p> <p>เมื่อมีผู้เสียชีวิต สูญหายหรือได้รับบาดเจ็บร้ายแรงระหว่างการควบคุมตัวไม่ว่าจะมีการสอบสวนภายในหรือไม่ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานข้อมูลศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นอิสระจากผู้บริหารเรือนจำ และต้องมีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ลำเอียง เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการทรมานหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เกิดขึ้นในเรือนจำไม่ว่าจะได้รับการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่ ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องรายงานข้อมูลศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นอิสระจากผู้บริหารเรือนจำและต้องมีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ลำเอียง ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการร้องทุกข์หรือไม่ก็ตาม</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย</p>	<p>ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งแก่ญาติผู้ต้องขังกรณีผู้ต้องขังตาย ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส วิกฤลจริตหรือจิตไม่ปกติโดยไม่ชักช้า</p> <p>ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาตรวจสอบกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะโหดร้ายหรือทารุณ</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี</p>	<p>เมื่อผู้ต้องขังป่วยหนักหรือเสียชีวิต เรือนจำจะต้องแจ้งญาติสนิทของผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังให้ทราบโดยไม่ชักช้า</p> <p>ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาตรวจสอบกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะโหดร้ายหรือทารุณ</p>
<p>กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)</p>	<p>เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่รายงานการเสียชีวิตของผู้ต้องขังให้ผู้บัญชาการเรือนจำทราบ</p>

<p>กฎหมายบังคับโทษ ประเทศแอฟริกาใต้</p>	<p>การกำหนดหน้าที่ให้มีการรายงานการเสียชีวิตของผู้ต้องขัง ภายหลังการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังจะต้องมีการรายงานการใช้ กำลังบังคับกับผู้ต้องขังให้แก่ผู้ตรวจการเรือนจำทราบ การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังไม่ว่ากรณีใดจะต้องรายงาน ให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ ผู้ตรวจการเรือนจำทราบ</p>
---	--

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าในแต่ละประเทศต่างได้มีการกำหนดให้มีการแจ้งข่าว
กรณีผู้ต้องขังเสียชีวิตหรือกรณีผู้ต้องขังป่วย บาดเจ็บสาหัส หรือวิกลจริต ให้แก่ญาติของผู้ต้องขัง
ทราบ อันเป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานชั้น
ต่ำขององค์การสหประชาชาติการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังยกเว้นประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)
ที่กำหนดเพียงการรายงานการเสียชีวิตต่อผู้บัญชาการเรือนจำ

กรณีการแจ้งเกี่ยวกับการสอบสวนนั้นยังมีได้มีกฎหมายบังคับโทษของประเทศใดให้การ
คุ้มครองไปถึงการแจ้งการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บหรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามี
การปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทรมานหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยี
ศักดิ์ศรีเกิดขึ้นในเรือนจำอันเป็นหลักการตามข้อกำหนดมาตรฐานชั้นต่ำขององค์การ
สหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นการคุ้มครอง
ผู้ต้องขังตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้า
พนักงานเรือนจำให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะโหดร้าย ทารุณโดยเป็นการแจ้งให้แก่
ศาลหรือองค์กรอิสระจากภายนอกเข้ามาทำการสอบสวน มีเพียงประเทศแอฟริกาใต้ที่มีบท
กฎหมายกำหนดไว้ใกล้เคียงคือ การกำหนดให้มีการรายงานการใช้กำลังบังคับถึงผู้ตรวจการ ซึ่งมี
อำนาจอิสระในการตรวจสอบเรือนจำเข้ามาทำการตรวจสอบการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง แต่ก็
มิได้ครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณอย่างอื่นนอกจากกรณีการใช้
กำลังบังคับ

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีการแจ้งนั้นจะเป็นประโยชน์
ผู้ต้องขังในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันมี
ลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ความโปร่งใสในการตรวจสอบทำให้
เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายผู้ต้องขังฝ่ายเจ้าหน้าที่ อีกทั้งการกำหนดหน้าที่การแจ้งการ
สอบสวนอย่างชัดเจนจะช่วยเพิ่มความเคร่งครัดในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

กรณีการแจ้งเกี่ยวกับการสอบสวนการได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้
ว่ามีการทรมานหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เกิดขึ้นในเรือนจำ

ไม่ว่าจะได้มีการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่ตามที่กำหนดในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง(ข้อกำหนดแมนเดลา)เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเพื่ออุดช่องว่างกรณีผู้ต้องขังมิได้ร้องทุกข์ ซึ่งหากมีการร้องทุกข์กรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณข้อกำหนดก็ได้กำหนดให้มีการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระจากภายนอกเรือนจำ

ดังนั้น เพื่อความสอดคล้องกันในการกำหนดแนวทางการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการร้องทุกข์กรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณที่จะต้องได้รับการสอบสวนจากเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระภายนอกเรือนจำเช่นเดียวกัน เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระภายนอกเรือนจำจึงควรเป็นเจ้าหน้าที่จากองค์กรเดียวกัน

4.5 บทสรุปการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) และกฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์) ประเทศแอฟริกาใต้จะเห็นได้ว่ากฎหมายบังคับโทษของทั้ง 4 ประเทศในประเด็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นมีทั้งการบัญญัติที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดดังกล่าวแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเด็น

กฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำมากขึ้นกว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับเดิมในเรื่องของการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเนื่องจากการใช้กำลังนั้นอาจทำให้ผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บ หรือเป็นผลเสียต่อสภาพจิตใจของผู้ต้องขังและในเรื่องของการแจ้งข่าวการเสียชีวิตของผู้ต้องขัง ได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือวิกลจริตให้แก่ญาติผู้ต้องขังทราบ อันเป็นการคุ้มครองที่สอดคล้องกับ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา)

อย่างไรก็ตามกฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยยังมิได้มีการบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเท่าที่ควร คือยังมีได้มีการคุ้มครองผู้ต้องขังโดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องขัง การร้องทุกข์เกี่ยวกับการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังและการแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาทำการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้ายหรือทารุณ

กฎหมายบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์) ประเทศแอฟริกาใต้ มีบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ในบางส่วน แต่ในส่วนที่ได้สอดคล้องโดยตรงนั้นกฎหมายบังคับโทษก็มีมาตรการคุ้มครองอย่างอื่นที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเช่นเดียวกัน

กฎหมายบังคับโทษสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีข้อเด่นในการคุ้มครองผู้ต้องขังในเรื่องของการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังโดยมีการกำหนดขั้นตอนการเตือนผู้ต้องขังก่อนมีการใช้กำลังบังคับเพื่อให้โอกาสผู้ต้องขังให้หยุดการกระทำอันเป็นเหตุให้มีการใช้กำลังบังคับนั้น เพื่อเป็นการช่วยลดปัญหาความรุนแรงอันจะเกิดขึ้นจากการใช้กำลังบังคับ

กฎหมายบังคับโทษประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)มีข้อเด่นในการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีการร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในเกี่ยวกับเรื่องที่ทำร้ายแรงโดยการร้องเรียนที่เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศจากการกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำ หรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยโหดร้ายทารุณ ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนถึงผู้ตรวจการแผ่นดินได้โดยตรงและไม่ต้องผ่านขั้นตอนการยื่นคำร้องทุกข์ตามขั้นตอนของเรือนจำเนื่องจากเห็นว่าหากมีการร้องเรียนตามขั้นตอนภายในเรือนจำก่อนผู้ต้องขังอาจถูกตัดโอกาสในการร้องเรียนครั้งนั้นได้ โดยข้อความหรือคำร้องทุกข์ที่ส่งถึงหน่วยงาน จะเป็นความลับและเจ้าพนักงานจากเรือนจำไม่มีสิทธิที่จะเปิด (CSSL เป็นบริการที่จัดขึ้นโดย กรมราชทัณฑ์ของรัฐนิวเซาท์เวลส์ เพื่อเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆของผู้ต้องขังได้อย่างเหมาะสมโดยเป็นบริการโทรที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย)

กฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้มีข้อเด่นในการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีที่มีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังกฎหมายกำหนดให้ภายหลังการใช้กำลังบังคับนั้นแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่เข้าทำการตรวจสอบผู้ต้องขังที่ได้รับบาดเจ็บแล้วทำการรักษาด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับบาดเจ็บได้รับการรักษาอย่างทัน่วงที

อย่างไรก็ตามมีประเด็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมตามข้อกำหนดข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้แก่ การกำหนดหน้าที่แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในการรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำหากพบว่าที่ตัวผู้ต้องขังมีร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณ และการกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งการแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาทำการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการถูกทำ

ร้ายหรือทารุณหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันมีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังซึ่งเป็นเรื่องใหม่

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่ายังมีได้มีบทบัญญัติของกฎหมายบังคับโทษของประเทศต่างๆ ที่ทำการศึกษาที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังกรณีถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) ได้โดยตรงซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามปัจจัยต่างๆ ในแต่ละประเทศและในกฎหมายบังคับโทษประเทศไทยผู้เขียนเห็นว่ายังสามารถนำแนวทางการคุ้มครองผู้ต้องขังตามข้อกำหนดดังกล่าวและแนวทางอื่นๆ ตามกฎหมายต่างประเทศทั้งสามประเทศมาพัฒนากฎหมายบังคับโทษในประเทศไทยได้อีกมากดังจะเสนอแนะในบทต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 (ข้อกำหนดแมนเดลา) เป็นข้อกำหนดที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 เนื่องจากข้อกำหนดฉบับเดิมมีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลา ยาวนานทำให้ข้อกำหนดดังกล่าวมีลักษณะที่ล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน และยังไม่ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าที่ควร ในปี ค.ศ. 2010 ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติได้ประกาศมติของคณะกรรมการว่าด้วยการ ป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา เห็นชอบให้มีการทบทวนข้อกำหนดดังกล่าวให้ สอดคล้องกับบริบททางสังคม โดยการจัดการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนานาชาติและหยิบยกเอา แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศจากประเทศสมาชิกมาใช้ประกอบการพิจารณา จนกระทั่งวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 2015 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีมติรับรองข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การ สหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุงใหม่ แม้ว่าข้อกำหนดดังกล่าวจะมีได้มีสภาพ บังคับอย่างกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ใดๆ อันเป็นการบังคับให้นานาประเทศต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ เป็นการกำหนดหลักการและแนวทางปฏิบัติที่ดีอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ว่ามีลักษณะที่เป็นการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง

จากการศึกษาคำร้องเรียนหรือคำพิพากษาของศาลพบว่าปัญหาการทำร้ายหรือทารุณ ผู้ต้องขังจากการปฏิบัติที่มีขอบของเจ้าพนักงานเรือนจำยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเรือนจำของ ประเทศไทยในปัจจุบันแม้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จะได้ยกเลิกบทบัญญัติใน เรื่องการลงโทษทางวินัยที่มีลักษณะเป็นการโหดร้ายทารุณผู้ต้องขังไปแล้วก็ตาม

การทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังนั้นนอกจากจะเป็นการกระทำละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังซึ่งผู้ต้องขังแม้ว่าจะเป็นผู้ที่ถูกลงโทษให้ต้องรับผิดชอบโดยจำกัดเสรีภาพ หรือ เป็นผู้ถูกฝากขังเนื่องจากตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดก็ตาม สิทธิในเนื้อตัวร่างกายก็ ยังคงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ และการทำร้ายหรือทารุณนั้นยังเป็นการ กระทำความผิดต่อความปลอดภัยทางด้านร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย¹ได้ ดังต่อไปนี้ ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น มาตรา 391 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตาม มาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสตาม มาตรา 297

¹ คณิต ธิ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า 152.

ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่จิตใจ ตามมาตรา 390 ความผิดความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 290 หรือหากเป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งอยู่ในฐานะของเจ้าพนักงานเรือนจำ นั้นเองโดยมิชอบ² นั้นย่อมเป็นความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามมาตรา 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เช่น กรณีหากมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเกินสมควรแก่เหตุ

การปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังนั้นเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การลงโทษในปัจจุบันที่มุ่งเน้นที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ การทำร้ายหรือการปฏิบัติที่เป็นการทารุณนั้นจะทำให้ผู้ต้องขังเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าพนักงานเรือนจำ และไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งหรือปฏิบัติตามอย่างไม่เต็มใจ อีกทั้งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันเป็นการทำร้ายหรือทารุณนั้นยังเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับหลักมาตรฐานสากลต่างๆ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีไซการคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง ที่ล้วนแล้วแต่มีหัวใจสำคัญในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้การปฏิบัติที่เป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำนั้นยังเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บังคับโทษจำคุกกับผู้ต้องขัง การดำเนินการของกรมราชทัณฑ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งประชาชนล้วนแต่ให้ความคาดหวังว่าจะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมจากการปกครองของเจ้าหน้าที่รัฐ

ปัจจุบันการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นการเสี่ยงต่อการละเมิดศักดิ์ศรีของผู้ต้องขังได้แก่ การลงโทษทางวินัยด้วยวิธีการขังเดี่ยวไม่เกิน 1 เดือน การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและป้องกันมิให้มีการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวอย่างเคร่งครัด การกระทำใดๆ แก่เนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องขังโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติในเรื่องการลงโทษทางวินัย การใช้เครื่องพันธนาการ การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำ ย่อมเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง, หน้า 157.

ปัจจุบันกฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยยังมีได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกร้ายหรือทารุณเท่าที่ควร ดังนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎกระทรวงหรือระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ในฐานะที่เป็นกฎหมายบังคับโทษของประเทศไทยควรที่จะมีบทบัญญัติที่แสดงออกถึงการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำเพื่อยกระดับมาตรฐานของระบบงานราชทัณฑ์ประเทศไทยให้เทียบเท่าหลักมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง

การคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันมีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจอย่างการลงโทษทางวินัยด้วยวิธีขังเดี่ยว การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยการกำหนดให้ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของแพทย์ และในเรื่องของการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังที่มีการกำหนดขั้นตอนการเตือนให้หยุดการกระทำการอันเป็นเหตุให้มีการใช้กำลังบังคับเสียก่อนเพื่อลดโอกาสที่จะมีการใช้กำลังกับผู้ต้องขังหากผู้ต้องขังเกิดความเกรงกลัวและหยุดการกระทำนั้นไปก่อน

การคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษในประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์) มีการบัญญัติถึงมาตรการช่วยเหลือผู้ต้องขังในการร้องทุกข์ไว้หลายวิธีไม่ว่าจะเป็นการร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระที่เข้ามาตรวจเยี่ยมเรือนจำ การร้องทุกข์ภายในต่อผู้บัญชาการเรือนจำ การร้องทุกข์ทางโทรศัพท์โดยเป็นบริการหนึ่งที่ทำขึ้นโดยกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งในกระทรวงยุติธรรม

ในการร้องเรียนเกี่ยวกับการทำร้ายหรือทารุณ ผู้ต้องขังสามารถร้องเรียนผ่านบริการทางโทรศัพท์ (Corrective Services Support Line(CSSL)) หรือส่งเป็นจดหมายถึงผู้ตรวจการแผ่นดินได้โดยตรงไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการร้องทุกข์ภายในเรือนจำ³ ซึ่งคำร้องทุกข์ของผู้ต้องขังนั้นจะถูกเก็บเป็นความลับและจะได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว

การคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำตามกฎหมายบังคับโทษในประเทศแอฟริกาใต้ได้กำหนดให้แพทย์หรือ

³ Ombudsmen New South Wales, "Corrective Services, What Can Inmates and Offenders Complain About? ."

เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์มีหน้าที่ในการตรวจร่างกายผู้ต้องขังและทำการรักษาอย่างเหมาะสม หากผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บภายหลังที่เจ้าพนักงานเรือนจำมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังทันที เช่นเดียวกันกับกรณีผู้ต้องขังได้ยื่นคำร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังจะต้องได้รับการตรวจสอบสุขภาพในทันทีและได้รับการรักษาอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ในการยื่นคำร้องทุกข์นั้นผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจสอบศูนย์ราชทัณฑ์อิสระ ได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องยื่นผ่านชั้นตอนภายในเรือนจำ และในการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังกำหนดให้ก่อนที่จะมีการใช้กำลังบังคับนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำเว้นแต่เป็นกรณีฉุกเฉิน

เรื่องการแจ้งข่าวกรณีแจ้งการเสียชีวิต ป่วยหนัก บาดเจ็บสาหัส หรือวิกลจริต ให้แก่ญาติของผู้ต้องขังทราบ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการบัญญัติให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 แต่ในส่วนของการแจ้งให้เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาทำการสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นการทำร้าย หรือทารุณ นั้นตามกฎหมายบังคับโทษในประเทศไทยและในต่างประเทศทั้งสามประเทศที่ทำการศึกษานั้นยังมีได้มีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้อง ค.ศ. 2015 เนื่องจากเห็นว่าเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังให้ได้รับการตรวจสอบการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่โปร่งใสและเป็นธรรมกับผู้ต้องขัง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่ากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศไทยในฐานะที่เป็นกฎหมายบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังควรที่จะมีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำให้มากยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบันเพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้

- (1) ยกกระดับมาตรฐานของงานราชทัณฑ์ให้มีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล
- (2) คุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง
- (3) ความโปร่งใสและตรวจสอบได้
- (4) สร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานราชทัณฑ์
- (5) ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 รวมทั้งกฎกระทรวงและระเบียบที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นกฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศไทยพบว่ามิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขังเท่าที่ควร จากการศึกษาสภาพปัญหาการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ แนวทางการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและกฎหมายบังคับโทษในต่างประเทศ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการคุ้มครองผู้ต้องขังในกรณีดังกล่าวเป็น 4 ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดบทบาทของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์

การกำหนดหน้าที่ของแพทย์และเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 บทบาทหน้าที่ของแพทย์เป็นไปในแนวทางการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังในเรือนจำ การรักษาผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย การตรวจร่างกายของผู้ต้องขังในวันแรกรับตัวเข้าเรือนจำ มิได้มีบทบัญญัติที่เป็นการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ให้เข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือและตรวจสอบการทำร้ายหรือการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณผู้ต้องขังภายหลังจากมีการรับตัวเข้ามาในเรือนจำแล้วซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง พ.ศ. 2560 ที่มีการกำหนดหน้าที่ให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์รายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำหากตรวจพบว่าผู้ต้องขังมีร่องรอยของการถูกทรมานในวันแรกรับตัวและภายหลังจากนั้น เมื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติดังกล่าวของกฎหมายบังคับโทษประเทศไม่ว่าจะเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์) ประเทศแอฟริกาใต้ แม้มิได้มีบทบัญญัติกำหนดหน้าที่ของแพทย์ให้ทำการแจ้งต่อผู้บัญชาการเรือนทราบบกรณีตรวจพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณแต่ก็ล้วนมีบทบัญญัติกำหนดให้แพทย์ทำหน้าที่คุ้มครองผู้ต้องขังกรณีการปฏิบัติใดที่จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดการทำร้ายหรือทารุณหรือการปฏิบัติการใช้กำลังเกินสมควรแก่เหตุกับผู้ต้องขัง อย่างในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่ทำการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยโดยวิธีขังเดี่ยวเป็นประจำ ประเทศแอฟริกาใต้มีการกำหนดหน้าที่ของแพทย์ไว้โดยชัดเจนให้แพทย์เข้าตรวจและให้การรักษาอย่างเหมาะสมแก่ผู้ต้องขังทุกครั้งหลังมีการใช้กำลังบังคับในทันทีหรือโดยเร็ว

เนื่องจากปัจจุบันยังมิได้มีกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ดังนั้น จึงเห็นสมควรให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้อำนาจตามมาตรา 76 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ออกกฎกระทรวงโดยให้มีบทบัญญัติที่

กำหนดหน้าที่ของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของแพทย์ที่จะต้องรายงานให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำ ทราบหากมีการตรวจพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือทารุณผู้ต้องขัง และกำหนดบทบัญญัติให้ แพทย์เข้าทำการตรวจสอบผู้ต้องขังและดูแลผู้ต้องขังหลังมีการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง โดยมี ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การกำหนดให้แพทย์มีหน้าที่รายงานการพบร่องรอยการถูกทำร้ายหรือ ทารุณให้มีบทบัญญัติซึ่งมีข้อความดังต่อไปนี้

“ในวันรับตัวผู้ต้องขังและภายหลังจากนั้น เมื่อแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ทำการ ตรวจร่างกายหรือรักษาผู้ต้องขัง หากพบว่ามึร่องรอยใดๆของการถูกทำร้าย การทรมานและการ ปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อผู้ต้องขังให้แพทย์หรือ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ทำการบันทึกข้อมูลและรายงานให้แก่ผู้บัญชาการเรือนจำทราบ ”

ประเด็นที่สอง การคุ้มครองกรณีที่จะเกิดความเสียหายต่อการละเมิดต่อเนื้อตัวร่างกาย ผู้ต้องขัง

เนื่องจากการกรณีใช้กำลังบังคับ การใช้เครื่องพันธนาการและการลงโทษด้วยวิธีขังเดี่ยว กับผู้ต้องขังเป็นกรณีที่เสี่ยงต่อการที่ผู้ต้องขังจะได้รับบาดเจ็บทางร่างกายหรือเกิดผลเสียต่อ สุขภาพจิตของผู้ต้องขัง จึงควรให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้อำนาจตามมาตรา 76 แห่ง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ตรากฎกระทรวงโดยให้มีบทบัญญัติเรื่องการ ใช้กำลังบังคับ โดยให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เข้าตรวจและรักษาดูแลผู้ต้องขังหลังมีใช้กำลังบังคับ กับผู้ต้องขังโดยมีข้อความ ดังนี้

“ภายหลังจากการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขัง ให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เข้ามาทำ การตรวจสอบผู้ได้รับบาดเจ็บและทำรักษาโดยพลัน” และ

เพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยกำหนดให้แพทย์หรือ เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เข้าการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังเป็นประจำขณะมีการใช้เครื่องพันธนาการแก่ ผู้ต้องขังหรือมีการลงโทษทางวินัยด้วยวิธีขังเดี่ยวในกฎกระทรวง โดยมีข้อความ ดังนี้

“ให้แพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ทำการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัย ด้วยการขังเดี่ยวหรือถูกใช้เครื่องพันธนาการเป็นประจำทุกวัน หากพบว่าผู้ต้องขังนั้นเจ็บป่วยให้ แพทย์และเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ทำการรักษาอย่างเหมาะสม”

(2) การร้องทุกข์

การร้องทุกข์ของผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แบ่งออกเป็นสอง กรณี คือการร้องทุกข์เรื่องทั่วไป และการร้องเรียนเกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากการ ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ดังนั้นหากผู้ต้องขังประสงค์จะร้องทุกข์กรณีที่ ผู้ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้ต้องขัง

จะต้องร้องทุกข์ตามขั้นตอนการร้องทุกข์กรณีทั่วไปซึ่งต้องมีขั้นตอนการปฏิบัติมากและไม่มีกำหนดเวลาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้ต้องขังตามคำร้องร้องทุกข์ ทั้งยังไม่มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้ต้องขังเท่าที่ควรมีเพียงขั้นตอนการปฏิบัติให้คำร้องทุกข์นั้นเป็นความลับ หากผู้ต้องขังประสงค์ให้คำร้องทุกข์นั้นเป็นความลับเท่านั้นซึ่งมีความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะถูกข่มขู่ ต่างจากกรณีการร้องทุกข์เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ที่กฎหมายให้การคุ้มครองเป็นพิเศษ โดยให้ได้รับการคุ้มครองและให้คำปรึกษาในทันที รวมทั้งคำร้องเรื่องดังกล่าวต้องถูกรักษาเป็นความลับและได้รับการสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ขององค์กรอิสระคือ พนักงานอัยการซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ

อย่างไรก็ตามกรณีความเสียหายจากการถูกทำร้ายหรือถูกทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ทั้งความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังจะถูกข่มขู่หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมย่อมไม่ยิ่งหย่อนกว่ากรณีการที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์เกี่ยวกับถูกล่วงละเมิดทางเพศที่ควรจะได้รับคุ้มครองเป็นกรณีพิเศษเช่นเดียวกัน เนื่องจากต่างก็เป็นปัญหาในเรื่องของการละเมิดต่อเนื้อตัวร่างกายเช่นเดียวกัน แม้จะมีการให้เหตุผลในการคุ้มครองการร้องทุกข์เกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศเป็นพิเศษเนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดกรุงเทพก็ตามแต่การจะพิจารณาข้อกำหนดกรุงเทพควรที่จะพิจารณาควคู่ไปกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพราะข้อกำหนดกรุงเทพเป็นการยกเว้นเพื่อเป็นส่วนเพิ่มเติมในประเด็นความละเอียดอ่อนทางเพศที่จำเป็นจะต้องวางหลักให้เป็นพิเศษจากหลักใหญ่ของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติได้มีการกำหนดให้การร้องทุกข์ที่กล่าวหาว่ามีการทรมาน การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีต่อผู้ต้องขังจะต้องมีการดำเนินการโดยทันทีและให้มีการสอบสวนโดยพลันอย่างไม่ล่าเอียง โดยเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระที่มีอำนาจอันมีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องขังที่มากกว่าการคุ้มครองที่จำกัดเฉพาะกรณีการร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวทางการปฏิบัติในเรื่องการร้องทุกข์ตามกฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศได้แก่ประเทศออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)และประเทศแอฟริกามีการกำหนดให้หน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่รับการร้องทุกข์หรือร้องเรียนจากผู้ต้องขังเมื่อเข้าตรวจเยี่ยมเรือนจำโดยการร้องทุกข์นั้นไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการร้องทุกข์ของเรือนจำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังในเรื่องความสะดวกรวดเร็วในการร้องทุกข์เนื่องจากไม่จำเป็นต้องยื่นผ่านขั้นตอนภายใน

เรือนจำ ความปลอดภัยในการรักษาความลับและลดความเสี่ยงจากการถูกข่มขู่ อีกทั้งในประเทศ ออสเตรเลีย(รัฐนิวเซาท์เวลส์)ยังมีบริการสายด่วนของกรมราชทัณฑ์เพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์ของผู้ต้องขังและการให้คำแนะนำในเบื้องต้น

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ให้มีความคุ้มครองครอบคลุมไปถึงกรณีที่ต้องขังถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติ หน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ ดังต่อไปนี้

จากเดิมที่มีการบัญญัติว่า “ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องเรียนเกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศ จากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานของเรือนจำได้ โดยให้ได้รับการคุ้มครองและให้ คำปรึกษาโดยทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับและได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดย พนักงานอัยการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง หากผู้ต้องขังซึ่งเป็นหญิงและตั้งครรรภ์ให้นำบทบัญญัติมาตรา 59 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เพิ่มเติมเป็น “ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องเรียนเกี่ยวกับการถูกทำร้าย ทารุณ การล่วงละเมิดทาง เพศ การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายหรือเป็นการย้ายศักดิ์ศรีผู้ต้องขังจากปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบของเจ้าพนักงานของเรือนจำได้ โดยให้ได้รับการคุ้มครองและให้คำปรึกษาโดยทันที รวมทั้งคำร้องดังกล่าวต้องรักษาเป็นความลับและได้รับการไต่สวนชี้ขาดโดยพนักงานอัยการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง หากผู้ต้องขังซึ่งเป็นหญิงและตั้งครรรภ์ให้นำบทบัญญัติมาตรา 59 มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

นอกจากนี้ผู้เขียนขอเสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้อำนาจตามมาตรา 76 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ตรากฎกระทรวงโดยให้มีบทบัญญัติเป็นการกำหนด เรื่องการแจ้งข่าวการเข้าตรวจเยี่ยมเรือนจำของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้ต้องขังและ เจ้าพนักงานเรือนจำทราบและกำหนดให้มีเวลาการเข้าร้องทุกข์ ร้องเรียนหรือขอคำปรึกษากับ เจ้าหน้าที่ผู้มาตรวจเยี่ยมเรือนจำนั้น อย่างชัดเจนในกฎกระทรวงโดยมีข้อความดังนี้

“เมื่อหน่วยของรัฐจะเข้าทำการตรวจเยี่ยมเรือนจำให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งวันเวลาที่ จะเข้าทำการตรวจเยี่ยมให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนทราบ

ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งสิทธิของผู้ต้องขังในการยื่นคำร้องทุกข์แก่เจ้าหน้าที่ผู้มา ตรวจเยี่ยมเรือนจำและกำหนดให้มีเวลาในการเข้าพบเพื่อยื่นคำร้องทุกข์ในสถานที่ที่เรือนจำจัดไว้ ให้เป็นพิเศษ”

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีการบริการทางโทรศัพท์สายด่วนแจ้งเรื่องราวร้อง ทุกข์โดยมีหน้าที่ให้บริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง คัดกรองคำร้องทุกข์และช่วย

ดำเนินการแก้ไขหรือส่งต่อไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ร้องทุกข์ เช่น การร้องทุกข์ในเรื่องการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังยื่นแก่ กรมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำยื่นคำร้องทุกข์แก่ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินหรือยื่นต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตามความประสงค์ของผู้ต้องขัง รวมทั้งให้คำปรึกษาในเบื้องต้นแก่ผู้ต้องขัง เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังด้วยการกำหนดเลขหมายเพื่อโทรด่วนเช่น กดหมายเลข 8 จะเป็นการโอนสายไปยังสายด่วนกรมราชทัณฑ์ทันทีและจัดห้องสำหรับการใช้กรณีนี้ไว้เป็นพิเศษแยกจากการกรณีโทรศัพท์ติดต่อญาติโดยห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำฟังและบันทึกเสียงสนทนา ผู้เขียนจึงจึงเห็นสมควรให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้อำนาจตามมาตรา 76 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ตรากฎกระทรวงโดยให้มีข้อความ

“ผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ด้วยวาจาทางโทรศัพท์โดยบริการสายด่วนรับเรื่องร้องทุกข์ของกรมราชทัณฑ์

การใช้บริการสายด่วนรับเรื่องร้องทุกข์ของกรมราชทัณฑ์ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ฟังและบันทึกการสนทนา

เรือนจำจะต้องจัดให้มีเวลาและสถานที่พิเศษเพื่อโทรศัพท์ติดต่อบริการสายด่วนรับเรื่องร้องทุกข์ของกรมราชทัณฑ์”

(3) การใช้กำลังบังคับ

การใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเป็นเรื่องที่กฎหมายบังคับโทษของทุกประเทศนั้นให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อเนื้อตัวร่างกายผู้ต้องขังและเสี่ยงต่อการใช้อำนาจเกินสมควรแก่เหตุของเจ้าพนักงานเรือนจำอันเป็นการกระทบต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่ได้ทำการแก้ไขใหม่นั้นได้มีการบัญญัติเรื่องการใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังที่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกล่าวคือ โดยหลักแล้วห้ามมิให้ใช้กำลังบังคับกับผู้ต้องขังเว้นแต่กระทำเพื่อป้องกันตัว หรือผู้ต้องขังพยายามหลบหนี ใช้กำลังขัดขืนโดยทางตรงหรือทางอ้อมหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำ การใช้กำลังบังคับนั้นจะใช้ได้เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับพฤติการณ์และต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำทันที หลักดังกล่าวนี้ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายบังคับโทษของประเทศไทย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศแอฟริกาใต้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็ล้วนแล้วแต่มีการบัญญัติใกล้เคียงกัน แต่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้มีการกำหนดขั้นตอนไว้โดยชัดแจ้งให้มีการเตือนผู้ต้องขังว่าจะมีการใช้กำลังก่อนมีการใช้กำลังซึ่งจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการลดความเสียหายจากการใช้กำลังบังคับเนื่องจากผู้ต้องขังอาจเกิดความเกรงกลัวที่จะต้องถูกใช้กำลังบังคับ

และหยุดการกระทำอันเป็นเหตุให้ใช้กำลังบังคับนั้น และกฎหมายบังคับโทษประเทศแอฟริกาใต้ ได้กำหนดให้ก่อนมีการใช้กำลังบังคับเจ้าพนักงานต้องขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำก่อนจึงจะสามารถใช้กำลังบังคับได้เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วน วิธีดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ในเรื่องของการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำเพราะจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำก่อน

ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำแล้ว จึงเห็นสมควรให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้อำนาจตามมาตรา 76 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ออกกฎกระทรวงโดยให้มีบทบัญญัติให้เป็นการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติในการใช้กำลังบังคับโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

“การใช้กำลังบังคับแก่ผู้ต้องขังจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ เว้นแต่มีเหตุฉุกเฉินถ้าหากล่าช้าจะไม่สามารถหยุดการกระทำที่เป็นเหตุแห่งการใช้กำลังบังคับนั้นได้

ก่อนมีการใช้กำลังบังคับแก่ผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องเตือนให้ผู้ต้องขังทราบว่าจะมีการใช้กำลังบังคับเสียก่อน

กรณีที่มีเหตุฉุกเฉินไม่สามารถขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำก่อนได้ เจ้าพนักงานเรือนจำต้องรายงานเหตุต่อผู้บัญชาการเรือนจำทันทีภายหลังที่มีการใช้กำลังบังคับแก่ผู้ต้องขัง”

(4) การแจ้ง

การแจ้ง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 การแจ้งข่าวการเสียชีวิต บาดเจ็บ แก่ญาติของผู้ต้องขัง กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้ผู้บัญชาการมีหน้าที่แจ้งให้ญาติของผู้ต้องขังได้ทราบ ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมใหม่จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับ พ.ศ. 2479 ที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง แต่มิได้มีการบัญญัติถึงการแจ้งให้มีเจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระเข้ามาสอบสวนกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บ หรือถูกทำร้ายหรือได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณต่อผู้ต้องขัง ซึ่งในประเด็นนี้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 2015 ได้มีการเพิ่มเติมเข้ามาใหม่เพื่อเป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการกำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่แจ้งให้แก่ศาลหรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอิสระเข้ามาทำการสอบสวนเกี่ยวกับการเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บหรือการได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทารุณ โหดร้าย ย่ำยีศักดิ์ศรีผู้ต้องขังและเพื่อการตรวจสอบที่โปร่งใสและเป็นธรรม จึงควรมีบทบัญญัติที่เป็นการกำหนดหน้าที่ให้ผู้บัญชาการเรือนจำแจ้งให้แก่เจ้าหน้าที่จากองค์กรอิสระภายนอกเรือนจำเข้ามาทำการตรวจสอบกรณีผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีลักษณะเป็นการทารุณไว้ในกฎกระทรวงเพื่อเป็นการกำหนด

ขั้นตอนการปฏิบัติเมื่อพบว่าผู้ต้องขังเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นการทำร้ายหรือทารุณ ดังนี้

“ไม่ว่าจะมีการสอบสวนภายในหรือไม่ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำรายงานข้อมูลเมื่อมีผู้เสียชีวิต สูญหายหรือได้รับบาดเจ็บสาหัสภายในเรือนจำต่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการจะต้องให้การร่วมมือในการสอบสวนอย่างเต็มที่และเก็บรักษาหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี

การปฏิบัติตามวรรคแรก ให้มีผลบังคับใช้ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการทำร้ายทรมานและปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมเกิดขึ้นในเรือนจำไม่ว่าจะมีการร้องทุกข์อย่างเป็นทางการหรือไม่

กรณีตามวรรคสองต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนทันทีเพื่อประกันว่าบุคคลใดๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น ต้องไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนและไม่สามารถติดต่อกับพยานผู้ร้องทุกข์หรือครอบครัวผู้ร้องทุกข์ได้”

จากการศึกษาค้นคว้าถึงแนวทางการปฏิบัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังที่ถูกทำร้ายหรือทารุณจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ พบว่าประเทศไทยยังขาดกฎหมายที่เป็นแนวทางในการคุ้มครองผู้ต้องขังในเรื่องนี้ อันทำให้กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่มุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังเข้าพเจ้าจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายราชทัณฑ์ในระดับกฎกระทรวงให้มีบทบัญญัติที่เป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากการถูกทำร้ายหรือทารุณเพื่อเป็นขั้นตอนปฏิบัติหรือเป็นมาตรการเสริม โดยมีเนื้อหาสาระและแนวทางการปฏิบัติตามที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและค้นคว้าไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยให้ได้มาตรฐานสากลและเพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในชั้นการบังคับโทษทางอาญานี้ด้วย

ภาคผนวก

United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules)

Preliminary observation 1

The following rules are not intended to describe in detail a model system of penal institutions. They seek only, on the basis of the general consensus of contemporary thought and the essential elements of the most adequate systems of today, to set out what is generally accepted as being good principles and practice in the treatment of prisoners and prison management.

Preliminary observation 2

1. In view of the great variety of legal, social, economic and geographical conditions in the world, it is evident that not all of the rules are capable of application in all places and at all times. They should, however, serve to stimulate a constant endeavor to overcome practical difficulties in the way of their application, in the knowledge that they represent, as a whole, the minimum conditions which are accepted as suitable by the United Nations.

2. On the other hand, the rules cover a field in which thought is constantly developing. They are not intended to preclude experiment and practices, provided these are in harmony with the principles and seek to further the purposes which derive from the text of the rules as a whole. It will always be justifiable for the central prison administration to authorize departures from the rules in this spirit.

Preliminary observation 3

1. Part I of the rules covers the general management of prisons, and is applicable to all categories of prisoners, criminal or civil, untried or convicted, including prisoners subject to “security measures” or corrective measures ordered by the judge.

2. Part II contains rules applicable only to the special categories dealt with in each section. Nevertheless, the rules under section A, applicable to prisoners under sentence, shall be equally applicable to categories of prisoners dealt with in sections B, C and D, provided they do not conflict with the rules governing those categories and are for their benefit.

Preliminary observation 4

1. The rules do not seek to regulate the management of institutions set aside for young persons such as juvenile detention facilities or correctional schools, but in general part I would be equally applicable in such institutions.

2. The category of young prisoners should include at least all young persons who come within the jurisdiction of juvenile courts. As a rule, such young persons should not be sentenced to imprisonment.

I. Rules of general application

Basic principles

Rule 1

All prisoners shall be treated with the respect due to their inherent dignity and value as human beings. No prisoner shall be subjected to, and all prisoners shall be protected from, torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, for which no circumstances whatsoever may be invoked as a justification. The safety and security of prisoners, staff, service providers and visitors shall be ensured at all times.

Rule 2

1. The present rules shall be applied impartially. There shall be no discrimination on the grounds of race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or any other status. The religious beliefs and moral precepts of prisoners shall be respected.

2. In order for the principle of non-discrimination to be put into practice, prison administrations shall take account of the individual needs of prisoners, in particular the most vulnerable categories in prison settings? Measures to protect and promote the rights of prisoners with special needs are required and shall not be regarded as discriminatory.

Rule 3

Imprisonment and other measures that result in cutting off persons from the outside world are afflictive by the very fact of taking from these persons the right of self-

determination by depriving them of their liberty. Therefore the prison system shall not, except as incidental to justifiable separation or the maintenance of discipline, aggravate the suffering inherent in such a situation.

Rule 4

1. The purposes of a sentence of imprisonment or similar measures derivative of a person's liberty are primarily to protect society against crime and to reduce recidivism. Those purposes can be achieved only if the period of imprisonment is used to ensure, so far as possible, the reintegration of such persons into society upon release so that they can lead a law-abiding and self-supporting life.

2. To this end, prison administrations and other competent authorities should offer education, vocational training and work, as well as other forms of assistance that are appropriate and available, including those of a remedial, moral, spiritual, social and health- and sports-based nature. All such programmes, activities and services should be delivered in line with the individual treatment needs of prisoners.

Rule 5

1. The prison regime should seek to minimize any differences between prison life and life at liberty that tend to lessen the responsibility of the prisoners or the respect due to their dignity as human beings.

2. Prison administrations shall make all reasonable accommodation and adjustments to ensure that prisoners with physical, mental or other disabilities have full and effective access to prison life on an equitable basis. Prisoner file management

Rule 6

There shall be a standardized prisoner file management system in every place where persons are imprisoned. Such a system may be an electronic database of records or a registration book with numbered and signed pages. Procedures shall be in place to ensure a secure audit trail and to prevent unauthorized access to or modification of any information contained in the system.

Rule 7

No person shall be received in a prison without a valid commitment order. The following information shall be entered in the prisoner file management system upon admission of every prisoner:

- (a) Precise information enabling determination of his or her unique identity, respecting his or her self-perceived gender;
- (b) The reasons for his or her commitment and the responsible authority, in addition to the date, time and place of arrest;
- (c) The day and hour of his or her admission and release as well as of any transfer;
- (d) Any visible injuries and complaints about prior ill-treatment;
- (e) An inventory of his or her personal property;
- (f) The names of his or her family members, including, where applicable, his or her children, the children's ages, location and custody or guardianship status;
- (g) Emergency contact details and information on the prisoner's next of kin.

Rule 8

The following information shall be entered in the prisoner file management system in the course of imprisonment, where applicable:

- (a) Information related to the judicial process, including dates of court hearings and legal representation;
- (b) Initial assessment and classification reports;
- (c) Information related to behavior and discipline;
- (d) Requests and complaints, including allegations of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, unless they are of a confidential nature;
- (e) Information on the imposition of disciplinary sanctions;
- (f) Information on the circumstances and causes of any injuries or death and, in the case of the latter, the destination of the remains.

Rule 9

All records referred to in rule 7 and 8 shall be kept confidential and made available only to those whose professional responsibilities require access to such records. Every prisoner shall be granted access to the records pertaining to him or her,

subject to redactions authorized under domestic legislation, and shall be entitled to receive an official copy of such records upon his or her release.

Rule 10

Prisoner file management systems shall also be used to generate reliable data about trends relating to and characteristics of the prison population, including occupancy rates, in order to create a basis for evidence-based decision-making. Separation of categories

Rule 11

The different categories of prisoners shall be kept in separate institutions or parts of institutions, taking account of their sex, age, criminal record, the legal reason for their detention and the necessities of their treatment; thus:

- (a) Men and women shall so far as possible be detained in separate institutions; in an institution which receives both men and women, the whole of the premises allocated to women shall be entirely separate;
- (b) Untried prisoners shall be kept separate from convicted prisoners;
- (c) Persons imprisoned for debt and other civil prisoners shall be kept separate from persons imprisoned by reason of a criminal offence;
- (d) Young prisoners shall be kept separate from adults. Accommodation

Rule 12

1. Where sleeping accommodation is in individual cells or rooms, each prisoner shall occupy by night a cell or room by himself or herself. If for special reasons, such as temporary overcrowding, it becomes necessary for the central prison administration to make an exception to this rule, it is not desirable to have two prisoners in a cell or room.

2. Where dormitories are used, they shall be occupied by prisoners carefully selected as being suitable to associate with one another in those conditions. There shall be regular supervision by night, in keeping with the nature of the prison.

Rule 13

All accommodation provided for the use of prisoners and in particular all sleeping accommodation shall meet all requirements of health, due regard being paid to climatic conditions and particularly to cubic content of air, minimum floor space, lighting, heating and ventilation.

Rule 14

In all places where prisoners are required to live or work: (a) The windows shall be large enough to enable the prisoners to read or work by natural light and shall be so constructed that they can allow the entrance of fresh air whether or not there is artificial ventilation; (b) Artificial light shall be provided sufficient for the prisoners to read or work without injury to eyesight.

Rule 15

The sanitary installations shall be adequate to enable every prisoner to comply with the needs of nature when necessary and in a clean and decent manner. Rule 16 Adequate bathing and shower installations shall be provided so that every prisoner can, and may be required to, have a bath or shower, at a temperature suitable to the climate, as frequently as necessary for general hygiene according to season and geographical region, but at least once a week in a temperate climate. Rule 17 All parts of a prison regularly used by prisoners shall be properly maintained and kept scrupulously clean at all times.

Personal hygiene

Rule 18

1. Prisoners shall be required to keep their persons clean, and to this end they shall be provided with water and with such toilet articles as are necessary for health and cleanliness.

2. In order that prisoners may maintain a good appearance compatible with their self-respect, facilities shall be provided for the proper care of the hair and beard, and men shall be able to shave regularly. Clothing and bedding

Rule 19

1. Every prisoner who is not allowed to wear his or her own clothing shall be provided with an outfit of clothing suitable for the climate and adequate to keep him or her in good health. Such clothing shall in no manner be degrading or humiliating.
2. All clothing shall be clean and kept in proper condition. Underclothing shall be changed and washed as often as necessary for the maintenance of hygiene.
3. In exceptional circumstances, whenever a prisoner is removed outside the prison for an authorized purpose, he or she shall be allowed to wear his or her own clothing or other inconspicuous clothing.

Rule 20

If prisoners are allowed to wear their own clothing, arrangements shall be made on their admission to the prison to ensure that it shall be clean and fit for use. Rule 21 Every prisoner shall, in accordance with local or national standards, be provided with a separate bed and with separate and sufficient bedding which shall be clean when issued, kept in good order and changed often enough to ensure its cleanliness. Food

Rule 22

1. Every prisoner shall be provided by the prison administration at the usual hours with food of nutritional value adequate for health and strength, of wholesome quality and well prepared and served.
 2. Drinking water shall be available to every prisoner whenever he or she needs it.
- Exercise and sport

Rule 23

1. Every prisoner who is not employed in outdoor work shall have at least one hour of suitable exercise in the open air daily if the weather permits.
2. Young prisoners, and others of suitable age and physique, shall receive physical and recreational training during the period of exercise. To this end, space, installations and equipment should be provided. Health-care services

Rule 24

1. The provision of health care for prisoners is a State responsibility. Prisoners should enjoy the same standards of health care that are available in the community, and should have access to necessary health-care services free of charge without discrimination on the grounds of their legal status.
2. Health-care services should be organized in close relationship to the general public health administration and in a way that ensures continuity of treatment and care, including for HIV, tuberculosis and other infectious diseases, as well as for drug dependence.

Rule 25

1. Every prison shall have in place a health-care service tasked with evaluating, promoting, protecting and improving the physical and mental health of prisoners, paying particular attention to prisoners with special health-care needs or with health issues that hamper their rehabilitation.
2. The health-care service shall consist of an interdisciplinary team with sufficient qualified personnel acting in full clinical independence and shall encompass sufficient expertise in psychology and psychiatry. The services of a qualified dentist shall be available to every prisoner.

Rule 26

1. The health-care service shall prepare and maintain accurate, up-to-date and confidential individual medical files on all prisoners, and all prisoners should be granted access to their files upon request. A prisoner may appoint a third party to access his or her medical file.
2. Medical files shall be transferred to the health-care service of the receiving institution upon transfer of a prisoner and shall be subject to medical confidentiality.

Rule 27

1. All prisons shall ensure prompt access to medical attention in urgent cases. Prisoners who require specialized treatment or surgery shall be transferred to specialized institutions or to civil hospitals. Where a prison service has its own hospital facilities, they shall be adequately staffed and equipped to provide prisoners referred to them with appropriate treatment and care.

2. Clinical decisions may only be taken by the responsible health-care professionals and may not be overruled or ignored by non-medical prison staff.

Rule 28

In women's prisons, there shall be special accommodation for all necessary prenatal and postnatal care and treatment. Arrangements shall be made wherever practicable for children to be born in a hospital outside the prison. If a child is born in prison, this fact shall not be mentioned in the birth certificate.

Rule 29

1. A decision to allow a child to stay with his or her parent in prison shall be based on the best interests of the child concerned. Where children are allowed to remain in prison with a parent, provision shall be made for: (a) Internal or external childcare facilities staffed by qualified persons, where the children shall be placed when they are not in the care of their parent; (b) Child-specific health-care services, including health screenings upon admission and ongoing monitoring of their development by specialists.

2. Children in prison with a parent shall never be treated as prisoners. Rule 30 A physician or other qualified health-care professionals, whether or not they are required to report to the physician, shall see, talk with and examine every prisoner as soon as possible following his or her admission and thereafter as necessary. Particular attention shall be paid to:

- (a) Identifying health-care needs and taking all necessary measures for treatment;
- (b) Identifying any ill-treatment that arriving prisoners may have been subjected to prior to admission;
- (c) Identifying any signs of psychological or other stress brought on by the fact of imprisonment, including, but not limited to, the risk of suicide or self-harm and withdrawal symptoms resulting from the use of drugs, medication or alcohol; and undertaking all appropriate individualized measures or treatment;
- (d) In cases where prisoners are suspected of having contagious diseases, providing for the clinical isolation and adequate treatment of those prisoners during the infectious period;

(e) Determining the fitness of prisoners to work, to exercise and to participate in other activities, as appropriate.

Rule 31

The physician or, where applicable, other qualified health-care professionals shall have daily access to all sick prisoners, all prisoners who complain of physical or mental health issues or injury and any prisoner to whom their attention is specially directed. All medical examinations shall be undertaken in full confidentiality.

Rule 32

1. The relationship between the physician or other health-care professionals and the prisoners shall be governed by the same ethical and professional standards as those applicable to patients in the community, in particular:

(a) The duty of protecting prisoners' physical and mental health and the prevention and treatment of disease on the basis of clinical grounds only;

(b) Adherence to prisoners' autonomy with regard to their own health and informed consent in the doctor-patient relationship;

(c) The confidentiality of medical information, unless maintaining such confidentiality would result in a real and imminent threat to the patient or to others;

(d) An absolute prohibition on engaging, actively or passively, in acts that may constitute torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, including medical or scientific experimentation that may be detrimental to a prisoner's health, such as the removal of a prisoner's cells, body tissues or organs.

2. Without prejudice to paragraph 1 (d) of this rule, prisoners may be allowed, upon their free and informed consent and in accordance with applicable law, to participate in clinical trials and other health research accessible in the community if these are expected to produce a direct and significant benefit to their health, and to donate cells, body tissues or organs to a relative.

Rule 33

The physician shall report to the director whenever he or she considers that a prisoner's physical or mental health has been or will be injuriously affected by continued imprisonment or by any condition of imprisonment.

Rule 34

If, in the course of examining a prisoner upon admission or providing medical care to the prisoner thereafter, health-care professionals become aware of any signs of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, they shall document and report such cases to the competent medical, administrative or judicial authority. Proper procedural safeguards shall be followed in order not to expose the prisoner or associated persons to foreseeable risk of harm.

Rule 35

1. The physician or competent public health body shall regularly inspect and advise the director on:

- (a) The quantity, quality, preparation and service of food;
 - (b) The hygiene and cleanliness of the institution and the prisoners;
 - (c) The sanitation, temperature, lighting and ventilation of the prison;
 - (d) The suitability and cleanliness of the prisoners' clothing and bedding;
 - (e) The observance of the rules concerning physical education and sports, in cases where there is no technical personnel in charge of these activities.
2. The prison director shall take into consideration the advice and reports provided in accordance with paragraph 1 of this rule and rule 33 and shall take immediate steps to give effect to the advice and the recommendations in the reports. If the advice or recommendations do not fall within the prison director's competence or if he or she does not concur with them, the director shall immediately submit to a higher authority his or her own report and the advice or recommendations of the physician or competent public health body. Restrictions, discipline and sanctions

Rule 36

Discipline and order shall be maintained with no more restriction than is necessary to ensure safe custody, the secure operation of the prison and a well-ordered

community life. Rule 37 The following shall always be subject to authorization by law or by the regulation of the competent administrative authority:

- (a) Conduct constituting a disciplinary offence;
- (b) The types and duration of sanctions that may be imposed;
- (c) The authority competent to impose such sanctions;
- (d) Any form of involuntary separation from the general prison population, such as solitary confinement, isolation, segregation, special care units or restricted housing, whether as a disciplinary sanction or for the maintenance of order and security, including promulgating policies and procedures governing the use and review of, admission to and release from any form of involuntary separation.

Rule 38

1. Prison administrations are encouraged to use, to the extent possible, conflict prevention, mediation or any other alternative dispute resolution mechanism to prevent disciplinary offences or to resolve conflicts.
2. For prisoners who are, or have been, separated, the prison administration shall take the necessary measures to alleviate the potential detrimental effects of their confinement on them and on their community following their release from prison.

Rule 39

1. No prisoner shall be sanctioned except in accordance with the terms of the law or regulation referred to in rule 37 and the principles of fairness and due process. A prisoner shall never be punished twice for the same offence.
2. Prison administrations shall ensure proportionality between a disciplinary sanction and the offence for which it is established, and shall keep a proper record of all disciplinary sanctions imposed.
3. Before imposing disciplinary sanctions, prison administrations shall consider whether and how a prisoner's mental illness or developmental disability may have contributed to his or her conduct and the commission of the offence or act underlying the disciplinary charge. Prison administrations shall not sanction any conduct of a prisoner that is considered to be the direct result of his or her mental illness or intellectual disability.

Rule 40

1. No prisoner shall be employed, in the service of the prison, in any disciplinary capacity. 2. This rule shall not, however, impede the proper functioning of systems based on self-government, under which specified social, educational or sports activities or responsibilities are entrusted, under supervision, to prisoners who are formed into groups for the purposes of treatment.

Rule 41

1. Any allegation of a disciplinary offence by a prisoner shall be reported promptly to the competent authority, which shall investigate it without undue delay.
2. Prisoners shall be informed, without delay and in a language that they understand, of the nature of the accusations against them and shall be given adequate time and facilities for the preparation of their defence.
3. Prisoners shall be allowed to defend themselves in person, or through legal assistance when the interests of justice so require, particularly in cases involving serious disciplinary charges. If the prisoners do not understand or speak the language used at a disciplinary hearing, they shall be assisted by a competent interpreter free of charge.
4. Prisoners shall have an opportunity to seek judicial review of disciplinary sanctions imposed against them. In the event that a breach of discipline is prosecuted as a crime, prisoners shall be entitled to all due process guarantees applicable to criminal proceedings, including unimpeded access to a legal adviser.

Rule 42

General living conditions addressed in these rules, including those related to light, ventilation, temperature, sanitation, nutrition, drinking water, access to open air and physical exercise, personal hygiene, health care and adequate personal space, shall apply to all prisoners without exception.

Rule 43

1. In no circumstances may restrictions or disciplinary sanctions amount to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. The following practices, in particular, shall be prohibited:

- (a) Indefinite solitary confinement;
- (b) Prolonged solitary confinement;
- (c) Placement of a prisoner in a dark or constantly lit cell;
- (d) Corporal punishment or the reduction of a prisoner's diet or drinking water;
- (e) Collective punishment.

2. Instruments of restraint shall never be applied as a sanction for disciplinary offences.

3. Disciplinary sanctions or restrictive measures shall not include the prohibition of family contact. The means of family contact may only be restricted for a limited time period and as strictly required for the maintenance of security and order.

Rule 44

For the purpose of these rules, solitary confinement shall refer to the confinement of prisoners for 22 hours or more a day without meaningful human contact. Prolonged solitary confinement shall refer to solitary confinement for a time period in excess of 15 consecutive days.

Rule 45

1. Solitary confinement shall be used only in exceptional cases as a last resort, for as short a time as possible and subject to independent review, and only pursuant to the authorization by a competent authority. It shall not be imposed by virtue of a prisoner's sentence.

2. The imposition of solitary confinement should be prohibited in the case of prisoners with mental or physical disabilities when their conditions would be exacerbated by such measures. The prohibition of the use of solitary confinement and similar measures in cases involving women and children, as referred to in other United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice, continues to apply.

Rule 46

1. Health-care personnel shall not have any role in the imposition of disciplinary sanctions or other restrictive measures. They shall, however, pay particular attention

to the health of prisoners held under any form of involuntary separation, including by visiting such prisoners on a daily basis and providing prompt medical assistance and treatment at the request of such prisoners or prison staff.

2. Health-care personnel shall report to the director, without delay, any adverse effect of disciplinary sanctions or other restrictive measures on the physical or mental health of a prisoner subjected to such sanctions or measures and shall advise the director if they consider it necessary to terminate or alter them for physical or mental health reasons.

3. Health-care personnel shall have the authority to review and recommend changes to the involuntary separation of a prisoner in order to ensure that such separation does not exacerbate the medical condition or mental or physical disability of the prisoner. Instruments of restraint

Rule 47

1. The use of chains, irons or other instruments of restraint which are inherently degrading or painful shall be prohibited.

2. Other instruments of restraint shall only be used when authorized by law and in the following circumstances:

(a) As a precaution against escape during a transfer, provided that they are removed when the prisoner appears before a judicial or administrative authority;

(b) By order of the prison director, if other methods of control fail, in order to prevent a prisoner from injuring himself or herself or others or from damaging property; in such instances, the director shall immediately alert the physician or other qualified health-care professionals and report to the higher administrative authority.

Rule 48

1. When the imposition of instruments of restraint is authorized in accordance with paragraph 2 of rule 47, the following principles shall apply:

(a) Instruments of restraint are to be imposed only when no lesser form of control would be effective to address the risks posed by unrestricted movement;

(b) The method of restraint shall be the least intrusive method that is necessary and reasonably available to control the prisoner's movement, based on the level and nature of the risks posed;

(c) Instruments of restraint shall be imposed only for the time period required, and they are to be removed as soon as possible after the risks posed by unrestricted movement are no longer present. Instruments of restraint shall never be used on women during labour, during childbirth and immediately after childbirth.

Rule 49

The prison administration should seek access to, and provide training in the use of, control techniques that would obviate the need for the imposition of instruments of restraint or reduce their intrusiveness. Searches of prisoners and cells

Rule 50

The laws and regulations governing searches of prisoners and cells shall be in accordance with obligations under international law and shall take into account international standards and norms, keeping in mind the need to ensure security in the prison. Searches shall be conducted in a manner that is respectful of the inherent human dignity and privacy of the individual being searched, as well as the principles of proportionality, legality and necessity.

Rule 51

Searches shall not be used to harass, intimidate or unnecessarily intrude upon a prisoner's privacy. For the purpose of accountability, the prison administration shall keep appropriate records of searches, in particular strip and body cavity searches and searches of cells, as well as the reasons for the searches, the identities of those who conducted them and any results of the searches.

Rule 52

1. Intrusive searches, including strip and body cavity searches, should be undertaken only if absolutely necessary. Prison administrations shall be encouraged to develop and use appropriate alternatives to intrusive searches. Intrusive searches shall be conducted in private and by trained staff of the same sex as the prisoner. 2. Body

cavity searches shall be conducted only by qualified health-care professionals other than those primarily responsible for the care of the prisoner or, at a minimum, by staff appropriately trained by a medical professional in standards of hygiene, health and safety.

Rule 53

Prisoners shall have access to, or be allowed to keep in their possession without access by the prison administration, documents relating to their legal proceedings. Information to and complaints by prisoners

Rule 54

Upon admission, every prisoner shall be promptly provided with written information about:

- (a) The prison law and applicable prison regulations;
- (b) His or her rights, including authorized methods of seeking information, access to legal advice, including through legal aid schemes, and procedures for making requests or complaints;
- (c) His or her obligations, including applicable disciplinary sanctions; and (d) All other matters necessary to enable the prisoner to adapt himself or herself to the life of the prison.

Rule 55

1. The information referred to in rule 54 shall be available in the most commonly used languages in accordance with the needs of the prison population. If a prisoner does not understand any of those languages, interpretation assistance should be provided.
2. If a prisoner is illiterate, the information shall be conveyed to him or her orally. Prisoners with sensory disabilities should be provided with information in a manner appropriate to their needs.
3. The prison administration shall prominently display summaries of the information in common areas of the prison.

Rule 56

1. Every prisoner shall have the opportunity each day to make requests or complaints to the prison director or the prison staff member authorized to represent him or her.
 2. It shall be possible to make requests or complaints to the inspector of prisons during his or her inspections. The prisoner shall have the opportunity to talk to the inspector or any other inspecting officer freely and in full confidentiality, without the director or other members of the staff being present.
 3. Every prisoner shall be allowed to make a request or complaint regarding his or her treatment, without censorship as to substance, to the central prison administration and to the judicial or other competent authorities, including those vested with reviewing or remedial power.
 4. The rights under paragraphs 1 to 3 of this rule shall extend to the legal adviser of the prisoner. In those cases where neither the prisoner nor his or her legal adviser has the possibility to exercise such rights, a member of the prisoner's family or any other person who has knowledge of the case may do so.
1. Every request or complaint shall be promptly dealt with and replied to without delay. If the request or complaint is rejected, or in the event of undue delay, the complainant shall be entitled to bring it before a judicial or other authority.
 2. Safeguards shall be in place to ensure that prisoners can make requests or complaints safely and, if so requested by the complainant, in a confidential manner. A prisoner or other person mentioned in paragraph 4 of rule 56 must not be exposed to any risk of retaliation, intimidation or other negative consequences as a result of having submitted a request or complaint.
 3. Allegations of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment of prisoners shall be dealt with immediately and shall result in a prompt and impartial investigation conducted by an independent national authority in accordance with paragraphs 1 and 2 of rule 71. Contact with the outside world

Rule 58

1. Prisoners shall be allowed, under necessary supervision, to communicate with their family and friends at regular intervals:

(a) By corresponding in writing and using, where available, telecommunication, electronic, digital and other means; and

(b) By receiving visits. Where conjugal visits are allowed, this right shall be applied without discrimination, and women prisoners shall be able to exercise this right on an equal basis with men. Procedures shall be in place and premises shall be made available to ensure fair and equal access with due regard to safety and dignity.

Rule 59

Prisoners shall be allocated, to the extent possible, to prisons close to their homes or their places of social rehabilitation.

Rule 60

1. Admission of visitors to the prison facility is contingent upon the visitor's consent to being searched. The visitor may withdraw his or her consent at any time in which case the prison administration may refuse access.

2. Search and entry procedures for visitors shall not be degrading and shall be governed by principles at least as protective as those outlined in rules 50 to 52. Body cavity searches should be avoided and should not be applied to children.

Rule 61

1. Prisoners shall be provided with adequate opportunity, time and facilities to be visited by and to communicate and consult with a legal adviser of their own choice or a legal aid provider, without delay, interception or censorship and in full confidentiality, on any legal matter, in conformity with applicable domestic law. Consultations may be within sight, but not within hearing, of prison staff.

2. In cases in which prisoners do not speak the local language, the prison administration shall facilitate access to the services of an independent competent interpreter.

3. Prisoners should have access to effective legal aid.

Rule 62

1. Prisoners who are foreign nationals shall be allowed reasonable facilities to communicate with the diplomatic and consular representatives of the State to which they belong.
2. Prisoners who are nationals of States without diplomatic or consular representation in the country and refugees or stateless persons shall be allowed similar facilities to communicate with the diplomatic representative of the State which takes charge of their interests or any national or international authority whose task it is to protect such persons.

Rule 63

Prisoners shall be kept informed regularly of the more important items of news by the reading of newspapers, periodicals or special institutional publications, by hearing wireless transmissions, by lectures or by any similar means as authorized or controlled by the prison administration.

Rule 64

Every prison shall have a library for the use of all categories of prisoners, adequately stocked with both recreational and instructional books, and prisoners shall be encouraged to make full use of it.

Rule 65

1. If the prison contains a sufficient number of prisoners of the same religion, a qualified representative of that religion shall be appointed or approved. If the number of prisoners justifies it and conditions permit, the arrangement should be on a full-time basis.
2. A qualified representative appointed or approved under paragraph 1 of this rule shall be allowed to hold regular services and to pay pastoral visits in private to prisoners of his or her religion at proper times.
3. Access to a qualified representative of any religion shall not be refused to any prisoner. On the other hand, if any prisoner should object to a visit of any religious representative, his or her attitude shall be fully respected. Rule 66 So far as practicable, every prisoner shall be allowed to satisfy the needs of his or her religious life by attending the services provided in the prison and having in his or her

possession the books of religious observance and instruction of his or her denomination. Retention of prisoners' property

Rule 67

1. All money, valuables, clothing and other effects belonging to a prisoner which under the prison regulations he or she is not allowed to retain shall on his or her admission to the prison be placed in safe custody. An inventory thereof shall be signed by the prisoner. Steps shall be taken to keep them in good condition.
2. On the release of the prisoner, all such articles and money shall be returned to him or her except in so far as he or she has been authorized to spend money or send any such property out of the prison, or it has been found necessary on hygienic grounds to destroy any article of clothing. The prisoner shall sign a receipt for the articles and money returned to him or her.
3. Any money or effects received for a prisoner from outside shall be treated in the same way.
4. If a prisoner brings in any drugs or medicine, the physician or other qualified health-care professionals shall decide what use shall be made of them. Notifications

Rule 68

Every prisoner shall have the right, and shall be given the ability and means, to inform immediately his or her family, or any other person designated as a contact person, about his or her imprisonment, about his or her transfer to another institution and about any serious illness or injury. The sharing of prisoners' personal information shall be subject to domestic legislation.

Rule 69

In the event of a prisoner's death, the prison director shall at once inform the prisoner's next of kin or emergency contact. Individuals designated by a prisoner to receive his or her health information shall be notified by the director of the prisoner's serious illness, injury or transfer to a health institution. The explicit request of a prisoner not to have his or her spouse or nearest relative notified in the event of illness or injury shall be respected.

Rule 70

The prison administration shall inform a prisoner at once of the serious illness or death of a near relative or any significant other. Whenever circumstances allow, the prisoner should be authorized to go, either under escort or alone, to the bedside of a near relative or significant other who is critically ill, or to attend the funeral of a near relative or significant other.

Investigations

Rule 71

1. Notwithstanding the initiation of an internal investigation, the prison director shall report, without delay, any custodial death, disappearance or serious injury to a judicial or other competent authority that is independent of the prison administration and mandated to conduct prompt, impartial and effective investigations into the circumstances and causes of such cases. The prison administration shall fully cooperate with that authority and ensure that all evidence is preserved.
2. The obligation in paragraph 1 of this rule shall equally apply whenever there are reasonable grounds to believe that an act of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment has been committed in prison, irrespective of whether a formal complaint has been received.
3. Whenever there are reasonable grounds to believe that an act referred to in paragraph 2 of this rule has been committed, steps shall be taken immediately to ensure that all potentially implicated persons have no involvement in the investigation and no contact with the witnesses, the victim or the victim's family.

Rule 72

The prison administration shall treat the body of a deceased prisoner with respect and dignity. The body of a deceased prisoner should be returned to his or her next of kin as soon as reasonably possible, at the latest upon completion of the investigation. The prison administration shall facilitate a culturally appropriate funeral if there is no other responsible party willing or able to do so and shall keep a full record of the matter.

Removal of prisoners

Rule 73

1. When the prisoners are being removed to or from an institution, they shall be exposed to public view as little as possible, and proper safeguards shall be adopted to protect them from insult, curiosity and publicity in any form. 2. The transport of prisoners in conveyances with inadequate ventilation or light, or in any way which would subject them to unnecessary physical hardship, shall be prohibited. 3. The transport of prisoners shall be carried out at the expense of the prison administration and equal conditions shall apply to all of them.

Institutional personnel*Rule 74*

1. The prison administration shall provide for the careful selection of every grade of the personnel, since it is on their integrity, humanity, professional capacity and personal suitability for the work that the proper administration of prisons depends.

2. The prison administration shall constantly seek to awaken and maintain in the minds both of the personnel and of the public the conviction that this work is a social service of great importance, and to this end all appropriate means of informing the public should be used.

3. To secure the foregoing ends, personnel shall be appointed on a full-time basis as professional prison staff and have civil service status with security of tenure subject only to good conduct, efficiency and physical fitness. Salaries shall be adequate to attract and retain suitable men and women; employment benefits and conditions of service shall be favourable in view of the exacting nature of the work.

Rule 75

1. All prison staff shall possess an adequate standard of education and shall be given the ability and means to carry out their duties in a professional manner.

2. Before entering on duty, all prison staff shall be provided with training tailored to their general and specific duties, which shall be reflective of contemporary evidence-based best practice in penal sciences. Only those candidates who successfully pass the theoretical and practical tests at the end of such training shall be allowed to enter the prison service.

3. The prison administration shall ensure the continuous provision of in-service training courses with a view to maintaining and improving the knowledge and professional capacity of its personnel, after entering on duty and during their career.

Rule 76

1. Training referred to in paragraph 2 of rule 75 shall include, at a minimum, training on:

(a) Relevant national legislation, regulations and policies, as well as applicable international and regional instruments, the provisions of which must guide the work and interactions of prison staff with inmates;

(b) Rights and duties of prison staff in the exercise of their functions, including respecting the human dignity of all prisoners and the prohibition of certain conduct, in particular torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment;

(c) Security and safety, including the concept of dynamic security, the use of force and instruments of restraint, and the management of violent offenders, with due consideration of preventive and defusing techniques, such as negotiation and mediation;

(d) First aid, the psychosocial needs of prisoners and the corresponding dynamics in prison settings, as well as social care and assistance, including early detection of mental health issues.

2. Prison staff who are in charge of working with certain categories of prisoners, or who are assigned other specialized functions, shall receive training that has a corresponding focus.

Rule 77

All prison staff shall at all times so conduct themselves and perform their duties as to influence the prisoners for good by their example and to command their respect.

1. So far as possible, prison staff shall include a sufficient number of specialists such as psychiatrists, psychologists, social workers, teachers and trade instructors.

2. The services of social workers, teachers and trade instructors shall be secured on a permanent basis, without thereby excluding part-time or voluntary workers.

Rule 79

1. The prison director should be adequately qualified for his or her task by character, administrative ability, suitable training and experience.
2. The prison director shall devote his or her entire working time to official duties and shall not be appointed on a part-time basis. He or she shall reside on the premises of the prison or in its immediate vicinity.
3. When two or more prisons are under the authority of one director, he or she shall visit each of them at frequent intervals. A responsible resident official shall be in charge of each of these prisons.

Rule 80

1. The prison director, his or her deputy, and the majority of other prison staff shall be able to speak the language of the greatest number of prisoners, or a language understood by the greatest number of them.
2. Whenever necessary, the services of a competent interpreter shall be used.

Rule 81

1. In a prison for both men and women, the part of the prison set aside for women shall be under the authority of a responsible woman staff member who shall have the custody of the keys of all that part of the prison.
2. No male staff member shall enter the part of the prison set aside for women unless accompanied by a woman staff member.
3. Women prisoners shall be attended and supervised only by women staff members. This does not, however, preclude male staff members, particularly doctors and teachers, from carrying out their professional duties in prisons or parts of prisons set aside for women.

Rule 82

1. Prison staff shall not, in their relations with the prisoners, use force except in self-defence or in cases of attempted escape, or active or passive physical resistance to an order based on law or regulations. Prison staff who have recourse to force must use no more than is strictly necessary and must report the incident immediately to the prison director.

2. Prison staff shall be given special physical training to enable them to restrain aggressive prisoners.

3. Except in special circumstances, prison staff performing duties which bring them into direct contact with prisoners should not be armed. Furthermore, staff should in no circumstances be provided with arms unless they have been trained in their use.

Internal and external inspections

Rule 83

1. There shall be a twofold system for regular inspections of prisons and penal services:

(a) Internal or administrative inspections conducted by the central prison administration;

(b) External inspections conducted by a body independent of the prison administration, which may include competent international or regional bodies.

2. In both cases, the objective of the inspections shall be to ensure that prisons are managed in accordance with existing laws, regulations, policies and procedures, with a view to bringing about the objectives of penal and corrections services, and that the rights of prisoners are protected.

Rule 84

1. Inspectors shall have the authority:

(a) To access all information on the numbers of prisoners and places and locations of detention, as well as all information relevant to the treatment of prisoners, including their records and conditions of detention;

(b) To freely choose which prisons to visit, including by making unannounced visits at their own initiative, and which prisoners to interview;

(c) To conduct private and fully confidential interviews with prisoners and prison staff in the course of their visits;

(d) To make recommendations to the prison administration and other competent authorities.

2. External inspection teams shall be composed of qualified and experienced inspectors appointed by a competent authority and shall encompass health-care professionals. Due regard shall be given to balanced gender representation.

Rule 85

1. Every inspection shall be followed by a written report to be submitted to the competent authority. Due consideration shall be given to making the reports of external inspections publicly available, excluding any personal data on prisoners unless they have given their explicit consent.

2. The prison administration or other competent authorities, as appropriate, shall indicate, within a reasonable time, whether they will implement the II.

Rules applicable to special categories A. Prisoners under sentence Guiding principles

Rule 86

The guiding principles hereafter are intended to show the spirit in which penal institutions should be administered and the purposes at which they should aim, in accordance with the declaration made under preliminary observation 1 of these rules.

Rule 87

Before the completion of the sentence, it is desirable that the necessary steps be taken to ensure for the prisoner a gradual return to life in society. This aim may be achieved, depending on the case, by a pre-release regime organized in the same prison or in another appropriate institution, or by release on trial under some kind of supervision which must not be entrusted to the police but should be combined with effective social aid.

Rule 88

1. The treatment of prisoners should emphasize not their exclusion from the community, but their continuing part in it. Community agencies should, therefore, be enlisted wherever possible to assist the prison staff in the task of social rehabilitation of the prisoners.

2. There should be in connection with every prison social workers charged with the duty of maintaining and improving all desirable relations of a prisoner with his or her

family and with valuable social agencies. Steps should be taken to safeguard, to the maximum extent compatible with the law and the sentence, the rights relating to civil interests, social security rights and other social benefits of prisoners.

Rule 89

1. The fulfilment of these principles requires individualization of treatment and for this purpose a flexible system of classifying prisoners in groups. It is therefore desirable that such groups should be distributed in separate prisons suitable for the treatment of each group.

2. These prisons do not need to provide the same degree of security for every group. It is desirable to provide varying degrees of security according to the needs of different groups. Open prisons, by the very fact that they provide no physical security against escape but rely on the self-discipline of the inmates, provide the conditions most favourable to the rehabilitation of carefully selected prisoners.

3. It is desirable that the number of prisoners in closed prisons should not be so large that the individualization of treatment is hindered. In some countries it is considered that the population of such prisons should not exceed five hundred. In open prisons the population should be as small as possible.

4. On the other hand, it is undesirable to maintain prisons which are so small that proper facilities cannot be provided. Rule 90 The duty of society does not end with a prisoner's release. There should, therefore, be governmental or private agencies capable of lending the released prisoner efficient aftercare directed towards the lessening of prejudice against him or her and towards his or her social rehabilitation.

Treatment

Rule 91

The treatment of persons sentenced to imprisonment or a similar measure shall have as its purpose, so far as the length of the sentence permits, to establish in them the will to lead law-abiding and self-supporting lives after their release and to fit them to do so. The treatment shall be such as will encourage their self-respect and develop their sense of responsibility.

Rule 92

1. To these ends, all appropriate means shall be used, including religious care in the countries where this is possible, education, vocational guidance and training, social casework, employment counselling, physical development and strengthening of moral character, in accordance with the individual needs of each prisoner, taking account of his or her social and criminal history, physical and mental capacities and aptitudes, personal temperament, the length of his or her sentence and prospects after release.
2. For every prisoner with a sentence of suitable length, the prison director shall receive, as soon as possible after his or her admission, full reports on all the matters referred to in paragraph 1 of this rule. Such reports shall always include a report by the physician or other qualified health-care professionals on the physical and mental condition of the prisoner.
3. The reports and other relevant documents shall be placed in an individual file. This file shall be kept up to date and classified in such a way that it can be consulted by the responsible personnel whenever the need arises. Classification and individualization

Rule 93

1. The purposes of classification shall be: (a) To separate from others those prisoners who, by reason of their criminal records or characters, are likely to exercise a bad influence; (b) To divide the prisoners into classes in order to facilitate their treatment with a view to their social rehabilitation.
2. So far as possible, separate prisons or separate sections of a prison shall be used for the treatment of different classes of prisoners.

Rule 94

As soon as possible after admission and after a study of the personality of each prisoner with a sentence of suitable length, a programme of treatment shall be prepared for him or her in the light of the knowledge obtained about his or her individual needs, capacities and dispositions. Privileges

Rule 95

Systems of privileges appropriate for the different classes of prisoners and the different methods of treatment shall be established at every prison, in order to encourage good conduct, develop a sense of responsibility and secure the interest and cooperation of prisoners in their treatment. Work

Rule 96

1. Sentenced prisoners shall have the opportunity to work and/or to actively participate in their rehabilitation, subject to a determination of physical and mental fitness by a physician or other qualified health-care professional.
2. Sufficient work of a useful nature shall be provided to keep prisoners actively employed for a normal working day.

Rule 97

1. Prison labour must not be of an afflictive nature.
2. Prisoners shall not be held in slavery or servitude.
3. No prisoner shall be required to work for the personal or private benefit of any prison staff.

Rule 98

1. So far as possible the work provided shall be such as will maintain or increase the prisoners' ability to earn an honest living after release.
2. Vocational training in useful trades shall be provided for prisoners able to profit thereby and especially for young prisoners.
3. Within the limits compatible with proper vocational selection and with the requirements of institutional administration and discipline, prisoners shall be able to choose the type of work they wish to perform.

Rule 99

1. The organization and methods of work in prisons shall resemble as closely as possible those of similar work outside of prisons, so as to prepare prisoners for the conditions of normal occupational life.

2. The interests of the prisoners and of their vocational training, however, must not be subordinated to the purpose of making a financial profit from an industry in the prison.

Rule 100

1. Preferably institutional industries and farms should be operated directly by the prison administration and not by private contractors.

2. Where prisoners are employed in work not controlled by the prison administration, they shall always be under the supervision of prison staff. Unless the work is for other departments of the government, the full normal wages for such work shall be paid to the prison administration by the persons to whom the labour is supplied, account being taken of the output of the prisoners.

Rule 101

1. The precautions laid down to protect the safety and health of free workers shall be equally observed in prisons.

2. Provision shall be made to indemnify prisoners against industrial injury, including occupational disease, on terms not less favourable than those extended by law to free workers.

Rule 102

1. The maximum daily and weekly working hours of the prisoners shall be fixed by law or by administrative regulation, taking into account local rules or custom in regard to the employment of free workers.

2. The hours so fixed shall leave one rest day a week and sufficient time for education and other activities required as part of the treatment and rehabilitation of prisoners.

Rule 103

1. There shall be a system of equitable remuneration of the work of prisoners.

2. Under the system prisoners shall be allowed to spend at least a part of their earnings on approved articles for their own use and to send a part of their earnings to their family.

3. The system should also provide that a part of the earnings should be set aside by the prison administration so as to constitute a savings fund to be handed over to the prisoner on his or her release. Education and recreation

Rule 104

1. Provision shall be made for the further education of all prisoners capable of profiting thereby, including religious instruction in the countries where this is possible. The education of illiterate prisoners and of young prisoners shall be compulsory and special attention shall be paid to it by the prison administration.

2. So far as practicable, the education of prisoners shall be integrated with the educational system of the country so that after their release they may continue their education without difficulty.

Rule 105

Recreational and cultural activities shall be provided in all prisons for the benefit of the mental and physical health of prisoners. Social relations and aftercare

Rule 106

Special attention shall be paid to the maintenance and improvement of such relations between a prisoner and his or her family as are desirable in the best interests of both.

Rule 107

From the beginning of a prisoner's sentence consideration shall be given to his or her future after release and he or she shall be encouraged and provided assistance to maintain or establish such relations with persons or agencies outside the prison as may promote the prisoner's rehabilitation and the best interests of his or her family.

Rule 108

1. Services and agencies, governmental or otherwise, which assist released prisoners in re-establishing themselves in society shall ensure, so far as is possible and necessary, that released prisoners are provided with appropriate documents and identification papers, have suitable homes and work to go to, are suitably and adequately clothed having regard to the climate and season and have sufficient

means to reach their destination and maintain themselves in the period immediately following their release.

2. The approved representatives of such agencies shall have all necessary access to the prison and to prisoners and shall be taken into consultation as to the future of a prisoner from the beginning of his or her sentence.

3. It is desirable that the activities of such agencies shall be centralized or coordinated as far as possible in order to secure the best use of their efforts. B. Prisoners with mental disabilities and/or health conditions

Rule 109

1. Persons who are found to be not criminally responsible, or who are later diagnosed with severe mental disabilities and/or health conditions, for whom staying in prison would mean an exacerbation of their condition, shall not be detained in prisons, and arrangements shall be made to transfer them to mental health facilities as soon as possible.

2. If necessary, other prisoners with mental disabilities and/or health conditions can be observed and treated in specialized facilities under the supervision of qualified health-care professionals.

3. The health-care service shall provide for the psychiatric treatment of all other prisoners who are in need of such treatment.

Rule 110

It is desirable that steps should be taken, by arrangement with the appropriate agencies, to ensure if necessary the continuation of psychiatric treatment after release and the provision of social-psychiatric aftercare. C. Prisoners under arrest or awaiting trial

Rule 111

1. Persons arrested or imprisoned by reason of a criminal charge against them, who are detained either in police custody or in prison custody (jail) but have not yet been tried and sentenced, will be referred to as “untried prisoners” hereinafter in these rules.

2. Unconvicted prisoners are presumed to be innocent and shall be treated as such.
3. Without prejudice to legal rules for the protection of individual liberty or prescribing the procedure to be observed in respect of untried prisoners, these prisoners shall benefit from a special regime which is described in the following rules in its essential requirements only.

Rule 112

1. Untried prisoners shall be kept separate from convicted prisoners.
2. Young untried prisoners shall be kept separate from adults and shall in principle be detained in separate institutions.

Rule 113

Untried prisoners shall sleep singly in separate rooms, with the reservation of different local custom in respect of the climate.

Rule 114

Within the limits compatible with the good order of the institution, untried prisoners may, if they so desire, have their food procured at their own expense from the outside, either through the administration or through their family or friends. Otherwise, the administration shall provide their food.

Rule 115

An untried prisoner shall be allowed to wear his or her own clothing if it is clean and suitable. If he or she wears prison dress, it shall be different from that supplied to convicted prisoners. Rule 116 An untried prisoner shall always be offered opportunity to work, but shall not be required to work. If he or she chooses to work, he or she shall be paid for it.

Rule 117

An untried prisoner shall be allowed to procure at his or her own expense or at the expense of a third party such books, newspapers, writing material and other means of occupation as are compatible with the interests of the administration of justice and the security and good order of the institution. Rule 118 An untried prisoner shall be allowed to be visited and treated by his or her own doctor or dentist if there are

reasonable grounds for the application and he or she is able to pay any expenses incurred.

Rule 119

1. Every untried prisoner has the right to be promptly informed about the reasons for his or her detention and about any charges against him or her.
2. If an untried prisoner does not have a legal adviser of his or her own choice, he or she shall be entitled to have a legal adviser assigned to him or her by a judicial or other authority in all cases where the interests of justice so require and without payment by the untried prisoner if he or she does not have sufficient means to pay. Denial of access to a legal adviser shall be subject to independent review without delay.

Rule 120

1. The entitlements and modalities governing the access of an untried prisoner to his or her legal adviser or legal aid provider for the purpose of his or her defence shall be governed by the same principles as outlined in rule 61.
2. An untried prisoner shall, upon request, be provided with writing material for the preparation of documents related to his or her defence, including confidential instructions for his or her legal adviser or legal aid provider.

D. Civil prisoners

Rule 121

In countries where the law permits imprisonment for debt, or by order of a court under any other non-criminal process, persons so imprisoned shall not be subjected to any greater restriction or severity than is necessary to ensure safe custody and good order. Their treatment shall be not less favourable than that of untried prisoners, with the reservation, however, that they may possibly be required to work. Persons arrested or detained without charge

Rule 122

Without prejudice to the provisions of article 9 of the International Covenant on Civil and Political Rights, persons arrested or imprisoned without charge shall be accorded

the same protection as that accorded under part I and part II, section C, of these rules. Relevant provisions of part II, section A, of these rules shall likewise be applicable where their application may be conducive to the benefit of this special group of persons in custody, provided that no measures shall be taken implying that re-education or rehabilitation is in any way appropriate to persons not convicted of any criminal offence. States recognized that an effective, fair, accountable and humane criminal justice system was based on the commitment to uphold the protection of human rights in the administration of justice and the prevention and control of crime, and acknowledged the value and impact of the United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice in designing and implementing national crime prevention and criminal justice policies, procedures and programmes, Taking into account the progressive development of international law pertaining to the treatment of prisoners since 1955, including in international instruments such as the International Covenant on Civil and Political Rights,⁴ the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights⁴ and the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment⁵ and the Optional Protocol thereto,⁶ Recalling the United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice related to the treatment of prisoners and to alternatives to imprisonment adopted since 1955, in particular the procedures for the effective implementation of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners,⁷ the Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment,⁸ the Basic Principles for the Treatment of Prisoners,⁹ the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules)¹⁰ and the basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters,

รายการอ้างอิง

- Correctional Services. History of Transformation of the Correctional System in South Africa [Online]. Available from: <http://www.dcs.gov.za/AboutUs/History.aspx> [25 September 2017].
- Lukas Muntingh. [Online]. 2010. Available from: www.repository.uwc.ac.za [10 September 2017].
- Ombudsman New South Wales. Corrective Services, What Can Inmates and Offenders Complain About? [Online]. Available from: www.ombo.nsw.gov.au [29 September 2017].
- Penal Reform International. The Revised United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules) [Online]. Available from: https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/PRI_Nelson_Mandela_Rules_Short_Guide_WEB.pdf [24 September 2017].
- . The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rule)(Revised Smr) [Online]. Available from: <https://www.penalreform.org/priorities/prison-conditions/standard-minimum-rules/> [20 September 2017].
- The Office of the High Commissioner for Human Rights. General Assembly [Online]. Available from: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/NelsonMandelaRules.pdf> [24 September 2017].
- United Nation Office on Drug and Crime. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rule) [Online]. Available from: <https://www.unodc.org> [15 March 2016].
- United Nations Office on Drugs and Crime. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [Online]. Available from: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/EGM-Uploads> [22 September 2017].

- . Unodc Calls for Humane Prison Conditions on Nelson Mandela International Day [Online]. Available from:
<http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2016/July/unodc-calls-for-humane-prison-conditions-on-nelson-mandela-international-day.html?ref=fs1>
 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. กระบวนการและการบริหารงานยุติธรรมไทย [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: www.humanrightscenter.go.th [เข้าถึงเมื่อ 15 กันยายน 2560]
 กรมราชทัณฑ์. แผนปฏิบัติการราชการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 - 2562 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.oic.go.th/> [เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560]
 กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ กองนิติการ. คำถามที่พบบ่อยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://lad.correct.go.th/main/> [เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560]
 กิ่งกนก ขวลิตรำรง. ข้อกำหนดกรุงเทพ กับการพัฒนาหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การประชุมประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 6 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tijthailand.org [เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2560]
 กุลพล พลวัน. เอกสารการสอน ชุดวิชา กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.
 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. ความสำคัญและพันธกรณีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องและภาระหน้าที่ของเจ้าพนักงานและประเทศไทยที่ต้องดำเนินการตามอนุสัญญา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.humanrightscenter.go.th [เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560]
 คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ.
 กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี เอ ฟรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, 2557.
 คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559.
 ———. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ วิญญูชน 2554.
 จิตติพันธ์ มนูญจันทร์. การรับรู้ความเสี่ยงในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ความมั่นคงสูง. วารสารกระบวนการยุติธรรม ปีที่ 7, ฉบับที่ 1 (2557).
 ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2556.
 ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน ทฤษฎีการลงโทษ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.stou.ac.th [เข้าถึงเมื่อ 11 เมษายน 2560]

- ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์
นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2548.
- ดาวเรือง หงษา. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังว่าด้วยกฎหมายราชทัณฑ์ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.correct.go.th/> [เข้าถึงเมื่อ 12 มีนาคม 2560]
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน, 2560.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. หลักกฎหมายอาญา ภาคความผิด. กรุงเทพมหานคร วิญญูชน.
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายราชทัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558
- . รายงานผลการวิจัย การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการกฎหมายในชั้นบังคับ
โทษจำคุก กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน,
2558.
- นราธิป ชำนาญศรี. ตารางเปรียบเทียบ พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
www.lad.correct.go.th [เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2560]
- นัทธี จิตสว่าง. วัตถุประสงค์ในการลงโทษ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.gotoknow.org [เข้าถึง
เมื่อ 2 กันยายน 2560]
- . ความสอดคล้องในการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules): ความพยายาม
ของเรือนจำในประเทศไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.nathee-
chitsawang.com](http://www.nathee-chitsawang.com) [เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2560]
- . แนวทางการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.gotoknow.org/posts/533423> [เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน]
- . มาตราการทางเลือกในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อแก้ปัญหาหนักโทษล้นคุก [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.nathee-chitsawang.com> [เข้าถึงเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2560]
- บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการ
รับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to Privacy) [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.nhrc.or.th>
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. แนวทางการพัฒนาหลักนิติธรรมในประเทศ : ปัญหา อุปสรรคและหนทางสู่
ความสำเร็จ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.thaipublica.org [เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน
2560]
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เวิลด์เทรต,
2553.

- ประเทือง ธนิยผล. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- ปิยะมิตร บุญนำพา. ปัญหาในการตรวจจดหมายผู้ต้องขัง. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2558.
- เพียว ศรีทองแสง. การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำผิด กรุงเทพฯ จรัญสโรทิวส์การพิมพ์, 2554
- มูลนิธิมั่นพัฒนา. Bangkok Rules โครงการกำลังใจ เพื่อจัดทำมาตรฐานผู้ต้องขังหญิง(พ.ศ. 2553) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tsdf.or.th> [เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2560]
- รติบัติ รัชตะเมธากุล บทบาทของผู้พิพากษาในการพักการลงโทษ. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ 2556.
- วินัย หมวกมณี. มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษากรณีการใช้มาตรการทางวินัย นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2556.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2555.
- ศลทร คงหวาน. หลักนิติธรรมกับการลงโทษจำคุก The Rule of Law and Imprisonment [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pol.ubu.ac.th/law-journal/e-journal/vol-8-16/A-5.pdf> [เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560]
- ศูนย์ออสเตรเลียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. การเมืองการปกครองออสเตรเลีย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.aussiecenter.org [เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560]
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. ประกาศขับเคลื่อนการนำข้อกำหนดแมนเดลา แห่งแรกในโลก [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tijthailand.org [เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2560]
- . สรุปการสัมมนาทางวิชาการ หัวข้อ "คดีล้นศาล นักโทษล้นคุก ปัญหาคุกอกระบวนยุติธรรมไทย" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tijthailand.com [เข้าถึงเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2560]
- สถาบันส่งเสริมการสอบสวน. คู่มือหลักสิทธิมนุษยชนสากลในกระบวนการยุติธรรมที่พนักงานสอบสวนควรรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.investigation.inst.police.go.th/download/02015704.pdf> [เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2560]
- สรลักษณ์ ประเจียด. มือปืนเรือนจำ(การป้องกันและแก้ไข)ในทรรศนะและมุมมองนักจิตวิทยากรมราชทัณฑ์. วารสารยุติธรรม ปีที่15 ฉบับที่ 4 (2558).

- สทรน รัตน์ไพจิตร. ความประสงค์ของการลงโทษอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมาย ลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527.
- สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ... [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.senate.go.th [เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2560]
- สำนักข่าวไทยพีบีเอส. ผู้คุมเรือนจำเขาบินเสียชีวิต หลังถูก 2 นักโทษใช้อาวุธทำร้าย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.new.thaipbs.or.th [เข้าถึงเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2560]
- สำนักข่าวประชาไท. ข้อกำหนดขั้นต่ำของยูเอ็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกคุมขัง ได้รับการรับรองแล้ว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/category> [เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2560]
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน แปลจาก (The Basic Law of the Federal Republic of Germany) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.library2.parliament.go.th [เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2560]
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. การอนุวัติกฎหมายไทยตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เพื่อเตรียมรองรับการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน รวมทั้งอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา: www.nhrc.or.th [เข้าถึงเมื่อ 12 กันยายน 2560]
- สุชิน คำกระเด็น การใช้ตรวน ปัญหาที่รอการแก้ไข. วารสารราชทัณฑ์, ฉบับที่ 1 (14 มิถุนายน 2553): 21. CHULALONGKORN UNIVERSITY
- สุदारักษ์ สุวรรณานนท์และบวรลักษณ์ ทองมาก. The Nelson Mandela Rules ก้าวใหม่ของงานราชทัณฑ์. จดหมายข่าวสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย(TIJ) ฉบับที่ 003 (2559).
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญาภาค 2-3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล อัยการกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.elibrary.constitutionalcourt.or.th [เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560]
- . หลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1424682345> [เข้าถึงเมื่อ 2 กันยายน 2560]
- อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววิมลรัตน์ วราสิริกุล เกิดเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2532 ที่จังหวัดอุดรธานี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนอนุบาลอุดรธานี ชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอุดรพิทยานุกูล และปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นอกจากนี้ยังสอบผ่านหลักสูตร วิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมหลักสูตรวิชาว่าความ สภานายความแห่งประเทศไทย รุ่นที่ 43 และสอบผ่านหลักสูตรเนติบัณฑิตของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 70 ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

